

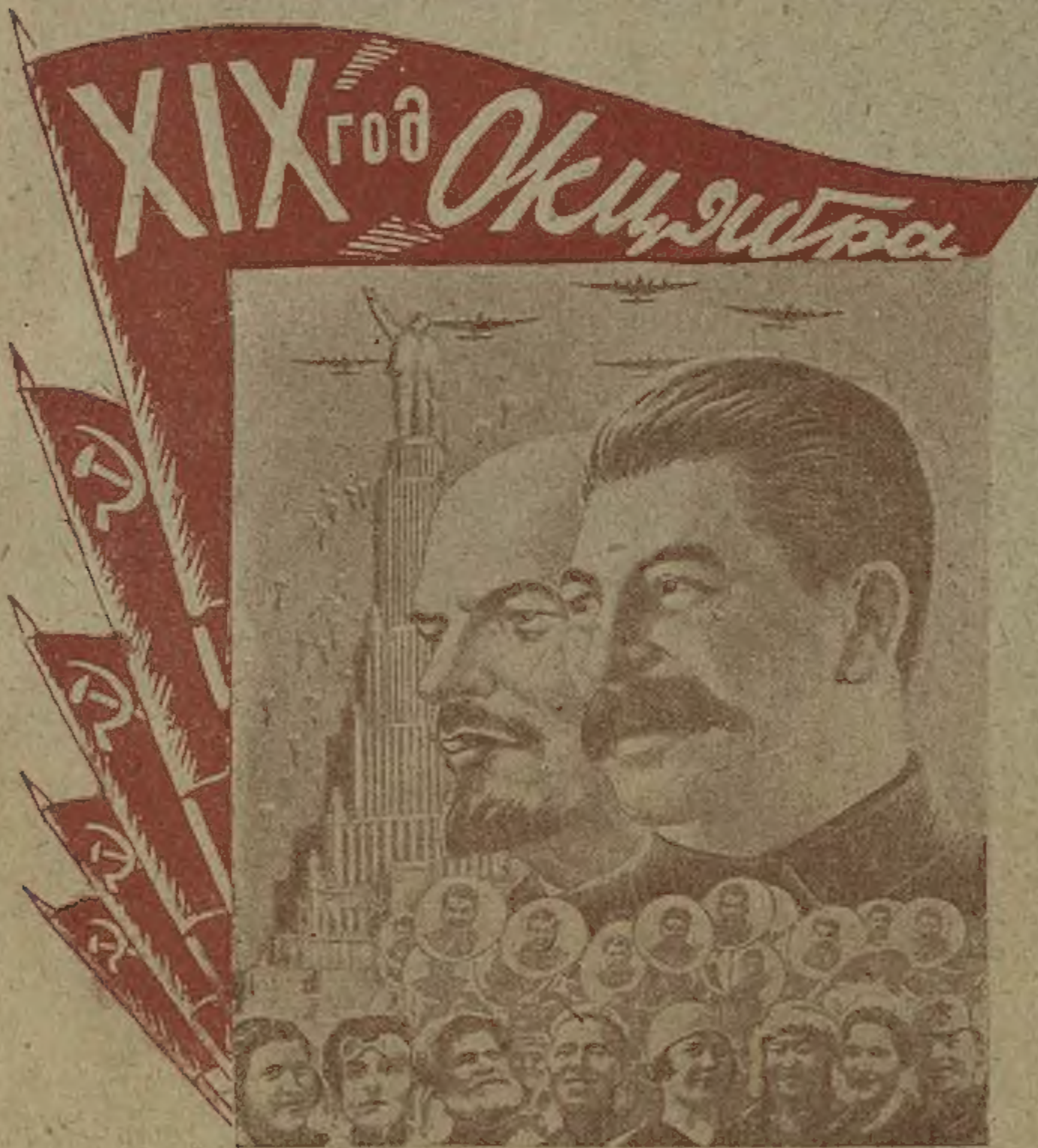
30K-2
2600

ПРОЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЗЛУЧАЙЦЕСЯ!

БОЛЬШЭВІК

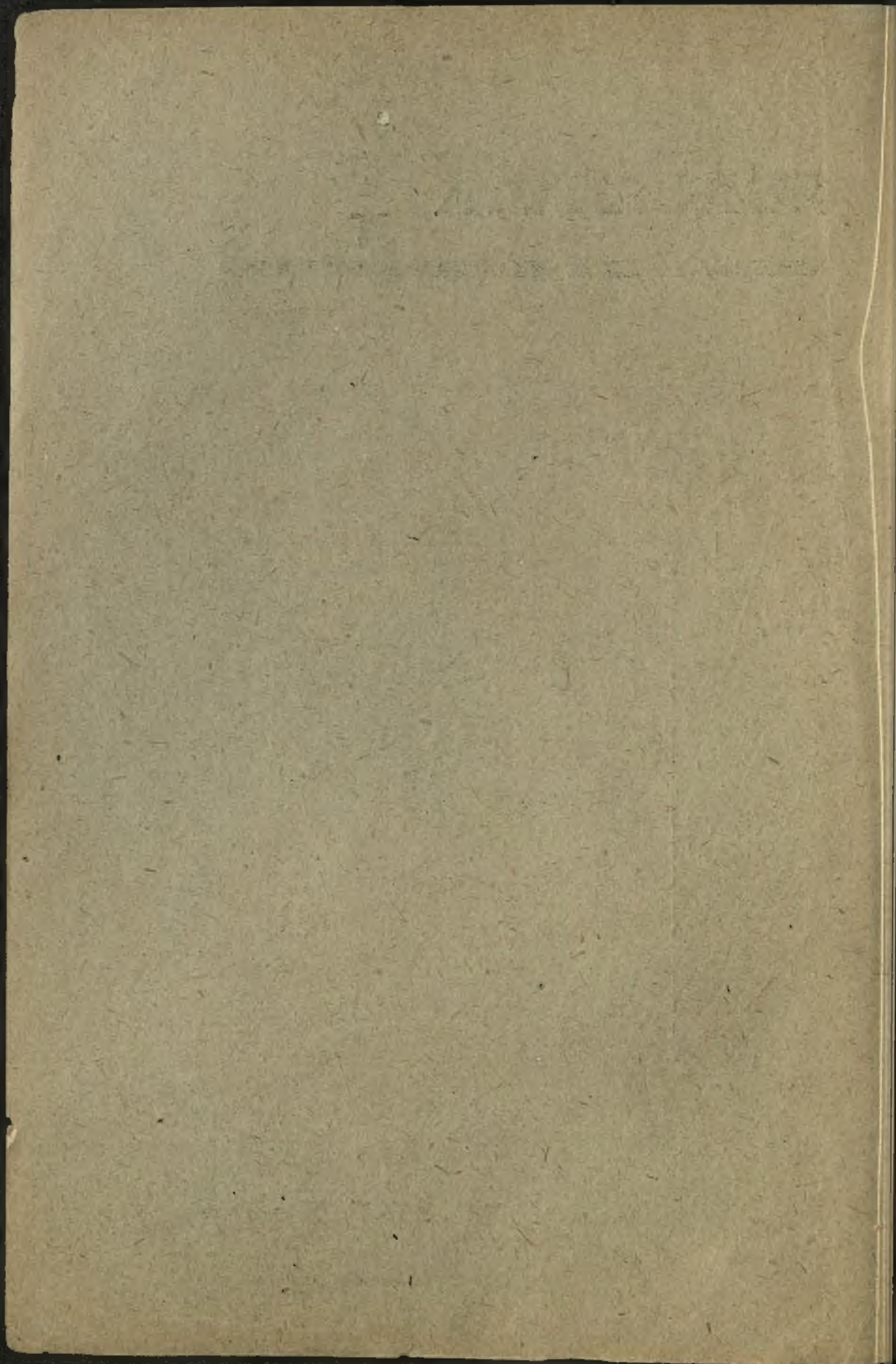
БЕЛАРУСІ

№ 10

ад 05
18499

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КП (б) Б „ЗВЯЗДА“ МЕНСК 1936

ПРОЛЕТАРЫ І УСІХ КРАІН, ЗЛУЧАЙЦЕСЯ!

БОЛЬШЭВІК БЕЛАРУСІ

ПАЛІТЫКА-ЭКАНАМІЧНЫ
ШТОМЕСЯЧНІК
ОРГАН ЦК КП(б)

ГОД ВЪДАННЯ

№ 10

Кастрычнік 1936 г.

РОССИЙСКАЯ БИБЛИОТЕКА Т.С.С.Р.

З М Е С Т

Стар.

Лозунгі ЦК ВКП(б) да XIX гадавіны Вялікай проле- тарскай рэвалюцыі ў СССР	2
Перадавы—XIX год пролетарскай дыктатуры і будаў- ніцтва соцыялізма	5
Анры Барбюс—Жалезная рука	15
Н. Галадзед—Аб праекце новай Канстытуцыі Бела- рускай ССР	31
В. Харвацкі—Міжнароднае становішча і знешняя палі- тыка СССР к XIX гадавіне Окцябра	35
В. Александровіч—Адзін з многіх	48
Ф. Вайновіч—Полацкая акруговая партарганізацыя пасля абмену партдакументаў	64
П. Бруднер—Наш вопыт работы	69
Б. Рабкін—Падрыхтоўка да новага прыёму ў партыю	76
Пастановы ЦК ВКП(б)	78

Адрас рэдакцыі:
Менск, Чырвонаармейская вул.,
ЦК КП(б)Б, пакой 21.
Тэлефон рэдакцыі па
камутатару 20000, дэб. 166.

50 000
66481
18499

Лозунгі ЦК ВКП(б)

да XIX гадавіны Вялікай пролетарскай рэвалюцыі ў СССР

1. Няхай жыве XIX гадавіна Вялікай соцыялістычнай рэвалюцыі ў СССР!

2. Няхай жыве соцыялістычная рэвалюцыя ва ўсім свеце!

3. Фашызм—гэта тэрарыстычная палітыка капіталістаў і памешчыкаў супроць рабочых і сялян. Фашызм—гэта захватніцкая вайна. Фашызм—гэта голад, галеча, разарэнне. Мабілізуем сілы на барацьбу з фашызмам!

4. Рабочыя, работніцы, сяляне і працоўныя ўсіх краін! Расшырайце і ўмацоўвайце народны фронт барацьбы супроць фашызма і вайны! За мір, за дэмакратычныя свабоды, за соцыялізм!

5. Брацкае прывітанне рабочым і сялянам іспанскай дэмакратычнай рэспублікі, якія вядуць гераічную барацьбу супроць фашызма! Няхай жыве іспанскі народ!

6. Барацьба іспанскага народу—агульная справа ўсяго перадавога і прагрэсіўнага чалавецтва. Акружым спачуваннем і акажам дапамогу іспанскаму народу!

7. Большэвіцкае прывітанне рэвалюцыйным пролетарыям Германіі. Няхай жыве гераічная камуністычная партыя Германіі! Няхай жыве таварыш Тэльман!

8. Няхай жыве брацкі саюз народаў Саюза ССР!

9. «Мы стаім за мір і адстойваем справу міру. Але мы не баімся пагроз і гатовы адказаць ударам на ўдар падпальшычкаў вайны» (Сталін).

10. Няхай жыве наша родная, непераможная Чырвоная Армія—магутны аплот мірнай працы народаў СССР, верны страж заваёў Окцябрскай рэвалюцыі!

11. Прывітанне байцам-пагранічнікам, пільным часавым савецкіх граніц!

12. Няхай расце і мацнее, няхай авалодвае тэхнікай і загартоўваецца наша родная, магутная Чырвоная Армія!

13. Няхай жывуць савецкія лётчыкі — гордыя сокалы нашай радзімы!

14. Многамільённай арміі ўдарнікаў і ўдарніц прамысловасці і транспарту, знатым людзям нашай краіны большэвіцкае прывітанне!

15. Перакрывем стаханаўскай работай новыя нормы выпрацоўкі!

16. Узнімем культурна-тэхнічны ўзровень рабочага класа да ўзроўню работнікаў інжынерна-тэхнічнай працы!

17. За 60 тысяч тон сталі, 45 тысяч тон пракату ў суткі!

18. Рабочыя і работніцы, інжынеры і тэхнікі абароннай прамысловасці! Вы адказваеце перад краінай за выкананне плана і высокую якасць абароннай прадукцыі.

19. Работнікі чыгуначнага транспарту! Ператворым транспарт ва ўзорную галіну народнай гаспадаркі!

20. Калгаснікі і калгасніцы, аграномы і работнікі саўгасаў! За 7—8 мільярдаў пудоў зярна ў год!

21. Няхай жывуць знатныя калгаснікі і калгасніцы!

22. Няхай жыве саюз рабочых і сялян—аснова савецкай улады!

23. Рабочыя і работніцы саўгасаў! Зробім кожны саўгас узорным прадпрыемствам!

24. Зробім усе калгасы большэвіцкімі, усіх калгаснікаў заможнымі!

25. Шырэй разгорнем савецкі гандаль у горадзе і вёсцы!

26. Прывітанне работнікам навукі і тэхнікі, мастацтва і літаратуры, чэсна выконваючым свой доўг перад савецкай радзімай!

27. Няхай жыве роўнапраўная працоўная жанчына!

28. Вырасцім здаровых, жыццерадасных дзяцей, адданных сваёй савецкай радзіме!

29. Піонеры і піонеркі! Авалодвайце ведамі і вучыцеся стаць барацьбітамі за справу Леніна!

30. Няхай жывуць савецкія фізкультурнікі і фізкультурніцы—гордасць нашай краіны!

31. Няхай жыве комсамольскае племя—магутны рэзерв і надзейны памочнік большэвіцкай партыі!

32. Вышэй рэвалюцыйную пільнасць! Яшчэ шчыльней згуртуем рады вакол партыі Леніна!

33. Да канца выкаранім трацкісцка-зіноўеўскіх мярзаўцаў—фашысцкіх разведчыкаў, шпіёнаў і шкоднікаў!

34. Няхай жыве Ўсесаюзная Комуністычная Партыя большэвікоў—правадыр і арганізатар пераможнага будаўніцтва соцыялізма!

35. Няхай жыве вялікі непераможны сцяг Маркса—Энгельса—Леніна! Няхай жыве ленінізм!

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ УСЕСАЮЗНАЙ КОМУНІСТЫЧНАЙ
ПАРТЫІ (большэвікоў).

ХІХ год пролетарскай дыктатуры і будаўніцтва соцыялізма

Дзевятнаццатую гадавіну Окцябрскай рэволюцыі народы вялікага Совецкага Саюза сустракаюць новымі грандыёзнымі перамогамі на ўсіх фронтах соцыялістычнага будаўніцтва.

19 год таму назад пролетарыят і прыгнечаныя масы былой царскай Расіі, пад кіраўніцтвам Комуністычнай партыі (большэвікоў) на чале з таварышамі Леніным і Сталіным зверглі панаванне капіталістаў і памешчыкаў. Арганізаваным і імклівым ударам пролетарыят скінуў уладу эксплаататараў і ўстанавіў сваю дыктатуру ў форме Совецкай улады.

Перамога Окцябрскай пролетарскай рэволюцыі ў Расіі адкрыла новую эру ў развіцці чалавецтва. Яна ліквідавала адвечныя ўстоі капіталізма—прыватную ўласнасць на сродкі вытворчасці і ачысціла дарогу для нябачанага ў гісторыі прагрэсу вытворчых і культурных сіл перамогшага народу. Яна ліквідавала назаўсёды эксплаатацыю чалавека чалавекам на адной шостай частцы свету, адкрыла неабмежаваныя магчымасці для праяўлення творчай ініцыятывы шырокіх мас у барацьбе за пабудову новага, бяскласавага соцыялістычнага грамадства.

Окцябрская соцыялістычная рэволюцыя азнаменавала сабою першы этап надыходу сусветнай пролетарскай рэволюцыі, таму яна выклікала шалёную злобу ўсёй міжнароднай контррэволюцыі, якая абрушылася на нашу краіну разам з унутранай контррэволюцыяй. З поўначы і поўдня, з захаду і ўсходу—з усіх бакоў унутраная контррэволюцыя і інтэрвенты вогненным жалезным поясам сціснулі народжаную ў бурах маладую савецкую рэспубліку. Яны хацелі задушыць яе ўзброенай сілай і эканамічнай блакадай. Звергнуты клас эксплаататараў-кывапійцаў аб'яднаў свае ўзброеныя сілы з сіламі інтэрвентаў чатырнаццаці імперыялістычных краін. Агнём і мечам імкнуліся яны вырваць у пролетарыята і прыгнечаных мас Совецкай рэспублікі заваяваную імі свабоду, каб аднавіць сваё панаванне. Але дарэмны былі ўсе іх намаганні звярнуць Расію да старога капіталістычнага ладу. Пролетарыят, у саюзе з асноўнымі масамі сялянства, пад кіраўніцтвам большэвіцкай партыі і сваіх геніяльных правадыроў і арганізатараў—Леніна і Сталіна, адстаяў окцябрскія заваёвы. Усе намаганні ўнутранай і знешняй контррэволюцыі сустрэлі сакрушальны адпор з боку доблеснай і непераможнай Чырвонай арміі. Пад непасрэдным кіраўніцтвам таварыша Сталіна Чырвоная армія на-галаву разбіла банды Дзенікіна, Калчака, белапалыкаў і іншых

контррэвалюцыйнага і ачысціла ад іх савецкую зямлю. У гераічнай барацьбе пролетарыят і прыгнечаныя масы адстаялі окцябрскія заваяванні на фронтах грамадзянскай вайны, перамаглі разруху, голад і холад, аднавілі разбураную імперыялістычнай і грамадзянскай вайной народную гаспадарку.

Акружыўшы Савецкі Саюз эканамічнай блакадай, сусветная контрэвалюцыя разлічвала на павольную пагібель і капітуляцыю савецкай улады перад капіталістычным светам. Ускладаючы свае надзеі і чаканні на тое, што маладая савецкая рэспубліка ўласнымі сіламі і сродкамі не здолее перамагчы эканамічную і гаспадарчую разруху, ворагі соцызлізма ўсіх масцей прарочылі пагібель савецкай улады і большэвікоў. Але яны пралічыліся. Большэвіцкая партыя на чале з Леніным і Сталіным не для таго павяла пролетарыят і прыгнечаныя масы царскай Расіі на штурм капіталізма, каб назаўтра адступіць перад узброенаю сілай унутранай контрэвалюцыі і імперыялістычных інтэрвентаў і здаць заваяваную ўладу і свабоду капіталістам і памешчыкам. Не для таго арганізавалі большэвікі на чале са сваімі геніяльнымі правадырамі Леніным і Сталіным перамогу ў адкрытым узброеным баі на ўсіх фронтах грамадзянскай вайны, каб пасля адступаць перад эканамічнымі труднасцямі і здаць эксплаататарам пазіцыі дыктатуры пролетарыята. Сусветная контрэвалюцыя пралічылася ў сваіх разліках, бо не ведала, што для большэвікоў няма такіх труднасцей і перашкод, якіх-бы яны не маглі перамагчы.

Пасля смерці Леніна ў ворагаў пролетарыята зноў ажыла надзея на магчымае аслабленне адзінства і сілы большэвіцкай партыі, на рознагалоссі ў яе радах. Актывізацыя контрэвалюцыйнага трацкізма аднавіла ў іх надзею на немінучую пагібель савецкай улады. Але дарэмна. Верны саратнік Леніна—таварыш Сталін разбіў контрэвалюцыйную вылазку трацкізма, згуртаваў рады партыі вакол Ленінскага Цэнтральнага Камітэта партыі і цвёрдаю рукою павёў пролетарыят і працоўныя масы Савецкага Саюза па шляху, указанаму В. І. Леніным.

Таварыш Сталін у непрымірай барацьбе з контрэвалюцыйным трацкізмам, правым апартунізмам, правалявацкім блокам, у барацьбе з усімі іншымі ворагамі партыі і пролетарыята адстаяў і ўзніў на новую, вышэйшую ступень вучэнне Леніна і мабілізаваў працоўныя масы для перамогі соцызлізма ў нашай краіне.

Пад кіраўніцтвам Сталіна Расія з адсталай аграрнай краіны ператварылася ў перадавую індустрыяльную з буйнейшай у свеце калектыўнай сельскай гаспадаркай. На працягу першай і другой пяцігодак неймаверна вырасла эканамічная магутнасць і абароназдольнасць Савецкага Саюза. Сярод хаосу бушуючага акіяна капіталістычных краін СССР стаіць як гранітны ўцёс, атрымліваючы з кожным годам усё новыя і новыя перамогі на ўсіх участках соцызлістычнага будаўніцтва.

* * *

Окцябрская рэвалюцыя прынесла соцызальнае і нацыянальнае вызваленне ўсім раней прыгнечаным народам Расіі, аб'яднала шматмільённыя масы розных нацыянальнасцей пад сцягам пролетарскага інтэрнацыяналізма, стварыла вялікі Савецкі Саюз.

Усе народы нашай краіны, пад кіраўніцтвам большэвіцкай партыі і правадыра народаў таварыша Сталіна аб'ядналіся ў дружную брацкую сям'ю для барацьбы за перамогу соцызлізма. Беларускі народ, як і іншыя падняволеныя народы былой царскай Расіі, толькі дзяку-

ючы перамозе Окцябрскай рэвалюцыі, на аснове ажыццяўлення ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі ўпершыню за ўсю гісторыю свайго існавання атрымаў сваю дзяржаўнасць і нацыянальнае роўнапраў'е ў вялікай сям'і народаў СССР. На месцы былой царскай калоніі, пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна, створана Беларуска-Соцыялістычная Савецкая рэспубліка—неадлучная частка вялікага Савецкага Саюза.

Стварэнне БССР і КП(б)Б звязана з імёнамі Леніна і Сталіна, якія непасрэдна кіравалі стварэннем нацыянальных рэспублік і барацьбой большэвікоў Беларусі як у дні Вялікай пролетарскай рэвалюцыі, так і ў перыяд грамадзянскай вайны. Толькі дзякуючы брацкай дапамозе пролетарыята ўсяго Савецкага Саюза і неаслабнаму кіраўніцтву Леніна і Сталіна, Беларусь была ачышчана ад нямецкіх і белапольскіх банд і беларускі народ атрымаў сваё сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне. Савецкая ўлада пад кіраўніцтвам партыі большэвікоў, ажыццяўляючы ленінска-сталінскую нацыянальную палітыку, забяспечыла эканамічны і культурны ўздым ва ўсіх нацыянальных рэспубліках.

Пры брацкай дапамозе вялікага рускага народу і ўсіх народаў Савецкага Саюза, пад кіраўніцтвам таварыша Сталіна, БССР з былой царскай калоніі, з краіны эканамічна і культурна адсталай, выведзена ў рады перадавых рэспублік і абласцей Савецкага Саюза і ўзнагароджана вышэйшай узнагародай—ордэнам Леніна.

* * *

Дзевятнаццатую гадавіну Окцябрскай рэвалюцыі народы Савецкага Саюза сустракаюць новымі грандыёзнымі перамогамі. Наша краіна стала непрыступнай крэпасцю сацыялізма. Сацыялізм стаў адзіна пануючай і камандуючай сілай ва ўсёй нашай народнай гаспадарцы. Залатымі словамі ў праекце сталінскай Канстытуцыі запісана: «Саюз Савецкіх Сацыялістычных рэспублік ёсць сацыялістычная дзяржава рабочых і сялян».

У нашай краіне няма беспрацоўя. Кожнаму працоўнаму сталінская Канстытуцыя прадастаўляе «права на атрыманне гарантаванай работы з аплатай іх працы у адпаведнасці з яе колькасцю і якасцю». У нашай краіне кожнаму працоўнаму адчынен шырокі шлях да заможнага, культурнага і радаснага жыцця. За межамі-ж Савецкага Саюза, у краінах капіталізма і фашызма, мільёны рабочых і сялян асуджаны на голад, жабрацтва і беспрацоўе. У нас асноўным законам дзяржавы—сталінскай Канстытуцыяй—замацоўваецца перамога сацыялізма і адкрываецца небывалы росквіт савецкай дэмакратыі для ўсяго насельніцтва СССР. А ў капіталістычных краінах фашызм знішчае апошнія рэшткі куцай буржуазнай дэмакратыі.

Развіццё савецкай дэмакратыі вызначае далейшы бурны рост палітычнай і вытворчай актыўнасці працоўных мас, рост іх самадзейнасці і арганізаванасці. А за межамі Савецкага Саюза фашызм дабіваецца ператварэння мільённых мас працоўных у маўклівых і пакорных рабоў капіталізма, выціскае апошнія сокі з працоўных мас для ўзбраенняў і падрыхтоўкі новай сусветнай вайны.

Праект сталінскай Канстытуцыі на фоне нашых перамог яшчэ больш узмацняе дружбу вялікай сям'і ўсіх народнасцей Савецкага Саюза і натхняе шырокія масы на далейшую барацьбу за заможнае, культурнае, радаснае жыццё. Праект Канстытуцыі СССР з'яўляецца

найярчэйшым дакументам Сталінскай эпохі, які з выключнай сілай і нагляднасцю дэманструе перад усім светам перавагу соцыялістычнай сістэмы перад загниваючым капіталізмам.

Сталінская Канстытуцыя СССР з выключнай нагляднасцю паказвае пролетарыяту і працоўным усяго свету, што толькі дыктатура пролетарыята, пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, можа вызваліць іх з ярма капіталістычнай эксплуатацыі, галечы і жабрацтва, забяспечыць далейшы прагрэс вытворчых і культурных сіл усяго чалавечага грамадства, што толькі дыктатура пролетарыята здольна ліквідаваць беспрацоўе—гэты адвечны бич пролетарыята і неадлучны спадарожнік капіталізма.

* * *

Дзевятнаццатую гадавіну свайго вызвалення з-пад пяту капіталізма савецкі народ сустракае магутным разгортваннем стаханаўскага руху і творчай ініцыятывы шырокіх мас. Стаханаўскі рух, які з маланкавай хуткасцю ахапіў усю вялікую Савецкую краіну, узняў соцыялістычнае спаборніцтва на новую, вышэйшую ступень. Гэты выдатны рух перадавых людзей Савецкай краіны разбіў усе старыя «тэхнічныя абгрунтаваныя» нормы вытворчасці і выявіў агромныя невычэрпныя рэзервы вытворчых магутнасцей нашых фабрык, заводаў і іншых галін народнай гаспадаркі.

Правадыр і арганізатар перамогі соцыялізма ў нашай краіне таварыш Сталін на першай усесаюзнай нарадзе стаханаўцаў, ацэньваючы ролю і значэнне гэтага выдатнага руху, указаў, што

«... стаханаўцы з'яўляюцца новатворцамі ў нашай прамысловасці, што стаханаўскі рух прадстаўляе будучыню нашай індустрыі, што ён змяшчае ў сабе зярно будучага культурна-тэхнічнага ўздыму рабочага класа, што ён адкрывае нам той шлях, на якім толькі і можна дабіцца тых вышэйшых паказчыкаў прадукцыйнасці працы, якія неабходны для пераходу ад соцыялізма к камунізму і знішчэння процілегласці паміж працай разумовай і працай фізічнай».

На аснове разгортвання стаханаўскага руху і выкарыстання выяўленых стаханаўскімі метадамі работы вытворчых рэзерваў, наша краіна за апошні год атрымала не мала выдатных перамог на ўсіх участках соцыялістычнага будаўніцтва.

Наша прамысловасць за апошні год узмацніла тэмпы выпуску прадукцыі. Так, за 9 месяцаў валавы прырост прадукцыі ўсёй прамысловасці Савецкага Саюза, у параўнанні з гэтым-жа перыядам мінулага года, складае ў нязменных цэнах 1926—1927 года 33,7 проц., у тым ліку па прамысловасці Наркамцяжпрома—35,1 проц., Наркамлегпрома—36,7 проц., Наркамхарчпрома—34,7 проц. і т. д. Прамысловасць наркаммясцпромаў саюзных рэспублік, якая ў асноўным базуецца на мясцовых сыравінных рэсурсах, за 9 месяцаў дала прырост прадукцыі, у параўнанні з тым-жа перыядам мінулага года,—на 31,7 проц., у тым ліку прамысловасць Наркаммясцпрома БССР—на 31,5 проц.

Выключных поспехаў на працягу апошняга года дабіўся наш соцыялістычны чыгуначны транспарт. Пад умелым большэвіцкім кіраўніцтвам таварыша Кагановіча чыгуначны транспарт дасягнуў сутачнай пагрузкі звыш 85 тысяч вагонаў, замест 50—60 тысяч вагонаў у няпярэднія гады і тым самым з адстаючых выведзен у рады перадавых галін народнай гаспадаркі.

Совецкі народ, які 19 год таму назад скінуў уладу капіталістаў і памешчыкаў, праяўляе гераічнасць на ўсіх участках соцыялістычнага будаўніцтва. З гушчы народнай шгодня вырастаюць людзі, якія прыкладам сваёй работы і гераічнымі ўчынкамі паказваюць бязмежную адданасць справе партыі Леніна—Сталіна, справе соцыялістычнага будаўніцтва. З кожным днём множыцца лк стаханаўцаў—герояў высокай прадукцыйнасці працы і выкарыстання тэхнікі. Множацца героі сталінскай эпохі на ўсіх участках соцыялістычнага будаўніцтва і ўмацавання абароназдольнасці нашай краіны.

За апошні год выраслі рады Герояў Совецкага Саюза. Гэта высокае і ганаровае званне атрымалі нашы слаўныя лётчыкі тт. Чкалаў, Байдукоў і Белякоў, якія ўстанавілі сусветны рэкорд дальнасці палёту без пасадкі ў надзвычайна цяжкіх і суровых умовах Арктыкі. На самалёце «АНТ-25» па сталінскаму маршруту яны праляцелі без пасадкі 9.374 кіламетры, прабыўшы ў паветры каля 105 гадзін.

Герой Совецкага Саюза тав. Леванеўскі са штурманам тав. Леўчэнка завяршылі выдатны 19.000-кіламетровы пералёт Лос-Анжэлос (Амерыка)—Масква, адкрыўшы паўночную паветраную трасу паміж трыма сухазем'ямі: Амерыкай, Азіяй і Еўропай.

Герой Совецкага саюза тав. Молакаў завяршыў 26.000-кіламетровы арктычны пералёт. Лётчык т. Юмашоў устанавіў выдатны рэкорд высотнага палёту з грузам у 10.000 кілограм і т. д.

Гераічныя ўчынкі нашых лётчыкаў прадэманстравалі перад усім светам магутнасць савецкай авіяцыі, мужнасць і адвагу савецкіх пілотаў, натхнёных геніем вялікага Сталіна.

Вялікі Совецкі Саюз сустракае дзевятнацатую гадавіну свайго існавання, як эканамічна магутная краіна, аўладаўшая ўсімі сродкамі сучаснай тэхнікі вытворчасці і абароны. Савецкая краіна стала непрыступнай крэпасцю соцыялізма.

Гэтыя перамогі дасягнуты ў бязлітаснай і непрымірымай барацьбе партыі з контррэвалюцыйным трацкізмам, правымі апартуністамі, права-лявацкім блокам і контррэвалюцыйным нацыяналізмам усіх масцей і колераў. Таварыш Сталін з уласцівай яму празорлівасцю і непрымірымасцю да ворагаў процетарыята і соцыялізма выкрыў контррэвалюцыйную сутнасць трацкізма, як перадавога аграда контррэвалюцыйнай буржуазіі. Партыя пад кіраўніцтвам таварыша Сталіна выкрыла контррэвалюцыйную сутнасць тэорыі трацкізма аб немагчымасці пабудовы соцыялізма ў адной краіне і мабілізавала працоўныя масы нашай радзімы на правядзенне ў жыццё вучэння Леніна. Разграміўшы ўсіх ворагаў соцыялізма, партыя, пад кіраўніцтвам вялікага правадыра—таварыша Сталіна, арганізавала перамогу соцыялізма ў нашай краіне.

Працэс над трацкіска-зіноўеўскай зграяй азвярэлых забойц, якія ў сваёй здрадніцкай дзейнасці скаціліся ў лагер фашызма, стаўшы яго ланцужнымі псамі, паказаў усяму свету, што іх адзінай мэтай было імкненне шляхам тэрору супроць кіраўнікоў большэвіцкай партыі і савецкай улады звергнуць дыктатуру пролетарыята і аднавіць капіталізм у нашай краіне. Але гэтага ім не ўдалося ажыццявіць і ніколі не ўдасца, бо ўвесь савецкі народ, кіруемы партыяй Леніна—Сталіна, апіраючыся на эканамічную магутнасць і абароназдольнасць сваёй краіны, узнімаючы сваю рэвалюцыйную пільнасць, дасць усім ворагам сакрушальны адпор. Наша доблесная і непераможная Чырвоная армія, моцна стоячы на варце савецкіх рубяжоў, разаб'е на-галаву ўсіх капіталістычных інтэрвентаў, якія паспрабуюць напасці на нашу краіну.

* * *

Беларуская Савецкая Соцыялістычная Рэспубліка — неадлучная частка вялікага Савецкага Саюза і я.о. фарпост на мяжы з капіталістычным Захадам сустракае 19 гадавіну Окцябрскай рэвалюцыі велізарнымі поспехамі на ўсіх участках нацыянальна-культурнага будаўніцтва.

БССР былая царская калонія, жабрацкая, эканамічна і культурна адсталая краіна, дзякуючы правільнаму праяздзенню ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі стала ў рады перадавых, квітнеючых рэспублік Савецкага Саюза.

За 19 год існавання Савецкай улады, пад кіраўніцтвам Комуністычнай партыі большэвікоў Беларусі, пад кіраўніцтвам ЦК ВКП(б) і гаварыша Сталіна, пры дапамозе Савецкага Саюза і вялікага рускага народу ў БССР створана магутная соцыялістычная прамысловасць. На працягу першай і другой пяцігодак у БССР пабудаваны дзесяткі і сотні новых, узброеных сучаснай тэхнікай фабрык і заводаў, многія з якіх маюць усесаюзнае значэнне.

Сярод іх — усім вядомыя гіганты: Гомсельмаш, гомельскі шклозавод імя Сталіна адно з буйнейшых прадпрыемстваў шклянай прамысловасці Саюза, Крычаўскі цэментны завод, Бабруйскі дрэваапрацоўчы камбінат, барысаўская запалкавая фабрыка імя Кірава, Магілёўская шукавая фабрыка, віцебская швейная фабрыка «Сцяг індустрыялізацыі», Белдрэс і многія іншыя фабрыкі і заводы, на якіх працуе па некалькі тысяч рабочых.

Дарэвалюцыйная прамысловасць Беларусі, як і ўсіх іншых населеных наменшасцямі акраін, складалася пераважна з дробных саматужных прадпрыемстваў. На 4.700.000 насельніцтва (у межах сучаснай Савецкай Беларусі) у 1913 годзе налічвалася ўсяго каля двух дзесяткаў тысяч рабочых, занятых пераважна ў рамеслена-саматужных прадпрыемствах. Удзельная вага прадукцыі прамысловасці ва ўсім нацыянальным прыбытку складала ўсяго каля 4,9 проц.

За 19 год існавання савецкай улады Беларусь ператворана ў адну з перадавых індустрыяльных рэспублік Савецкага Саюза. Удзельная вага прамысловасці ва ўсёй народнай гаспадарцы БССР складае 74 проц, лік рабочых, занятых голькі ў буйнай прамысловасці і на транспарце, узрос да 200 тысяч чалавек.

На месцы адстайнай раздробленай індывідуальнай сельскай гаспадаркі вырасла буйная калектыўная гаспадарка, узброеная сучаснай сельскагаспадарчай тэхнікай.

На пачатку калгасаў і саўгасаў нашай рэспублікі зараз працуюць звыш 7 000 трактароў, сотні ільнацерабілак, малатарань, снопавязалак, 120 камбайнаў і тысячы іншых складаных машын і прылад. Небывала ўзрасла роля машынізацыі апрацоўкі глебы і ўсіх сельскагаспадарчых работ. Калі на веснавым ворыве ў 1935 годзе трактарамі было праведзена толькі 12,3 проц. усяго аб'ёму работы, то ў 1936 г. удзельная вага трактарнага ворыва ўзрасла да 41,3 проц. Увядзенне ў сельскую гаспадарку ўсе больш і больш перадавой машынай тэхнікі і аўтадыне гэтай тэхнічнай развівае і умацоўвае калгасную вытворчасць, ператвараючы сельскагаспадарчую працу ў рознавіднасць індустрыяльнай.

На базе росту тэхнічнага ўзбраення і разгортвання стаханаўскага руху калгасы і саўгасы нашай ордэнаноснай рэспублікі, не гледзячы на неспрыяючыя кліматычныя ўмовы гэтага года, дасягнулі буйней-

шых поспехаў у барацьбе за сталінскі ўраджай. Перадавыя калгасы, калгасныя брыгады і званні дабіліся рэкордных паказчыкаў ураджайнасці. Так, напрыклад, брыгадзёр тав. Чарнуцэвіч з калгаса імя Якаўлева, Тураўскага раёна, атрымаў ураджай азімай пшаніцы 25 цэнт., жыта—22 цэнт., ячменю—19 цэнт. з гектара. У Дзержынскім раёне тав. Векша (калгас «9 студзеня») з плошчы ў 50 га азімай пшаніцы атрымаў ураджаю 33 цэнт. з га ў сярэдн.м. Рэкордныя паказчыкі ўраджаяў зернавых, лenu, бульбы налічваюцца сотнямі па калгасах нашай рэспублікі.

Змяніўся твар беларускай вёскі. Зараз у калгасах створаны і ствараюцца паркi культуры і адпачынку, клубы, тэатры, кіно, яслі, хаты-радзілыні, амбулаторыі. У калгасах пабудаваны тысячы новых светлых школ, у якіх навучаюцца дзеці калгаснікаў. Ліквідавана ў асноўным няграмаднасць сярод дарослага насельніцтва. Працоўныя нашай рэспублікі разам з усімі працоўнымі Савецкага Саюза шпаркім крокам ідуць па шляху да заможнага, радаснага, культурнага жыцця.

За апошні год з гушчы народных мас Савецкай Беларусі выраслі выдатныя людзі, якімі ганарыцца ўся краіна. У нашай рэспубліцы — 74 ордэнаносцы сельскай гаспадаркі і 35 ордэнаносцаў прамысловасці і транспарту. Дзесяткі тысяч стыханаўцаў выраслі ў прамысловасці, на транспарце, у сельскай і іншых галінах народнай гаспадаркі. Аўладаўшы тэхнікай, яны паказваюць сапраўды соцыялістычныя метады работы. Героі высокіх норм выпрацоўкі і ўраджайнасці соцыялістычных палёў выхаваны большавіцкай партыяй у барацьбе за перамогу соцыялізма.

Словы таварыша Сталіна — «кадры вырашаюць усё» ператвораны ў рэчаіснасць у выдатным стаханаўскім руху. З кожным днём ён ахапляе ўсё больш і больш шырокія масы рабочых і калгаснікаў, ператвараюшыся ў магутны рух савецкага народу за стварэнне багацця прадуктаў і матэрыяльных каштоўнасцей.

Надрыхтоўка да VIII надзвычайнага з'езда Саветаў СССР выклікала новую хвалю вытворчага энтузіязму сярод рабочых прамысловасці, транспарту і іншых галін народнай гаспадаркі. Рабочыя многіх прадпрыемстваў узялі на сябе абавязак датэрмінова, к дню адкрыцця з'езда Саветаў, дабіцца выканання гадавога вытворчага плана і паспяхова змагаюцца за ажыццяўленне ўзятых на сябе абавязавальстваў. Так, напрыклад, менская абутковая фабрыка імя Тэльмана датэрмінова — к 23 кастрычніка — выканала гадавы план на 100,6 проц. Калектыў рабочых і інжынера-тэхнічных работнікаў абавязаўся да канца года выпусціць яшчэ 70 тысяч пар абутку звыш плана.

Выяўленыя стаханаўскім рухам новыя вытворчыя рэзервы даюць нашай прамысловасці магчымасць не толькі выканаць, але і значна перавыканаць план 1936 г. Так, напрыклад, на аснове выяўленых стаханаўскім рухам рэзерваў прамысловасць Наркаммашпрама нашай рэспублікі ўзяла на сябе абавязак даць у гэтым годзе на 30 мільёнаў рублёў, а ўся прамысловасць БССР — на 100 мільёнаў рублёў звыш-планавай прадукцыі.

Уся прамысловасць ідзе насустрач 19 гадавіне Окцябрскай рэвалюцыі з высокімі тэмпамі барацьбы за выкананне гадавога плана. За 9 месяцаў гадавы план усей прамысловасцю БССР выканан на 77,3%, у тым ліку мясцовай — на 77,5 проц. Уперадзе ўсіх галін саюзнай прамысловасці ідзе лясная. За 9 месяцаў яна дала 82,2 проц. гадавога плана, без лесазагатавак.

Большасць галін як саюзнай, так і мясцовай прамысловасці, пры ўмове правільнай арганізацыі работы і расстаноўкі сіл, далейшага разгортвання стаханаўскага руху і выкарыстання наяўных вытворчых рэзерваў можа дабіцца далейшага росту прадукцыйнасці працы і павелічэння выпуску прадукцыі.

Прамысловасць у гэтым годзе дабілася і значнага палепшання якасці прадукцыі, пашырэння асартыменту, асабліва прадметаў шыр-спажыву, што ў значнай меры палепшыла задавальненне ўсё больш і больш узрастаючага попыту шырокіх мас.

З ростам эканамічнай магутнасці Савецкай краіны неймаверна ўзрасло і палепшылася матар'яльна-культурнае становішча працоў-ных мас.

Савецкі народ сустракае 19 гадавіну свайго вызвалення з-пад гнёту капіталізма жыццерадасна і бадзёра. «Жыць стала лепш..., жыць стала весялей». Праца з цяжкага ярма, якім яна была пры капіталізме, ператварылася для мільёнаў савецкага народу ў справу «го-нару, славы, доблесці і геройства». З кожным днём узрастае энту-зіязм мас у барацьбе за новыя поспехі сацыялістычнага будаўніцтва, за заможнае, культурнае і радаснае жыццё, за ператварэнне нашай краіны ў самую багатую ў свеце.

* * *

Апіраючыся на сваю эканамічную магутнасць і абароназдольнасць, СССР стаў важнейшым фактарам у барацьбе за мір. Роля і значэнне Савецкага Саюза ў міжнародным жыцці і барацьбе за мір узрастае з кожным годам. Гэта прымушаны прызнаць нават нашы заклятыя ворагі з буржуазнага лагера. Разам з тым нашы поспехі і перамогі выклікаюць зварыны жах і ярасць фашыстаў усіх краін, асабліва фашыстаў трэцяй імперыі, якія шалёным тэмпам рыхтуюць новую сусветную вайну і ў першую чаргу вайну супроць Савецкага Саюза.

Фашысты, на чале з гітлераўскай трэцяй імперыяй, пачалі паход супроць дэмакратычнай Іспаніі, каб ператварыць яе ў сваю калонію. Фашысцкі мяцеж у Іспаніі супроць дэмакратычнага ўрада народнага фронту быў падрыхтаваны пры прамым падтрыманні і даламозе нямецкіх і італьянскіх фашыстаў. Факты, апублікаваныя ў «Белай кнізе» іспанскага ўрада і заява прадстаўніка Савецкага Саюза ў камітэт аб неўмяшанні ў справы Іспаніі, неабвяржыма даказваюць, што Германія, Італія і Партугалія безупынна аказваюць непасрэдную дапамогу фашысцкім мяцежнікам Іспаніі ваеннай зброяй, боепрыпасамі, а таксама і жывою сілай.

Інтэрвенцыя нямецкага і італьянскага фашызма ў Іспанію з'яўляецца толькі першым крокам падрыхтоўкі сусветнай вайны.

Гераічная барацьба іспанскага народу супроць фашысцкіх мяцежнікаў з'яўляецца барацьбой супроць усяго фашызма, супроць вайны, барацьбой за захаванне міру. Таму сінхатны пролетарыята ўсяго свету і 170-мільённага народу Савецкага Саюза—на баку гераічнага іспанскага народу. Выступленне савецкага прадстаўніка ў міжнародным камітэце па пытаннях неўмяшання ў справы Іспаніі супроць фашысцкай інтэрвенцыі і блакады Іспанскай рэспублікі сустрачае гарачае адабрэнне не толькі сярод шырокіх мас савецкага народу, які ад усяго сэрца жадае іспанскаму народу перамогі над фашысцкімі мяцежні-камі, але і сярод шырокіх народных мас усяго свету. Народы Савецкага Саюза, аказваючы матар'яльную дапамогу іспанскаму народу

прадуктамі, «аддаюць сабе адказ, што вызваленне Іспаніі ад гнёту фашысцкіх рэакцыянераў не ёсць прыватная справа іспанцаў, а— агульная справа ўсяго перадавога і прагрэсіўнага чалавецтва» (Сталін).

Нямецкі фашызм ліхаманкава рыхтуецца да вайны. З працоўных мас ён выціскае апошнія сокі на патрэбы ўзбраення. Трэцяя імперыя ператворана ў ваенны лагер. Фашысцкія эмісары і гітлераўскія агенты раз'язджаюць па розных краінах, каб завербаваць саюзнікаў і най- лепшым чынам палітычна падрыхтаваць да новага перадзелу свету.

Ваеннае пагадненне паміж фашысцкай Германіяй і імперыялістычнай Японіяй, пагадненне паміж фашысцкай Германіяй і Італіяй, про- шукі нямецкага фашызма ў Англі, усё большае ўцягненне фашысцкай Польшчы ў саюз з нямецкім фашызмам—усё гэта наглядна сведчыць аб росце ваеннай пагрозы.

Агрэсіўныя групы імперыялізма чакаюць толькі зручнага мо- манту, каб у найбольш выгадных для сябе ўмовах распачаць вайну за новы перадзел свету і сфер уплыву.

Падрыхтоўка вайны суправаджаецца жудаснай эксплуатацыяй ра- бочага класа, працоўных мас, наступленнем на іх жыццёвы ўзровень. Нямецкі фашызм адкрыта прапагандуе неабходнасць скарыстаць сродкі існавання працоўных мас на ўзбраенне і падрыхтоўку вайны.

«...Калі народ вырабляе гарматы і самалёты,—піша фашысцкі «тэ- арэтык» І. В. Лудовіч,—ён не павінен адначасова патрабаваць павелі- чэння вытворчасці масла. Наадварот, у той меры, у якой вытвараецца ўзбраенне, мяркуецца адмаўленне ад усяго іншага» *).

Афіцыйная фашысцкая прапаганда гітлераўскай Германіі заклі- кае да далейшага «добраахвотнага абмежавання» скарыстання харчоў у мэтах ваеннай падрыхтоўкі.

«У нас усё яшчэ ёсць людзі,—скардзіцца «Ангрыф»,—якія жа- даюць у святочныя дні добра паесці... Зараз патрэбна адмовіцца ад гэтай традыцыі» **).

Нямецкі фашызм асуджае на галоднае існаванне мільённыя масы працоўных у інтарэсах падрыхтоўкі новай сусветнай вайны, у пер- шую чарту супроць Савецкага Саюза. Аб гэтым зусім адкрыта тава- рылася ў выступленнях многіх афіцыйных фашысцкіх дзяржаўных дзеячоў.

Савецкі Саюз не жадае вайны і праводзіць паслядоўную палітыку міру. Але разам з тым ён не баіцца пагроз і гатоў адказаць ударам на ўдар падпальшчыкаў вайны.

Савецкі Саюз апіраючыся на сваю магутную непераможную Чыр- воную армію, аснашчоную ўсімі сучаснымі сродкамі абароны і ваен- най тэхнікі, не баіцца фашыстаў. Імперыялістычныя драпежнікі, «якія паспрабуюць напасці на нашу краіну, атрымаюць сакрушальны адпор. каб у далейшым непавадна было ім саваць свае свіное рыла ў наш савецкі агарод» (Сталін).

Сваю гатоўнасць даць фашучы і сакрушальны адпор усякаму, хто паспрабуе напасці на нашу соцыялістычную радзіму, мы павінны падмацоўваць неаслабнай барацьбой за далейшыя перамогі соцыя- лізма, за далейшае ўмацаванне боездольнасці нашай непераможнай Чырвонай арміі, памятаючы ўказанне таварыша Сталіна, што «вайна можа ўспыхнуць нечакана», што «цяпер войны не абвешчаюцца, а яны проста пачынаюцца».

*) «Правда» ад 16-X 1936 г.

**) «Правда» ад 5-X 1936 г.

Словы правадыра абавязваюць усе савецкія народы, а ў асаблі-
васці народы БССР, мяжуючыя з капіталістычным Захадам, зма-
гацца за выкананне плана чацвертага года другой пяцігодкі, каб
яшчэ больш узмацніць абароназдольнасць Савецкага саюза і магут-
насць нашай Чырвонай арміі.

* * *

Пад кіраўніцтвам ленінска-сталінскай партыі на чале з геніяльней-
шым правадыром і арганізатарам соцыялістычнага будаўніцтва —
таварышом Сталіным, з чым імем непаружна звязаны ўсе нашы пе-
рамогі, краіна Саветаў сустракае 19 гадавіну вялікай Окцябрскай рэ-
валюцыі, як непрыступная крэпасць соцыялізма. Нашы перамогі
агromны. Але на іх мы не можам супакоіцца. Наперадзе стаяць гран-
дызныя задачы па завяршэнню плана другой пяцігодкі—пяцігодкі
пабудовы бяскласавага соцыялістычнага грамадства.

Далейшая барацьба патрабуе падзесяцірынь энергію і ўпартасць,
каб сустрэць 20-ю гадавіну Окцябрскай рэвалюцыі новымі перамогамі
і завяршэннем плана другой пяцігодкі. Побач з гэтым далейшая ба-
рацьба патрабуе ўсямернага павышэння рэвалюцыйнай пільнасці.
Трэба памятаць, што класавая барацьба не спыняецца, а як паказаў
працэс над агалцелай трацкіска-зіноўеўскай бандай забойц, яшчэ
больш абвастраецца, што класавыя ворагі пераходзяць да ўсё больш
рэзкіх форм наскокаў на партыю і савецкую ўладу, ставячы сваёй
мэтай рэстаўрацыю капіталізма ў нашай краіне. Наша задача—умець
распазнаваць усіх прытаіўшыхся ворагаў і бязлітасна выкрываць іх.

* * *

Пад кіраўніцтвам Леніна-Сталіна пролетарыяг 19 год таму назад
зверг уладу капіталістаў і памешчыкаў і ўстанавіў сваю дыктатуру.
Пад кіраўніцтвам партыі большэвікоў і правадыра ўсіх працоўных—
таварыша Сталіна працоўныя масы к 19 гадавіне свайго вызвалення
атрымалі сусветна гістарычныя перамогі на ўсіх участках соцыялі-
стычнага будаўніцтва. Пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі і та-
варыша Сталіна увесь савецкі народ пойдзе наперад па шляху зама-
цавання перамог соцыялізма і даб'ецца новых перамог у справе
стварэння бяскласавага соцыялістычнага грамадства і заможнага,
культурнага, радаснага жыцця.

Анры Барбюс

Жалезная рука*)

... Калі вызваленае чалавецтва будзе адзначаць даты свайго вызвалення, то з найбольшым уздымам, з найбольшым энтузіязмам яно пачне святкаваць дзень 25 Окцябра 1917 года, дзень рашучага пераходу ад камедыі рэвалюцыі да рэвалюцыі сапраўднай. І яно аддасць чэсць тым, хто гэта ўтварыў.

Окцябрская рэвалюцыя, звышрэвалюцыя—удалася.

Яна адразу-ж дэкрэтуе безадкладны мір (першая практычная ўмова перамогі, першы промень святла ў хаосе); яна дэкрэтуе перадачу ўсёй улады Советам, г. зн. дыктатуру пролетарыята, уладу, якая нараджаецца ўсюды з самой зямлі, сапраўднае чалавечае права. Яна агалашае поўнае, зверху данізу, разбурэнне ўлады буржуазіі не для таго, каб проста замяніць яе уладаю класа, які да той пары прыгнаўся і эксплуатаваўся, але для таго, каб рэарганізаваць усё грамадства пры дапамозе адзінай сілы, здольнай выканаць гэту каласальную задачу, пры дапамозе пролетарыята. Каб стварыць, нарэшце, сапраўднае, цалкам каапераванае грамадства—без класаў, без прыгнечання і эксплуатацыі, непадзельнае і, натуральна, адкрытае для ўсяго свету грамадства працы. Капіталістычны фронт, які ахапляў да таго моманту ўвесь земны шар, быў прарваны, і прабоіна аказалася так агромна, што ў ёй умясцілася шостая частка ўсёй зямное сушы **).

* * *

Новая праблема каласальнай важнасці—грамадзянская вайна. Узброеныя ворагі, —яны атрымалі багатае ўзбраенне ад еўрапейскіх дзяржаў,—ахапілі кальцом усю Расію і, напіраючы на ўсе яе граніцы, ужо прарваліся ва многіх пунктах унутр краіны.

«Былі такія гадзіны,—асабліва ў кастрычніку 1919 года,—калі маладая рэспубліка здавалася на краі пагібелі. Але ні белыя арміі, ні ваенны напад Польшчы, ні сялянскія паўстанні, ні голад не зламаці яе волю. Натхняемая Леніным, яе раздзетыя і разутыя батальёны

*) Раздзел з кнігі Анры Барбюса „Сталін“.

**) Гэтыя першыя тры абзацы з'яўляюцца ўрыўкам з раздзелу „Гігант“. (Рэдакц.)

ўзялі верх над чатырнаццацю дзяржавамі»,—вымушан пісаць у сваім нарысе г. Малле, рэакцыйны журналіст, усім сэрцам адданы капіталізму і наогул вельмі прыстрасны.

Тут трэба асвятліць асабістую ролю Сталіна.

На якім-бы фронце грамадзянскай вайны ні ўзнікала асабліва грозная небяспека,—усюды пасылалі Сталіна.

«У перыяд 1918—1920 гг. таварыш Сталін з'яўляўся, бадай, адзіным чалавекам, якога Цэнтральны камітэт кідаў з аднаго баявога фронту на другі, выбіраючы найбольш небяспечныя, найбольш страшныя для рэвалюцыі месцы.

... Там, дзе ў сілу цэлага раду прычын трашчалі чырвоныя арміі, дзе контррэвалюцыйныя сілы, развіваючы ювае поспехі, пагражалі самому існаванню савецкай улады, дзе замяшанне і паніка маглі ў любую мінуту ператварыцца ў бездапаможнасць, катастрофу,— там з'яўляўся таварыш Сталін. Ён не спаў начэй, ён арганізоўваў, ён браў у свае цвёрдыя рукі кіраўніцтва, ён ламаў, быў бязлітасны і—ствараў пералом, аздараўляў абстаноўку. Сам таварыш Сталін пісаў... што яго «ператвараюць у спецыяліста па чыстцы канюшань ваеннага ведамства» *) (Варашылаў).

Гэта—адзін з самых дзіўных і адначасова самых нязвычайных адрэзкаў жыццёвага шляху Сталіна. Ён вёў ваенную работу з такім бляскам, ён дабіўся такіх перамог, якіх даволі, каб праславіць любога палкаводца.

Карыстаючыся звесткамі, паведамленымі Варашылавым і Кагановічам, мы дамо тут кароткі нарыс «ваеннай работы» таго чалавека, якога той-жа Варашылаў называе «адным з самых выдатных арганізатараў перамог грамадзянскай вайны».

За два гады Сталін пабываў: на царыцынскім фронце (з Варашылавым і Мініным), на пермскім фронце 3-й арміі (з Дзержынскім), на петраградскім—пры першым наступленні Юдзеніча, на заходнім (смаленскім)—у час польскага контрнаступлення, на паўднёвым—супроць Дзенікіна, зноў на польскім (раён Жытоміра) і зноў на паўднёвым—супроць Врангеля.

Немагчыма ўявіць сабе больш жахлівае становішча, чым тое, у якім аказаліся байцы Окцябра ў 1918 годзе. Уся краіна была ператворана ў заваленае трупамі і развалінамі поле бойкі, дзе, не спыняючыся ні на мінуту, ішоў бой за самае галоўнае—за палітычную ўладу.

У Маскве адбываецца леваэсэраўскае паўстанне, на ўсходзе здраджвае Мураўёў, на Урале развіаецца і мацнее чэхаславацкая контррэвалюцыя, на крайнім поўдні—к Баку падбіраюцца англічане. «Усё гарыць у вогненным калыцы». Сталін прыязджае ў Царыцын. Тэлеграма за тэлеграмай ляціць па правадах да Сталіна ў Царыцын

*) Намёк на непарадкі ў ведамстве, кіруемым Троцкім.

ад Леніна і назад. Сталін прыехаў не ў якасці ваеннага інспектара, а ў якасці кіраўніка ўсёй харчовай справай поўдня Расіі. Становішча Царыцына набывае вечызарнае значэнне. Паўстанне на Дану і страт Царыцына азначалі-б таксама страту жахлівую страту—усяго Паўночнага Каўказа, гэтай багацейшай жывіцы.

Безадкладна па прыездзе Сталін ліша:

«Гэно і даю усіх, каго трэба, спадзяюся, хутка адным. Можам быць упэўнены, што не пашкадуем нікога—ні сябе, ні другіх, а хлест усё-ж дамо. Калі-б нашы ваенныя «спецыялісты» (салоўнікі!) не спалі і не бяздзейнічалі, лinya не была-б перарвана; і калі лinya будзе адноўлена, то не дзякуючы ваенным, а наперакор ім».

Статні застае ў горадзе «неймаверны хаос». У савецкіх, прафесіянальных і партыйных арганізацыях, у органах ваеннага камандвання—пануюць блытаніна і неразбярэха. На кожным кроку прыходзілася натаквацца на хутка растучую казачую контррэвалюцыю, якая атрымлівала ў гэты час багатае падтрыманне ад нямецкіх акупантаў, заняўшых Украіну. Белыя банды захапляюць адзін за другім блізнячак ад Царыцына пукты і не толькі зрываюць магчымасць нарыхтоўкі хлеба для Масквы і Петраграда, але і ствараюць прамую пагрозу Царыцыну.

З першага-ж погляду Сталін зразумеў, што перш за ўсё ён павінен ўзяць ваеннае камандванне з рук хістаючыхся і бездапаможных. 11 ліпеня 1918 года ён тэлеграфуе Леніну: «Справа ўскладняецца тым, што штаб Паўночнакаўказскай акругі аказаўся зусім непрыстакаваным да ўмоў барацьбы з контррэвалюцыяй. Справа не толькі ў тым, што нашы «спецыялісты» псіхалагічна няздольны да рашучай вайны з контррэвалюцыяй, але таксама і ў тым, што яны як «штабныя» работнікі, якія ўмеюць толькі «чарціць чарцяжы» і даваць планы перафарміроўкі, абсалютна безуважны да аперацыйных дзеянняў... і наогул адчуваюць сябе як лабочныя людзі, госці».

Сталін не такі чалавек, каб абмежавацца канстатаваннем фактаў. Трэба дзейнічаць, і ён дзейнічае. «Глядзец на гэты бамбаржнік, калі фронт Калына (на Паўночным Каўказе) адарваны ад ляманнага снабжэння, а поўнач—ад хлебнага раёна, лічу сябе не ў праве. Я павінен праўляць гэтыя і многія іншыя недачоты на месцах, я прымаю рашэнні і буду прымаць аж да змяшчэння губячых справу чалавечых рэсурсаў, не гледзячы на фармальныя затrudненні, якія мне неадкладна буду ламаць. Пры гэтым зразумела, што бярэ на сябе ўсю адказнасць перад усімі вышэйшымі ўстановамі».

Масква адказвае: Так, пастаўце на ногі ўсю арганізацыю... «навесці парад, аб'яднаць атрады ў рэгулярныя часці, устанавіць правільнае камандванне, выгнаўшы ўсіх непавінуючыхся» (з тэлеграмы РВС Рэспублікі з напісам: «Гэтая тэлеграма адпраўляецца па ўзгадненню з Леніным»).

У момант, калі гэта агульная дырэктыва,—тры радкі, ускладаючыя на яго каласальныя задачы,—дашла да Сталіна, становішча яшчэ больш ускладнілася: к Царыцыну падыйшлі рэшткі украінскіх рэволюцыйных армій, адступаючых пад націскам германскіх войск праз данскія стэпы.

Выправдаць такое становішча здавалася немагчымым. Войска і воля Сталіна бярэцца за гэта. Нібы з пад зямлі вырастае Рэволюцыйны ваенны совет, які безадкладна прыступае да арганізацыі рэгулярнай арміі. На працягу самага кароткага часу ствараюцца дывізіі, брыгады і палкі Штаб, органы снабжэння, галавыя ўстановы, а гэта—сама савецкі і партыйны апарат дзюшчаюцца ад контррэволюцыйных элементаў.

У Царыцыне ўсе-ж знашлося даволі старых надзеяных ботанаў коў, каб асадзіць контррэволюцыйнагаў і расправіцца з імі. І вось справа пайшла, усе пачадылася, на граніцы данскай контррэвалюцыі нан пачынаю стварыцца чоткі і моцны Чырвоны штаб, тагоны адбіць усіх бандытаў—айчынных і замежных.

Але гэта яшчэ не ўсё. Горад быў перапоўнены белавардзешамі, Эсэры, гэрарысты і махровыя манархісты адкрыта згаварваліся адзін з другім. (Сталае, нязменнае дзелавое супрацоўніцтва так званых «сапраўдных рэволюцыйнагаў» з горшымі ворагамі рэвалюцыі—яны спабораічалі паміж сабою у тым, хто нанясе рэвалюцыі больш адчувальны ўдар,—каментарыяў не патрабуе).

Царыцын быў убежышчам, дзе знашла сабе прытулак збегшая буржуазія. Там яна, амаль не хаваючыся, зноўхалася з белым афіцэрствам і адкрыта разгульвала па вуліцах і грамадскіх садах, дзе грывелі аркестры. Царыцын быў цэнтрам змоў на вачах ва ўсіх.

Ён перастаў быць такім цэнтрам Рэвваенсовета на чале са Сталіным стварае спецыяльную Чэка, каб расквітацца з гэтай публікан. Паўсюды з падвоенай ярасцю лютавала грамадзянская вайна, з усіх бакоў ліхаманкава ўзмацнялі сваю дзейнасць замежныя душыцелі рэвалюцыі, і дня не праходзіла, каб не раскрывалася якая-небудзь подлая змова.

Аб гэтым перыядзе расказвае ў белавардзейскім журнале «Донская волна» ад 3 лютага 1919 года нехта Насовіч,—здряднік, які служыў у савецкім штабе начальнікам аперацыйнага кіраўніцтва і ўцёк у красноўскую армію. Ён вымушан аддаць належнае Сталіну: калі падзеі сарвалі ўсю работу па загатоўцы і адпраўцы харчавання,—аказалася, што «не ў правітах такога чалавека як Сталін, адыходзіць ад раз пачатай ім справы». І Насовіч паказвае як Сталін бярэ ў свае рукі ўсе ваеннае і грамадзянскае кіраўніцтва, як ён няўхільна, раз за разам, адбівае ўсе наскокі, усе прошукі заклітых ворагаў рэвалюцыі.

Вось напрыклад: «К гэтаму часу, гаворыць Насовіч,—месяц цяжкай контррэволюцыйнай арганізацыі, якая стаіць на платформе ўстаўчачага сходу, значна ўзмацнілася і, атрымаўшы з Масквы грошы рых-

тавалася да актыўнага выступлення для дапамогі данскім казакам у справе вызвалення Царыцына. На вялікі жаль, прыбыўшы з Масквы глава гэтай арганізацыі інжынер Алексееў і яго два сыны былі мала знаёмы з сапраўднай абстаноўкаю і, дзякуючы няправільна складзенаму плану, заснаванаму на прыцягненні у рады актыўна выступаючых сербскага батальёна, быўшага на службе у большэвікоў пры чрэзвычайцы, арганізацыя аказалася раскрытай...»

Ленін надзвычай аласаўся выступлення левых эсэраў у Царыцыне. Ён тэлеграфавалі аб гэтым Сталіну і атрымаў такі адказ: «Што дагэчыць істэрычных, будзьце ўпэўнены, у нас рука не дрогне, з ворагамі будзем дзейнічаць па-варожаму».

Суровыя, але неабходныя меры супроць ворагаў, са зброяй у руках нападаючых на рэвалюцыю ў разгар яе заўзятай вайны з замежнымі інтэрвентамі,—супроць ворагаў, якія разлічвалі толькі на свае бойства,—узятты маральны стан чырвоных палкоў на фронце. Ваенныя і палітычныя кіраўнікі, масы байцоў—адчулі, што іх вядзе цвёрды чалавек, які ўладае дакладнымі ведамі канцовай мэты, бязтрасна да ўсякага, хто хоча вярнуць былых рабоў к ранейшаму рабству, да ўсякага, хто хоча паставіць лавушку новаму, разбэшчаму ланду і пероцу, хто хоча, хаваючыся пад белым, чорным, а іншы раз і чырвоным сцягам, уваткнуць вызваленым вызваліцелям нож у спіну.

Сталін браў на сябе адказнасць, але патрабаваў і ўлады, як патрабаваў яе ўсякі, каму яна патрэбна для справы. Вось які факт паведамляе нам гой-жа здраднік Насовіч: «Калі Троцкі, занепакоены разбурэннем з такой цяжкасцю наладжанага ім кіраўніцтва акруг, прыслаў тэлеграму аб неабходнасці пакінуць штаб і камісарыят на ранейшых умовах і даць ім магчымасць працаваць, то Сталін зрабіў катэгорычны і многазначны надпіс на тэлеграме: «Не прымаць пад увагу». Так гэту тэлеграму і не прынялі пад увагу, а ўсё артылерыйскае і частка штабнога кіраўніцтва працягвалі сядзець на баржы ў Царыцыне».

Каб прасачыць за выкананнем сваіх загадаў і навесці большэвіцкі парадак, Сталін асабіста адпраўляецца на фронт, які к таму часу расцягнуўся на 600 кілометраў. Гэты чалавек, які ніколі не быў на ваеннай службе, уладаў такім арганізатарскім геніем, што ён здолеў зразумець і вырашыць самыя складаныя і цяжкія спецыяльныя пытанні (хоць крытычнае становішча, якое пагаршалася з кожным днём, страшэнна ўскладняла іх).

«Памятаю як зараз,—піша Варашылаў,—пачатак жніўня 1918 г. Красноўскія казачыя часці вядуць наступленне на Царыцын, спрабуючы канцэнтрычным ударам скінуць чырвоныя палкі на Волгу. На працягу многіх дзён чырвоныя войскі на чале з камуністычнай дывізіяй, якая цалкам складалася з рабочых Донбаса, адбіваюць выключна сілы напек дасканала арганізаваных казачых часцей. Гэта былі дні велізарнейшага напружання. Трэба было бачыць таварышаў».

ліна ў гэты час. Як заусёды, спакойны, паглыблены ў свае думкі, ен літаральна цэлымі суткамі не спаў, размяркоўваючы сваю інтэнсіўную работу паміж баявымі пазіцыямі і штабам арміі. Становішча на фронце рабілася амаль катастрофічным. Красноўскія часці пад камандваннем Фіцхатэрава, Мамангава і інш. добра прадуманым маневрам цягнулі нашы зматаныя, несшыя велізарныя страты войскі. Фронт праціўніка, пабудаваны падковай, якая ўпіралася сваімі флангамі ў Волгу, з кожным днём сціскаўся ўсё больш і больш. У нас не было шляхоў адыходу. Але Сталін аб іх і не клапаціўся. Ен быў пранікнуты адной свядомасцю, адной адзінай думкай — перамагчы, разбіць ворага ва што-б там ні стата. І гэта несакрышальная воля Сталіна перадавалася ўсім яго бліжэйшым саратнікам і, не гледзячы на амаль бязвыхаднае становішча, ніхто не сумняваўся ў перамозе.

І мы перамаглі. Разгромлены вораг быў адкінуты далёка к Дніпу»

Тое-ж змрочнае становішча, тая-ж эпапея на ўсходнім фронце, у Пермі.

К канцу 1918 года гэты фронт быў у выключна небяспечным амаль безнадзейным стане.

3-я армія паддавалася, ёй прышлося здаць Пермь. Пад жорсткімі ўдарамі праціўніка, наступаўшага поўкальцом, гэта армія к канцу лістапада была жанчаткова дэмаралізавана. Вынік апошніх шасці месяцаў, — баі ішлі, не спыняючыся, — быў патрасаючым: адсутнасць рэзерваў, незабяопечанасць тылу, агідна наладжанае харчаванне (29-я дывізія пяць сутак адбівалася літаральна без кавалка хлеба); пры 35-градусным марозе, поўным бездарожжы, велізарнай расцягнутасці фронту (больш чатырохсот кілометраў), пры слабым штабе «3-я армія аказалася не ў стане ўстаяць супроць націску выдатных сіл праціўніка».

К таму-ж былыя афіцэры, нядаўнія царскія слугі, масамі здраджвалі, і цэлыя палкі, змучаныя бяздарным або п'янствуючым камандваннем, здаваліся праціўніку.

Таты адбылася катастрофа: беспарадачнае адступленне — трыста кілометраў за дваццаць дзён, страта 18 000 байцоў, дзесяткаў гармат, соцень кулямэтаў. Праціўнік набліжаўся, пагражаючы Вятцы і ўсяму ўсходняму фронту.

Ліснн тэлеграфуе РВСР: «Ёсць рад партыйных паведамленняў з-пад Пермі аб катастрофічным стане арміі і аб п'янстве. Я думаў паслаць Сталіна...»

ЦК паслаў Сталіна і Дзержынскага. Сваю асноўную заданчу — «расследванне прычын зданы Пермі» — Сталін адсунуў на другі план, а цэнтр цяжару сваёй работы перанёс на прыняцце дзейсных мер па ўзнаўленню становішча. Становішча аказалася яшчэ горш, чым мер-

кавалі, і Сталін тэлеграфна паведаміў аб гэтым Старшыні Савета Абароны, Леніну, патрабуючы безадкладных падмацаванняў, якія дазволілі-б сустрэць небяспеку. Праз тыдзень ён пасылае справаздачу аб прычынах здачы Пермі і разам з Дзержынскім прапануе пэлы рад мерапрыемстваў па ўзняццю боездольнасці 3-й арміі. З уласцівай яму хуткасцю і рашучасцю ён правёў усе гэтыя шматлікія ваенныя і палітычныя меры, і ў тым-жа месяцы (студзень 1919 года) далейшае прасоўванне праціўніка было прыпынена, усходні фронт перайшоў у наступленне, і на правым флангу быў узяты Уральск.

У падобнай-жа трагічнай абстаноўцы знаходзілася ўвесну 1919 года і 7-я армія, біўшаяся супроць белых полчышчаў Юдзеніча, якому была пастаўлена Калчаком задача «аўладаць Петраградам» і адцягнуць рэвалюцыйныя войскі з усходняга фронту.

Пры дапамозе белаэстонцаў, белафіннаў і англійскага флота Юдзеніч перайшоў у нечаканае наступленне і стварыў рэальную пагрозу Петраграду.

Зверху таго ён меў саюзнікаў у самым Петраградзе: там была выяўлена змова, ніці якое знаходзіліся ў руках ваенных спецыялістаў, служыўшых у штабе заходняга фронту, у 7-й арміі і кранштацкай морскай базе.

Юдзеніч наступаў на Петраград, а ў гэты час Булак-Балаховіч дабіўся рэду поспехаў на пскоўскім напрамку. Здрадніцтва і дэзерцірства ўсе памнажаліся. Гарнізон фартоў «Чырвоная горка» і «Шэры конь» адкрыта выступіў супроць савецкай улады. Адлегласць паміж бэлымі і Петраградам скарачалася, савецкія часці адступалі. Заграніцай рабочыя ліхаманкава чакалі звестак і ў трывозе, у ярасці, у роспачы сцякаліся на масавыя сходы (Вы памятаеце гэта, французскія таварышы!).

Цэнтральны камітэт паслаў Сталіна, і ён у тры тыдні поспяхова арганізаваў рэвалюцыйнае супраціўленне. праз дваццаць дзён расхлябанасць і замяшанне часцей і штаба былі ліквідаваны. Мабілізуюцца піцэрскія рабочыя і камуністы. Дэзерцірства прасечана ў корані. Ворат спынен і разбіт, здраднікі знішчаны.

Сталін асабіста кіруе ваеннымі дзеяннямі.

Вось, што ён тэлеграфуе Леніну: «Следам за «Чырвонаю горкаю» ліквідаваны «Шэры конь»... ідзе хуткі рамонт усіх фартоў і крэпасцей. Морскія спецыялісты запэўніваюць, што ўзяцце «Чырвонай горкі» з мора апракідвае ўсю морскую навуку. Мне застаецца толькі апавядаць так званую навуку. Хуткае ўзяцце «Горкі» тлумачыцца самым грубым умяшаннем з боку майго і наогул штацкіх у аперацыйныя справы, даходзячым да адмены загадаў па мору і сушы».

і навязвання сваіх уласных. Лічу сваім доўгам заявіць, што я і наперад буду дзейнічаць такім чынам, не гледзячы на ўсё мае благавенне перад навукай».

І вось вынік гэтай маланкавай кампаніі—новая тэлеграма Сталіна пасланая Леніну ўсяго шэсць дзён пазней:

«Пералом у нашых часцях пачаўся. За тыдзень не было ў нас ні аднаго выпадку частковых або групавых перабежак. Дэзерціры звараваюцца тысячамі. Перабежкі з лагераў праціўніка ў наш лагер да часціліся. За тыдзень да нас перабегла чалавек 400, большасць са зброяй. Учора ўдзень пачалося наша наступленне. Хоць абяцанае надмацаванне яшчэ не атрымана, стаяць далей на той-жа лініі, на якой мы спыніліся, нельга было—занадта блізка да Піцера. Пакуль што наступленне ідзе паспяхова, белыя бягуць, намі сёння занята лінія Кернова Вароніна—Слепіна—Каскова. Узяты намі палонныя, 2 або больш гармат, аўтаматы, патроны. Непрыяцельскія судны не з'яўляюцца, відавочна баяцца «Чырвонай горкі», якая цяпер зусім наша...»

А цяпер—паўднёвы фронт.

«Восень 1919 г.,—піша Варашылаў,—памятна ўсім. Наступаў расіючы, пераломны момант усёй грамадзянскай вайны».

Варашылаў ускрывае асноўныя рысы стварыўшагася становішча і галоўнае наступленне Дзенікіна на ўсяму паўднёваму фронту. Снабжоныя «саюзнікамі», падтрыманыя іх штабамі, белогвардзейскія полчышчы Дзенікіна падыходзілі к Орлу. Увесь велізарны паўднёвы фронт павольнымі валамі адкатваўся назад. Унутры становішча было не менш цяжкое. Харчовыя затрудненні надзвычайна абвастраліся. Прамысловасць спынялася ад недахопу паліва. Унутры краіны, і нават у самой Маскве, заварушыліся контррэвалюцыйныя элементы. Небяспека пагражала Туле, небяспека навісла над Масквой.

Што рабіць у момант такой катастрофы? І на паўднёвы фронт ЦК пасылае Сталіна ў якасці члена РВС.

«Цяпер,—піша Варашылаў,—ужо няма патрэбы скрываць, што перад сваім назначэннем таварыш Сталін паставіў перад ЦК тры галоўныя умовы: 1) Троцкі не павінен умешвацца ў справы паўднёвага фронту і не павінен пераходзіць за яго разгранічальныя лініі, 2) з паўднёвага фронту павінен быць безадкладна адклікан цэлы рад работнікаў, якіх таварыш Сталін лічыў непрыгоднымі аднавіць становішча ў войсках, і 3) на паўднёвы фронт павінны быць безадкладна камандзіраваны новыя работнікі па выбару Сталіна, якія гэту задачу здолелі б выканаць. Гэтыя ўмовы былі прыняты цалкам.

Але для таго, каб ахапіць гэту велізарную махіну (ад Волгі да польска-украінскай граніцы), якая называлася паўднёвым фронтам, налічвала ў сваім складзе некалькі сот тысяч вояк, патрэбны былі

такладны аперацыйны план, патрэбна была ясна сфармуляваная задача фронту. Тады гэту мэту можна было-б паставіць перад войскамі шляхам перагруппоўкі і канцэнтравання лепшых сіл на галоўных напрамках нанесці ўдар ворагу».

Сталін застае на фронце абстаноўку замяшання і развалу Атмасфера навіснўшай гразы і безнадзейнасці. Чырвоная армія Рэспублікі разбіта на галоўным напрамку Курск—Орол—Тула. Усходні фланг бездапаможна топчацца на месцы.

Што-ж рабіць? Меўся аператыўны план, прыняты Галоўным камандзінем яшчэ ў верасні. Па гэтаму плану меркавалася нанесці праціўніку галоўны ўдар левым флангам, ад Царыцына на Новарасіск, праз данскія стэпы.

Перш за ўсё Сталін канстатуе, што з верасня месяца «асноўны план адступлення паўднёвага фронту застаецца без змены, іменна галоўнейшы ўдар наносіцца асобаю групай Шорына, якая мае задачай знішчэнне ворага на Дану і Кубані».

Сталін вывучае гэты план, прапрацоўвае яго, абдумвае—і рашае. што план не гадзіцца. Цяпер ужо не гадзіцца. Два месяцы назад ён быў нядрэны, але з таго часу акалічнасці перамініліся. Патрэбна нешта іншае. Сталін бачыць, што іменна трэба,—і пасылае Леніну новыя прапановы. Прачытаем яго п'сьмо: гэты гістарычны дакумант гаворыць нам адначасова і становіцца на агромным паўднёвым фронце, і смелую прынцыпальнасць аўтара.

«Месяцы два назад Глаўком прынцыпова не супярэчыў супроць удару з захаду на ўсход праз Данецкі басейн, як асноўнага. Калі ён усе ж не пашоў на такі ўдар, то таму, што спасылаўся на «ападчыну», трыманую ў выніку адступлення паўднёвых войск летам, г. зн. на стыхійна стварыўшуюся групоўку войск паўднёва-ўсходняга фронту, перабудова якой (групоўкі) павяла-б да вялікай страты часу, к выгадзе Дзенікіна... Але цяпер абстаноўка і звязаная з ёю групоўка сіл змяніліся ў аснове: 8 армія (асноўная на былым паўднёвым фронце) перасунулася ў раён южфронту і глядзіць проста на Данецкі басейн, конкурніус Будзеннага (другая асноўная сіла) перасунуўся таксама ў раён южфронту, прыбавілася новая сіла—латдывізія, —якая праз месяц, абнавіўшыся, зноў прадставіць грозную для Дзенікіна сілу... Што ж прымушае Главкома (стаўку) адстойваць стары план? Відэвочна адна голькі ўпартасць, калі хочаце—фракцыйнасць, самая тупая і самая небяспечная для Рэспублікі, культывуемая ў Глаўкоме састаячым пры ім «стратэгічным» петушком... *) Гэтымі днямі Глаўком даў Шорыну дырэктыву аб наступленні на Новарасійск праз данскія стэпы па лініі, па якой можа быць і зручна лятаць нашым авіятарам, але ўжо зусім немагчыма будзе цягацца нашай ляхоце і артылерыі. Няма чаго і даказваць, што гэты дэвізны (мяркуемы) паход

*) Намёк на Троцкіга.

у асяроддзі варожым нам, ва ўмовах абсалютнага бездарожжа, пагражае нам поуным крахам. Не цяжка зразумець, што гэты паход на казачыя станицы, як гэта паказала нядаўняя практыка, можа толькі згуртаваць казакаў супроць нас вакол Дзенікіна для абароны сваіх станиц, можа толькі выставіць Дзенікіна збавіцелем Дона, можа толькі стварыць армію казакаў для Дзенікіна, г. зн. можа толькі ўзмацніць Дзенікіна. Іменна таму неабходна цяпер-жа, не трацячы часу, змяніць ужо адменены практыкай стары план, замяніўшы яго планам асноўнага ўдару праз Харкаў—Данецкі басейн на Растоў па-першае, тут мы будзем мець асяроддзе не варожае, наадварот,—сімпатызуючае нам, што палегчыць наша прасоўванне; па-другое, мы атрымліваем важнейшую чыгуначную сетку (данецкую) і асноўную артэрыю, якая жывіць армію Дзенікіна,—ціню Варонеж Растоў... па-трэцяе, гэтым прасоўваннем мы рассякаем армію Дзенікіна на дзве часткі, з якіх Добравольчаскую пакідаем на зядзенне Махно, а казачыя арміі ставім пад пагрозу заходу ім у тыл; па-чацвертае, мы атрымліваем магчымасць пасварыць казакаў з Дзенікіным, які (Дзенікін) у выпадку нашага паспяховага прасоўвання пастараецца перасунуць казачыя часці на захад, на што большасць казакаў не пойдзе... па-пятае, мы атрымліваем вугаль, а Дзенікін застаецца без вугалю. З прыняццем гэтага плана нельга марудзіць... Карацей: стары, ужо адменены жыццём план ні ў якім выпадку не належыць гальванізаваць,—гэта небяспечна для Рэспублікі, гэта напэўна палегчыць становішча Дзенікіна. Яго трэба замяніць іншым планам. Акалічнасці і ўмовы не толькі наспелі для гэтага, але і валадарна дыктуюць такую замену... Без гэтага мая работа на паўднёвым фронце становіцца бяссэнснай, злачынай, непатрэбнай, што дае мне права або, вярней, абавязвае мяне пайсці куды хочаце, хоць да чорта, толькі не заставацца на паўднёвым фронце. **Ваш Сталін».**

Цэнтральны камітэт без хістанняў прыняў план Сталіна. Сам Ленін уласнай рукой напісаў распараджэнне палявому штабу аб безадкладнай змене зжыўшай сябе дырэктывы. Галоўны ўдар быў нанесены паўднёвым фронтам у напрамку на Харкаў—Донбас—Растоў. Выпкі вядомы: пералом у грамадзянскай вайне быў дасягнуты. Дзенікінскія полчышчы былі апракінуты ў Чорнае мора. Украіна і Паўночны Каўказ вызвалены ад белавардзейцаў. Грамадзянская вайна заканчвалася перамогай рэвалюцыі.

Быстрыня і паўната поспехаў Сталіна такія, што хочацца думаць аб нейкім магічным жазле. Самым выдатным, зусім выключным з'яўляецца тут тое, што ў адным чалавеку гарманічна спатучаліся ўсе творчыя элементы практычнага, дзейснага рэалізма. Сапраўдны рэаліст павінен абтадаць праніцальнасцю, каб прадбачыць падзеі, павінен мець смеласць заяўляць, што іншы раз больш доўгі шлях аказваецца самым кароткім, павінен быць даволі сільным, каб адпаведна накіроўваць ход падзей.

Прыбыцце Сталіна на паўднёвы фронт мела сваім вынікам стварэнне Коннай арміі, якая адыграла такую агромную ролю ў канчатковым разгроме белых. Дзякуючы сваёй настойлівасці Сталін прымусіў прыняць план, які не раздзяляўся часткай Рэўваенсовета, перш за ўсё ў адносінах паўднёвага фронту. Сталіну ж належыць заслуга вядомай змены ваеннай тактыкі прымяненне ўдарных груп выбіраючы галоўныя напрамкі, канцэнтруючы на іх лепшыя часткі і б'юць ворага.

Распрацоўваючы гэту стратэгію прамога дзеяння, Сталін адначасова не спускаў з вока і ваенную арганізацыю ў яе цэлым, і неабходнасць гарманічнага падпарадкавання гэтаму цэламу ўсіх яе частак. У студзені 1919 года Сталін піша разам з Дзержынскім: «Армія не можа дзейнічаць як самадаўлеючая зусім аўтаномная адзінка; у сваіх дзеяннях яна цалкам залежыць ад сумежных з ёю армій і перш за ўсё ад дырэктыў Рэўваенсовета Рэспублікі: самая боездольная армія пры іншых роўных умовах можа пацярпець крах пры няправільнасці дырэктыў цэнтра і адсутнасці дзейснага кантакту з сумежнымі арміямі. Неабходна ўстанавіць на фронтах, перш за ўсё на ўсходнім фронце, рэжым строгай цэнтралізацыі дзеянняў паасобных армій вакол ажыццяўлення пэўнай, сур'ёзна прадуманай стратэгічнай дырэктывы. Самавольства або неабдуманасць у справе вызначэння дырэктыў, без сур'ёзнага ўліку ўсіх даных, і выцякаючая адсюль быстрая змена дырэктыў, а таксама неакрэсленасць саміх дырэктыў, як гэта дапускае Рэўваенсовет Рэспублікі, выключае магчымасць кіраўніцтва арміямі...»

У гэтым раздзеле аб грамадзянскай вайне нельга не адзначыць, што на VIII з'ездзе партыі Сталін абараняў ідэю «новай арміі», арміі рэгулярнай, выхаванай у духу дыцыпліны і ахопленай сістэмай палітаддзелаў.

Тым часам грамадзянская вайна нечакана ўспыхнула з новаю сілай: з'явіўся Врангель — прагны авантурыст, які хварэў маніяй велічы. Грашмі, салдатамі і ўзбраеннем яго дасыта забяспечылі Францыя і Англія, якія імкнуліся ва што-б там ні стала давесці да канца сваю ролю супольнікаў белавардзейшчыны, адбудаваўнікаў рэжыму бізуна і рабства.

Врангель, заявіўшы *цibi et tibi* (усяму свету), што ён саюзнік Польшчы, вырваўся з межаў Kryma і стварыў сграшную пагрозу толькі што вызваленаму Донбасу і ўсяму поўдню.

Першая думка Цэнтральнага камітэта — зноў заклікаць Сталіна. Пастанова ад 3 жніўня 1920 года:

«З прычыны поспеху Врангеля і трывогі на Кубані неабходна прызнаць врангелеўскі фронт маючым агромнае, зусім самастойнае значэнне, вылучыўшы яго як самастойны фронт. Даручыць таварышам Сталіну сфармаваць Рэўваенсовет, цалкам канцэнтравачь свае сілы на врангелеўскім фронце, у якасці камандуючага фронтам — Егорава або Фрунзе, па ўзгадненню Глаukoма са Сталіным». Ленін піша

Сталіну: «Толькі што правялі Палітбюро раздзяленне фронту, каб вы выключна заняліся Врангелем»...

Сталін арганізоўвае новы фронт. Хвароба прымушае яго часова пакінуць работу, але як толькі пачынаецца польская кампанія, ён зноў на баявым пасту, у якасці члена Рэўваенсовета паўднёва-заходняга фронту. Разгром польскіх армій, вызваленне Кіева і Правабярэжжы Украіны, глыбокае пранікненне у Галіцыю у значнай ступені з'яўляюцца рэзультатам яго кіраўніцтва. Яму належыць ідэя знамянітага рэйду 1-й Коннай арміі.

Разгром усяго польскага фронту на Украіне і амаль поўнае знішчэнне 3-й польскай арміі пад Кіевам, удары па Бердзічэву і Жытоміру і рух 1-й Коннай арміі у ровенскім напрамку стварылі абстаноўку дазваляўшую Чырвонай арміі перайсці ў агульнае наступленне. Але няўдача чырвоных вонск пад Варшавай у баях з польска-еўрапейскімі сіламі зрывае націск Коннай арміі, якая нарыхтавалася да атакі Львова (яна знаходзілася ў 10 кіламетрах ад Львова).

Сталін, які многакрагна ў корані выпраўляў становішча на самых напружаных і пагражаемых участках фронту грамадзянскай вайны, быў двойчы ўзнагароджан ордэнам Чырвонага сцягу і прызначан членам Рэўваенсовета Рэспублікі (ён працаваў на гэтым пасту з 1920 па 1923 год).

«Грамадзянская вайна» тэрмін недакладны. Руская рэвалюцыя была атакована не толькі белавардзейцамі, але і замежнымі дзяржавамі. Чырвоная армія прыйшлося боіцца не толькі з царскаю ваеншчынай і царскімі штабамі, але і з ваеншчынай французскай і англійскай, а таксама японскай, амерыканскай, румынскай, грэчаскай і т. д.

Імперыялістычныя дзяржавы не здаволіліся тым, што зусім адкрыта падтрымлівалі правадыроў белавардзейскіх орд (усе гэтыя правадыры былі пачаргова афіцыйна прызнаны французскім урадам),—падтрымлівалі і грашмі, і людзьмі, і кіраўніцтвам. Мала таго: сусветная вайна была ўжо скончана, мір быў ужо заключан, а французскія і англійскія войскі, наперакор усякаму міжнароднаму праўу, пранікнуўшы ў Расію і з мора і з сушы, прыняліся следам за германскімі войскамі захапляць і грабіць савецкія землі, збіваць насельніцтва, расстрэльваць кіраўнікоў, разбураць да-тла прамысловыя раёны.

Германская армія адарвала ад Расіі Прыбалтыйскія краіны і Фінляндыю. Саюзнікі адторглі ад яе Польшчу і, папоўніўшы яе кавалкамі Аўстрыі і Германіі, стварылі незалежную дзяржаву. Яны зрабілі гэта не дзеля прыгожых вачэй палякаў, але для таго, каб адгарадзіцца плацнай ад Расіі. Яны ўкралі ў савецкай дзяржавы Бесарабію, каб, пагарджаючы жаданнямі бесарабцаў, заплаціць ёю Румыніі. І ўсе гэтыя махінацыі ажыццэўлены, паўтараю, у той момант, калі ні Францыя ні Англія ні ў якім разе не знаходзіліся ў стане вайны з Расіяй. Іх ваенныя захваты былі прадпрыемствам аб'яднанай контр-

революції. Яны былі выкліканы не толькі жаданнем адпомсціць за сепаратны мір (не трэба забываць, што першымі падпісалі Брэсцкі дагавор не большэвікі, а украінскія нацыяналісты, апекунамі якіх адначасова з'яўляліся і Германія і Англія; ці варта лішні раз падкрэсліваць, што пазіцыя Савецкай Расіі ў Брэсце была пазіцыяй справядлівасці і абароны праў чалавека, а супроць яе выступала крывадушная палітыка імперыялістычнага драпежніцтва, пагібельныя вынікі якой мы цяпер бачым увачавідкі). Але «свабодная» Англія і «рэволюцыйная» Францыя ніяк не маглі прымірыцца з антыкапіталістычнай рэвалюцыяй, і лічылі сябе абавязанымі зрабіць усе, каб любымі сродкамі перасячы гэты кашмар народнай улады, які ўзнік на вачах усёй Еўропы *).

Тое, што сав. знішчальная інтэрвенцыя, спрабавалася адарваць ад Расіі абласці, якім рэвалюцыя дала новае сацыяльнае ўстройства, была актам контррэвалюцыі, бліскача даказваецца ўжо хоць-бы адным супрацоўніцтвам войск Антанты з германскімі атрадамі ў Балтыцы (фон-дэр-Гольц, Розенберг).

.. Але вось Савецкая Расія вызвалена ад войск контррэвалюцыі.

Жасці, праяўленыя Сталіным у драматычных акалічнасцях грамадзянскай вайны, ніколі не былі нечаканымі для тых, хто ведаў гэтага чалавека. Ён толькі прымяніў у новай сферы дзейнасці свае асабістыя данія: дакладнасць погляду, ўменне адразу ахапляць рашчучыя пункты кожнай канкрэтнай сітуацыі, разуменне сапраўдных прычын і немінучых вынікаў любога факту, разуменне сувязі гэтага факту з усім працэсам, агіду да непарадку і блытаніны, непахісную ўпартасць у справе падрыхтоўкі і стварэння ўсіх умоў, неабходных для дасягнення пастаўленай мэты, раз ужо гэта мэта абдуманая і вызначаная. Усе гэта—ні што іншае, як сапраўдны марксізм, перанесены на палі боек.

Правадзьце які ўмеў да такой ступені распрацаваць і ўдасканаліць справу практычнага ажыццяўлення, быў суровы і нават жорсткі з гэтымі, хто не ўмеў працаваць, ён быў неўмалімы да здраднікаў і сабажышчы, але можна ўказаць цэлы рад выпадкаў, калі ён з усёй сваёй велізарнай энергіяй уступаўся за людзей, якія былі, па яго думцы, асуджаныя без дастатковых падстаў. Так, напрыклад, іменна ён вызваліў прыгаворанага да смерці Пархоменка.

У нерыяды, калі вырашаюцца лёсы народаў, калі ўсе іграюць вабанк, калі кожнаму, хоча ён таго ці не, прыходзіцца адказваць сваёй

*) Па пытанню аб чудовішчна скандальнай пасылцы французскай эскадры з пяхотным дывізіяй у Чорнае мора (1919) — што было грубейшым узброеным умяшаннем ва ўнутраныя справы чужога народу, без аб'яўлення яму вайны, — па пытанню аб гэтым скандальна-літаратурным прадстаўніком французскага ўрада выступае прэс-член Рэнэ Пінон. Пан Пінон сцвярджае, што „інтэрвенцыя, строга кажучы, не была ўмяшаннем ва ўнутраныя справы замежнай дзяржавы“, што яна „не мела такога характару, паколькі справа ішла аб тым, каб вызваліць крўну і адначасова ўвесць свет ад велізарнай сацыяльнай небяспекі“... Цяжка ўявіць сабе горшае іезуіцтва.

галавой,—павстае пытанне аб каштоўнасці чалавечага жыцця і аб праве распалагаць ім дзеля поспеху справы.

Гэта пытанне трэба ставіць у святле соцыялізма Калі-б перад намі блу капіталістычны рэжым, імперыялістычная ўлада, то ніякіх пытанняў ставіць не прышлося-б. Занадта відавочна, што самы прынцып капіталістычнага імперыялізма заснаваны на патардзе да жыцця чалавека: гавары навязваюцца сілком, гандаль ператвараецца ў тамо-жанную ванну, сістэма пераваг, сістэма індывідуальнай і калектыўнай ваіны ўзводзіцца ў правіла. Каланіяльны рэжым есць катаржны рэжым інтэнсіўнага выкачвання прыбытку. Краіны-каланізатары бяруць слабыя народнасці ў палон, прысвойваюць іх тэрыторыі і абыходзяцца з туземцамі адначасова як з ворагамі і як з хатняю жывёлай: з іх выцскаюць усе сокі, іх збіваюць, іх прыгаварваюць да прыму-совых работ, а калі яны дабіваюцца свабоды, іх проста караюць смерцю. Бельгійскае Конго, Марокко, Французская Заходняя Афрыка, Індыя, Інда-Кітай, Ява. А потым—дзеля выгад нацыянальна інтэрна-цыянальнай фірмы, усе акцыі якой знаходзяцца ў руках некалькіх чалавек, распальваюцца войны, якія наносзяць чалавецтву агромныя раны.

Соцыялістычная-ж сістэма—гэта сістэма, якая служыць інтарэсам чалавека. Разумнай і справядлівай арганізацыяй усіх людзей яна імкнецца максімальна палепшыць жыццё кожнага. Яе можна назваць сістэмай «гуманітарнай» па сваёй прыродзе.

Такім чынам, іменна для большэвікоў,—сапраўдных соцыялістаў нашага часу,—пытанне аб пашане да чалавечага жыцця з'яўляецца надзвычай сур'ёзным і важным. І яны ставяць яго самі.

Іменна з пашаны да чалавечага жыцця яны заяўляюць, што нека-тых людзей трэба ўмець абясшкоджваць (слова «караць» будзе тут няправільным: зваранаючыся да містычнай ідэі збавення мы тым самым мяркуем існаванне і асабістае ўмяшанне пана бога).

І сапраўды, зусім відавочна, што ў пэўных выпадках бывае неаб-ходна паразіць аднаго чалавека, каб выратаваць тысяччу, каб вырата-ваць сто тысяч, каб выратаваць будучыню і стварыць лепшы свет, у якім чалавек ужо ніколі не будзе афярай чалавека.

У прастранным эпічным рамане «Адвержаныя» Віктар Гюго са звычайным сваім узвышаным красамоўствам, і ў той-жа час з велі-зарнай праніцальнасцю, сказаў аб французскай рэвалюцыі: «З самых жорсткіх яе ўдараў нараджаецца ласка чалавецтву». Калі для абмежа-вання вялікай рэвалюцыі 1789 года, якая зрабіла буржуазію гаспада-ром XIX века, гэта лірычнае сцверджанне і стала спрэчным, то для всеабдымнай рэвалюцыі, з патрасаючай сумленнасцю ажыццёленай людзьмі Окцябра, яно бяспрэчна.

Многія гавораць: «усякая рэвалюцыя паграбуе крыві, а ў мяне мяккае сэрца,—і таму я не хачу рэвалюцыі». Соцыяльныя камсерва-тары, якія гавораць так, жалка блізарукі, калі яны толькі не разы-

грываюць камедыю. Мы, якія жывем па за краінаю Советаў, знаходзімся ва ўмовах крывавага рэжыму. Неспраядлівасць і забойствы акружаюць нас з усіх бакоў. Каб пераканацца ў гэтым, даволі азірнуцца вакол. Але большасць не азіраецца. Яна няздольна заўважаць мучэнні другіх. І ў канчатковым выніку рэвалюцыя абываталь разплядае не з пункту погляду таго, што яна дае людзям, а з пункту погляду тых нявыгад і труднасцей, якія яна можа ўнесці ў яго асабістае жыццё.

Нядаўна памёршы кіраўнік ОГПУ Менжынскі, з якім я меў працяглую гутарку, гаварыў мне аб тым, да якой ступені прынцыпова нечэрэчна абываваць у жорсткасці або неўшанававанні чалавечага жыцця кіруючую партыю Савецкага Саюза. канчатковаю мэтай якое з'яўляецца брацкая сапдарнасць усіх людзей на зямлі і мірная праца. І сапраўды, ён паказаў мне, як беражна варта рэвалюцыі, родная сястра працоўных мас, выкарыстоўвае кожны выпадак, калі можа «выправіць», «перарабіць» злачынца не толькі крымінальнага (у гэтай галіне карнай палітыкі большэвікі праяўляюць выключную чалавечнасць і амаль парадаксальную цярплівасць), але таксама і палітычнага. Комуністы выходзяць з таго прынцыпу, што крымінальныя злачынцы — гэта людзі, якія не ўсведамляюць уласных інтарэсаў і самі каверкаюць сабе жыццё, так што застаецца толькі даказаць ім гэта; ворагі ж пролетарскай рэвалюцыі, якая з'яўляецца пачаткам рэвалюцыі ва ўсім свеце, — таксама людзі, якія заблуджаюцца (тыя, якія шчыры), і іх трэба ў гэтым пераканаць. Вось чаму турму ўсяляк імкнуцца ператварыць у школу.

Такім чынам праблема рэпрэсій зводзіцца к таму, каб знайсці мінімум, неабходны з пункту погляду агульнага руху наперад. Пераменшыць гэты мінімум — так сама злачынна, як і перапавялічыць. Той, хто шкадуе людзей, якія рыхтуюцца дзейнічаць на шкоду справе ўсяго чалавецтва, — злачынца. Выратавальнік забойцаў — сам забойца. Сапраўдная дабрата павінна прасцірацца і на будучае.

Калі-б руская рэвалюцыя, к вялікай радасці кучкі ідэалістычных ханжэі, прыняла сістэму механічнага ўсепрабачэння і не стала-б абараняцца той-жа зброяй, якую вораг зварачае супроць яе, то яна нядоўга-б пратрымалася. Яе задушылі-б Францыя, Англія, Польшча. Яны безадкладна ўвялі-б у Петраград цара і белавардзейцаў, што, дарэчы, гэтыя дзяржавы і спрабавалі зрабіць усімі сродкамі. Калі справа рэвалюцыі жыве, калі яна ўжо зараз упрыгожвае сабою будучыню, то гэта таму, што рэвалюцыя заўсёды бязжаласна і бязлітасна знішчала агідлівую сетку здрадніцтваў і ўсе змовы, якія рыхтуюць удар нажом у спину, змовы белавардзейцаў, імперыялістычных шпіёнаў, дыпламатаў і паттыкаў, сабатажнікаў, эсэраў і анархістаў, нацыяналістаў меншазікоў, перараджэнцаў-апазіцыянераў, якіх у той ці іншай ступені падтрымлівалі з-за граніцы, словам, усей азвярэлай зграі, якая гадзе шалёную нянавісць да краіны, што падата ўзру-

шалыны прыклад пераможнай барацьбы за свабоду працы і чалавечую годнасць.

Некалькі год таму назад (у канцы 1931 года) Сталін, адказваючы ў адным інтэрв'ю на пытанне адносна «строгасці і бязлітаснасці савецкай улады ў барацьбе з яе ворагамі», сказаў:

«Калі большэвікі прыйшлі ў уладзе, яны спачатку праяўлялі ў адносінах да сваіх ворагаў мяккасць. Меншавікі працягвалі існаваць, леталі і выпускалі сваю газету. Нават кадэты працягвалі выдаваць сваю газету. Капі генерал Красноў арганізаваў контррэвалюцыйны паход на Ленінград і трапіў у нашы рукі, то па ўмовах вяснянага часу мы маглі яго па меншай меры трымаць у палоне, больш таго, мы павінны былі ў яго расстраляць. А мы яго выпусцілі «на чэснае слова». І што-ж? Неўзабаве выяснілася, што падобная мяккасць толькі падтрымала моц Савецкай улады. Мы зрабілі памылку праяўляючы павольную мяккасць у адносінах да ворагаў рабочага класа. Капі-б мы пачалі і надалей гэту памылку, мы зрабілі-б злачынства ў адносінах да рабочага класа, мы здрадзілі-б яго інтарэсы. І гэтая неўзабаве стала зусім ясна. Вельмі хутка выяснілася, што чым мякчэй мы адносімся да нашых ворагаў, тым больш супраціўлення гэтыя ворагі аказваюць. Неўзабаве праявіліся эс-эры Гоц і інш. і правыя меншавікі арганізавалі ў Ленінградзе контррэвалюцыйнае выступленне юнкероў, у выніку якога загінула многа нашых рэвалюцыйных магістраў. Той-жа Красноў, якога мы выпусцілі «на чэснае слова», арганізаваў белавардзейскіх казакаў. Ён аб'яднаўся з Мамантавым і на працягу двух год веў узброеную барацьбу супроць Савецкай улады. Мы перажаналіся ў тым, як мы памыліліся, праяўляючы мяккасць».

З гэтымі словамі Сталіна я параўнаю тое, што ён гаварыў сем год назад мне самому з поваду славутага «чырвонага тэрору». Ён гаварыў аб смертнай казні: «Мы, зразумела, староннікі адмены смертнай казні. Акрамя таго, мы думаем, што для нас няма ніякай неабходнасці захоўваць яе ва ўнутраным ладзе Саюза. І мы даўно ўжо адмянілі-б смертную казнь, калі-б не наша знешняе акружанне, калі-б не імперыялістычныя дзяржавы. Яны вымушаюць нас захоўваць, для абароны нашага існавання, смертную казнь».

Тут Сталін мае на ўвазе мноства самых цынічных адкрытых замахў і яшчэ большую колькасць самых каварных тайных замахў на СССР з боку кіруючых палітычных колаў буржуазных дзяржаў, якія заўсёды і ўсюды знаходзяцца ў цесным сваяцтве, у хімічным сваяцтве са злейшымі ворагамі рускай рэвалюцыі^{*)}. Хто б'е справядліва, той павінен біць моцна.

^{*)} Цяпер, у канцы 1934 года французская дыпламатыя шырока адкрывае Савецкаму Саюзу свае абдымкі, па меркаваннях еўрапейскай роўнавагі, сімпатыі да Савецкай улады ў нас у ходзе. Але гэтыя колы і павераны вялікай капіталістычнай палітыкі нікога не павінны ашукаць. Як-бы там ні было, такое становішча рэгулярна чысціць у сучасны момант аб'екты паказатэля французскай грамадскай думкі больш праўды аб рускай рэвалюцыі. І яе выніках чым гэта было магчыма раней. Гэта ўжо негладзімы вынік.

Н. Галадзед

Старшыня Савета Народных Камісараў Беларускай ССР

Аб праекце новай Канстытуцыі Беларускай ССР

Канстытуцыйная камісія ЦВК Беларускай ССР распрацавала праект Канстытуцыі Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі. Пасля разгляду праекта ў ЦВК БССР ён будзе ўнесен на зацвярджэнне Беларускага з'езда саветаў.

Калі прыходзіцца гаварыць або пісаць аб Канстытуцыі БССР, то перш за ўсё ўспамінаецца гістарычнае мінулае беларускага народу, соцыяльнае і нацыянальнае прыгнечанне, поўнае бяспраўе, яго нужда і гора, якія неадступна суправаджалі яго на працягу вякоў.

Рускі царызм і руская імперыялістычная буржуазія «уладжвалі» свае канфлікты з польскімі князямі і памешчыкамі, рымска-каталіцкай царквой перш за ўсё за кошт беларускага народу. Царскія жандары, палы, ксяндзы, памешчыкі і капіталісты ўсіх масцей гандлявалі Беларуссю і яе працоўнымі оптам і ў розніцу.

Царызм бязлітасна душыў малейшае праяўленне нацыянальнай самасвядомасці і нацыянальна-рэвалюцыйнага руху. Само слова «Беларусь» вытраўлялася царскім урадам. Так, напрыклад, у 1840 годзе камітэт міністраў дае ўказанне камітэту па заходніх губерніях, што «гасудар імператар закрэсліў назву беларускіх і саізволіў загадаць перапісаць указ з перайменаваннем губерній кожнай асобна: Віцебскай, Магілёўскай, Віленскай і Гродзенскай, прычым паследвала ўласнаручнае высачайшае павяленне: —правіла гэтага трымацца і надалей».

Актыўная барацьба і рэвалюцыйны рух беларускіх рабочых і сялян за сваё нацыянальнае і соцыяльнае вызваленне маюць багатую гісторыю.

Даволі пералічыць сялянскія паўстанні супроць беларускіх прыгоннікаў, польскіх паноў, супроць рускіх баяр, супроць гандляроў і духавенства. Такія паўстанні былі ў 1648—1654 гг., калі паўстанцамі былі захвачаны не толькі маенткі памешчыкаў, але і вялікая колькасць гарадоў: Пінск, Мазыр, Гомель, Лоеў, Бабруйск, Быхаў, Чачэрск, Прапойск, Магілёў; паўстанне ў 1700—1701 гг. у Слоніmsкім павеце, а ў 1840—1841 гг. у Крычаўскім старостве; у 1761 г. у Мазырскім павеце, паўстанне сялян на Віцебшчыне ў 1847 г., а таксама і ў час правядзення так званай «рэформы» 1861 г. у Магілёўскай, Віцебскай і Менскай губернях, дзе сялянства адмаўлялася падпісваць статутныя граматы і выконваць паншчыну і аброк, не гаворачы ўжо аб радзе паўстанняў і рэвалюцыйных выбухаў у 1905 і імшых гадах.

Але ўсе гэтыя паўстанні бязлітасна падаўляліся аб'яднанымі сіламі беларускіх і польскіх прыгоннікаў і царскіх ваявод, войскамі «Рэчы пасполітай» і рускага царызма.

Працоўныя Беларусі добра таксама памятаюць зверскую расправу царскага і ў больш позні час Напрыклад, у 1905 годзе царскія генералы і жандармы расстрэльвалі беларускіх рабочых і сялян па загаду вышэйшага міністра ўнутраных спраў царскай Расіі Дурново, які 21 снежня 1905 г. выдаў наступны загад вясенскаму генерал-губернатару: «Прашу вас прапанаваць згодна загаду яго вячкісці, генералу Орлову дзейнічаць пры падаўленні мяцежу самымі рашучымі мерамі, прымяняючы зброю, без усякай літасці. Такі спосаб дзеяння асабліва неабходзен у Гомелі».

Пры распрацоўцы праекта новай Канстытуцыі БССР ўспамінаюцца часы гераічнай барацьбы рабочых і сялян Беларусі за Окцябрскую сацыялістычную рэвалюцыю, за вызваленне Беларусі ад нямецкіх і польскіх акупантаў, барацьбы працоўных з беларускай нацыяналістычнай контррэвалюцыяй, якая надавала беларускі народ нямецкаму кайзеру, польскім князям і памешчыкам.

Толькі Окцябрская сацыялістычная рэвалюцыя, якая перамагла пад кіраўніцтвам партыі Леніна і Сталіна, прынесла беларускім рабочым і сялянам нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне. Ад Окцябрскай сацыялістычнай рэвалюцыі бярэ свой пачатак і беларуская дзяржаўнасць, а стваральнікам і тварцом Беларускай Савецкай Сацыялістычнай дзяржавы з'яўляецца наш правадыр і настаўнік вялікі Сталін.

Таварыш Сталін кіраваў непасрэдна стварэннем БССР, падбіраў людзей у першы рабоча-сялянскі ўрад Беларускай ССР. Ён асабіста даваў указанні VI заходняй канферэнцыі большэвікоў (якая перайменавала сябе ў І зезд КП(б)Б), як арганізаваць Беларускую Савецкую Рэспубліку, вызначаў і дапамагаў вырашаць задачы, якія непасрэдна пасля стварэння рэспублікі стаялі перад КП(б)Б і ўрадам.

Такім чынам, Беларуская ССР—гэта дзецішча партыі Леніна і Сталіна.

Новая Канстытуцыя БССР з'яўляецца прамым рэзультатам поўнай ліквідацыі векавога прыгнечання і адсталасці, рэзультатам канчатковай перамогі сацыялізма ў СССР, рэзультатам разгрому беларускай нацыяналістычнай контррэвалюцыі ва ўсіх яе праявах, а таксама разгрому трацкіска-зіноўеўскай тэрарыстычнай банды забойц, гэтых фашысцкіх сабак.

Працоўныя БССР пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі і правадыра народаў таварыша Сталіна, пры штодзённай дапамозе працоўных РСФСР і іншых савецкіх рэспублік, дасягнулі велізарных поспехаў у справе індустрыялізацыі Беларусі, уздыму калгаснай гаспадаркі і развіцця сацыялістычнай культуры.

489 новых прамысловых прадпрыемстваў, 10.000 калгасаў, 22 вузы, 77 тэхнікумаў, 6 913 школ (беларускіх, рускіх, польскіх, яўрэйскіх, літоўскіх і інш.), Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт з яго шматлікімі інстытутамі, Акадэмія навук БССР, тэатры, клубы, кіно, трамваі і новыя дамы ў гарадах і ў калгасах, пабудаваныя савецкаю ўладай,—ўсё гэта ўзняло Беларусь і беларускі народ да ўзроўню перадавых рэспублік нашага магутнага Савецкага Саюза.

Беларуская ССР у цесным саюзе з іншымі савецкімі рэспублікамі і пры іх дапамозе, у першую чаргу пры дапамозе РСФСР, пад кіраўніцтвам ЦК ВКП(б) і ўрада Саюза ССР пераможна прайшла шлях ад калоніі рускага царызма да рэспублікі ордэна Леніна.

На гэтай аснове і напісан праект новай Канстытуцыі, у якой адлюстроўваюцца ўсе заваевы беларускага народу.

Непарушнай асновай праекта Канстытуцыі БССР з'яўляецца яе поўная адпаведнасць з праектам сталінскай Канстытуцыі Саюза ССР.

У праекце новай Канстытуцыі запісана, што Беларуска ССР разам з іншымі саюзнымі рэспублікамі на аснове волі беларускага народу, на аснове поўнай добраахвотнасці і роўнапраўя, стварылі Саюз Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік. Канстытуцыя БССР таксама запісвае, што беларускі народ перадае Саюзу Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік усе правы, выкладзеныя ў артыкуле 14-м праекта Канстытуцыі СССР. Па-за гэтымі прадзеламі Беларуска ССР ажыццяўляе дзяржаўную ўладу самастойна, захоўваючы свой суверэнітэт, які ахоўваецца Саюзам Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік.

Канстытуцыя БССР адначасова падкрэслівае, што Беларуска ССР з'яўляецца састаўной і неадрыўнай часткай Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік і ставіць сваёй задачай усямернае ўзмацненне абароназдольнасці Саюза ССР на яго заходніх граніцах. Беларуска ССР, з'яўляючыся фарпостам Саюза ССР, як і да гэтага часу будзе абараняць непарушнасць заходніх граніц нашай вялікай радзімы.

У адпаведных артыкулах праекта Канстытуцыі БССР знайшла сваё яркае адлюстраванне задача абароны інтарэсаў усіх нацыянальнасцей, якія насяляюць рэспубліку. У праекце гаворыцца, што беларускі народ здапамогай рускага рабочага класа, назаўсёды пакончыўшы з соцыяльным і нацыянальным прыгнечаннем царызма і беларускай буржуазіі, разграміўшы нацыяналістычную контррэвалюцыю, забяспечвае ўсім нацыянальным меншасцям эканамічнае і культурнае развіццё, ахоўвае правы нацыянальных меншасцей і прызнае за ўсімі грамадзянамі рэспублікі права і забяспечвае ім поўную магчымасць свабодна карыстацца роднай мовай ва ўсім дзяржаўным і грамадскім жыцці.

Як і да гэтага часу, усім нацыянальным меншасцям у БССР забяспечваюцца поўнае права і рэальная магчымасць навучання ў школе на роднай мове. Такім чынам, у Беларускай ССР мовы: беларуская, руская, яўрэйская, польская, літоўская, латышская, як і мовы іншых нацыянальных меншасцей, з'яўляюцца роўнапраўнымі.

Роўнапраўе моў усіх нацыянальнасцей, як і роўнапраўе ўсіх грамадзян БССР, незалежна ад расавага і нацыянальнага паходжання, забяспечанне нацыянальным меншасцям іх эканамічнага і культурнага развіцця з'яўляецца гістарычным фактам выключнай палітычнай важнасці і сведчыць аб поўнай ліквідацыі спадчыны царызма і цяжкага мінулага.

Праектам Канстытуцыі БССР прадугледжана стварэнне новых наркаматаў: легкай прамысловасці, харчовай прамысловасці, лясной прамысловасці і Наркамата соўгасаў. Стварэнне гэтых наркаматаў мае выключна вялікае значэнне для далейшага ўздыму соцыялістычнай эканомікі Савецкай Беларусі.

Працоўныя масы Беларусі, абмяркоўваючы праект сталінскай Канстытуцыі Саюза ССР і выпрацоўваючы праект Канстытуцыі БССР, у той-жа час не забываюць, што значная частка беларускага насельніцтва па той бок граніцы знаходзіцца ў бяспраўным становішчы, падвяргаецца зверскаму прыгнечанню, жыве ў жабрацтве і голадзе. Бізун польскага фашызма з'яўляецца іх горкім лёсам. Там, у Польшчы, няма і ў паміне беларускіх школ. Беларуска мова там праследуецца з такой стараннасцю, што гэтаму мог-бы зайздросціць расійскі царызм. Заходняя Беларусь («Усходнія красы») ператворана ў калонію поль-

екага фашызма. У такіх-жа ўмовах у Польшчы жыве насельніцтва і іншых нацыянальных меншасцей (яўрэйскае, літоўскае і інш.).

Не выпадкова ўся польская прэса скрывае ад свайго насельніцтва праект Канстытуцыі Саюза ССР. Замест апублікавання гэтага праекта або хоць-бы частковага яго выкладання фашысцкі польскі друк з уласцівай яму нагласцю развівае шалёную кампанію супроць СССР у сувязі з праектам Канстытуцыі СССР, бессумленна скажаючы асноўныя палажэнні Канстытуцыі. А прадажныя агенты польскай ахранкі—беларускія фашысты (Луцкевічы, Остроўскія, Станкевічы і інш.) у сваіх газетах нічога большага не прыдумалі, як выказаць сваё незадаволенне з паводу артыкула 124 праекта Канстытуцыі СССР, у якім захоўваецца за ўсімі грамадзянамі СССР свабода антырэлігійнай прапаганды, як і свабода адпраўлення рэлігійных культаў.

Дарэмна польскія газеты прабуюць захаваць ад працоўных сапраўдны сэнс сталінскай Канстытуцыі. Думкі вялікай Канстытуцыі народнай малвой пранікаюць, мінуючы перашкоды, у гушчы працоўных мас Заходняй Беларусі і Польшчы.

Вялікай гордасцю для працоўных Беларусі гучаць словы, запісаныя ў сталінскай Канстытуцыі аб тым, што беларускі народ з'яўляецца поўнапраўным членам вялікай сям'і народаў СССР.

Абмяркоўваючы праект сталінскай Канстытуцыі СССР, рабочыя, калгаснікі, савецкая інтэлігенцыя і ўсе працоўныя БССР аднадушна заяўляюць, што яны гатовы жыццё аддаць за сваю радзіму—Савецкі Саюз, за вялікага Сталіна, які прывёў краіну да шчаслівага, радаснага жыцця.

Міжнароднае становішча і знешняя палітыка СССР к XIX гадавіне Окцябра

У сувязі з XIX гадавінай Окцябрскай рэвалюцыі падводзяцца вынікі поспехаў і дасягненняў у галіне нашай народнай гаспадаркі, культуры, навукі, тэхнікі, мастацтва і т. д. Дарэчы падвесці вынікі і нашай знешняй палітыкі, прааналізаваць пройдзеныя намі этапы і падвергнуць разгляд міжнароднае становішча СССР у сучасны момант. Зразумела, аналіз нашай знешняй палітыкі павінен быць увязаны з аналізам міжнароднага становішча ў цэлым.

Непасрэдна пасля перамогі Окцябрскай рэвалюцыі былі дэклараваны і пачалі праводзіцца ў жыццё асноўныя прынцыпы ленінска-сталінскай знешняй палітыкі. 8 лістапада 1917 года II Усерасійскім з'ездам Советаў быў прыняты дэкрэт аб міры. З'езд звярнуўся да ўсіх ваюючых народаў і іх урадаў з прапановай аб спыненні ваенных дзеянняў. Адначасова было прапанавана пачаць перагаворы аб дэмакратычным міры без анексій і кантрыбуцый.

«Рабочы і сялянскі ўрад,—гаварылася ў дэкрэце, створаны рэвалюцыяй 24-25 кастрычніка (6-7 лістапада), апіраючыся на Саветы рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў, прапануе ўсім ваюючым народам і іх урадам пачаць зараз-жа перагаворы аб справядлівым дэмакратычным міры». У дэкрэце ўказвалася, што такім мірам савецкі ўрад лічыць хутка заключаны мір без анексій і кантрыбуцый, прычым пад анексіяй разумелася ўсякае далучэнне да вялікай або сільнай дзяржавы малой або слабой народнасці без дакладна, ясна і добраахвотна выражанай згоды і жадання гэтай народнасці, незалежна ад таго, адбываецца гэта ў Еўропе або ў далёкіх заакіяніскіх краінах.

«Працягваць гэту вайну з-за таго, як падзяліць паміж сільнымі і багатымі нацыямі захопленыя імі слабыя народнасці,—гаварылася далей у дэкрэце,—уряд лічыць велізарнейшым злачынствам супроць чалавецтва і ўрачыста заяўляе сваю рашымасць зараз-жа падпісаць умовы міру, спыняючага гэту вайну на адзначаных роўных, справядлівых для ўсіх без выключэння народнасцей, умовах».

У дэкрэце ад 8 лістапада 1917 года быў сфармуляваны таксама і прынцып адмаўлення ад тайнай дыпламатыі. Вось адпаведныя месцы дэкрэту: «Тайную дыпламатыю ўрад адмяняе, са свайго боку выражаючы цвёрды намер весці ўсе перагаворы зусім адкрыта перад усім народам, прыступаючы зараз-жа да поўнага апублікавання тайных дагавораў, пацверджаных або заключаных урадам памешчыкаў і капіталістаў з лютага па 25 кастрычніка 1917 года. Увесь змест гэтых тайных дагавораў, паколькі ен накіраваны, як гэта ў большасці выпадкаў бывала, да прадастаўлення выгад і прывілеяў рускім памеш-

чыкам і капіталістам, да ўтрымання або павелічэння анексій вяліка-росаў, урад абвясчае безумоўна і безадкладна адмененым» *).

Гэты прынцып, таксама як і іншыя дэклараваныя савецкім урадам прынцыпы знешняй палітыкі, быў безадкладна праведзен у жыццё. Савецкі ўрад апублікаваў тайныя дакументы імперыялістычнай дыпламатыі.

Следам за тым быў дэклараваны прынцып поўнага разрыву маладой савецкай дзяржавы з палітыкай імперыялістычнага прымусу. Важнейшае значэнне мае падпісаны Леніным і Сталіным зварот Савета Народных Камісараў РСФСР ад 17 снежня 1917 года да ўсіх працоўных мусульман Расіі і Ўсходу.

«Мы заяўляем, гаварылася ў гэтым звароце,—што тайныя дагаворы звергнутага цара аб захопе Канстанцінопаля, пацверджаныя звергнутым Керэнскім, зараз парваны і знішчаны. Шматмільённыя масы і іх урад, Совет Народных Камісараў, супроць захопу чужых зямель: Канстанцінопаль павінен застацца ў руках мусульман.

Мы заяўляем, што дагавор аб раздзеле Персіі парваны і знішчаны. Як толькі спыняцца ваенныя дзеянні, войскі будуць выведзены з Персіі, і персам будзе забяспечана права свабоднага вызначэння свайго лёсу.

Мы заяўляем, што дагавор аб раздзеле Турцыі і адабранні ў яе Арменіі парваны і знішчаны. Як толькі спыняцца ваенныя дзеянні, армянам будзе забяспечана права свабодна вызначыць свой палітычны лёс» **).

Асабліва гэта неабходна падкрэсліць таму, што заявы, якія змяшчала адозва да працоўных мусульман Расіі і Ўсходу, таксама ў найкарацейшы тэрмін былі ператвораны ў жыццё, у прыватнасці шляхам вываду рускіх войск з Персіі і Арменіі. Былі ануляваны ўсе знешнія пазыкі царскага і Часовага ўрадаў (дэкрэт ад 8 лютага 1918 года).

Такімі былі асноўныя прынцыпы савецкай знешняй палітыкі з першых дзен савецкай улады. Ленінска-сталінская тактыка заключалася ў тым, каб забяспечыць перадышку, каб на кожным даным этапе здолець абалперціся на тыя сілы, якія не маюць намеру нападаць на Савецкую дзяржаву, каб нейтралізаваць, з другога боку, сілы, рыхтуючыя вайну.

Паглядзім цяпер, як наша дыпламатыя праводзіла ў жыццё гэтыя прынцыпы, як яна, у адпаведнасці з геніяльнымі ўказаннямі Леніна і Сталіна, забяспечвала перадышку і якавы вынікі нашай знешне-палітычнай работы к XIX гадавіне Окцябрскай рэвалюцыі.

Наперакор здрадніцкай палітыцы Троцкага, наперакор супраціўленню «левых», быў заключан 3 сакавіка 1918 г. Брэсцкі мір. Ленінска-сталінская тактыка забяспечання перадышкі перамагла. Брэсцкі дагавор праіснаваў толькі 7 месяцаў. У лістападзе 1918 года Германія была ахоплена рэвалюцыяй. 11 лістапада 1918 года Усерасійскі ЦВК асобай пастановай ануляваў Брэсцкі дагавор.

На Захадзе ў гэты перыяд заканчваецца ваенны разгром Германіі. 1 кастрычніка 1918 года германскае міністэрства замежных спраў ад Гіндэнбурга і Людэндорфа атрымала паведамленне, якое змяшчала адкрытае прызнанне ваеннага паражэння—фронт не можа пратрымацца больш 48 гадзін—пісалі тагочасныя фактычныя дыктатары

*) Гл. «Савецкі саюз у барацьбе за мір». Дзяржвыдавецтва Масква—Ленінград 1929 г., стар. 28.

**) Там жа, стар. 32. Гл. таксама «Дэкрэты Окцябрскай рэвалюцыі», том I, 1933 г. стар. 35—136.

Германіі. Гэты драматычны з пункту погляду германскай буржуазіі эпізод адкрывае перыяд складаных і працяжных перагавораў паміж Германіяй і яе праціўнікамі. Раніцай хмурага лістападаўскага дня ў вагоне маршала Фоша (у тым самым вагоне, які зараз служыць прыманкай для турыстаў) быў падпісан дагавор аб перамір'і 11/XI-18 г. Праз месяц «Георг Вашынгтон» даставіў прэзідэнта ЗША Вільсона ва Францыю. Яшчэ месяц патрабаваўся для завяршэння папярэдніх закулісных перагавораў. 18 студзеня 1919 г. пачаліся паседжанні мірнай канферэнцыі, якія закончыліся праз 6 месяцаў і 12 дзен падпісаннем Версальскага дагавора. Гэты дагавор прадстаўляў сабою запіс тых змен у рэальнай сіле, якія былі дасягнуты ў ходзе імперыялістычнай вайны. Асноўная мэта пераможцаў заключалася ў тым, каб выцесніць Германію з кола вялікіх дзяржаў, абясшкодзіць Германію ў яе канкурэнты на сусветных рынках і пазбавіць яе неабходных сродкаў для новай барацьбы за перадел свету ў сваю карысць. Кожная з краін-пераможцаў імкнулася пры гэтым здабыць для сябе найбольшыя выгады з разгрому Германіі. Другая мэта Версальскага міру заключалася ў тым, каб стварыць жалезную сцяну супроць «ранікнення большэвізма ў Еўропу. Ролю такой заслоны павінны былі адытрываць дзяржавы, распаложаныя на заходняй граніцы Савецкай Расіі ад Ледавітага акіяна да Чорнага мора.

Пераможцы заклалі асновы новай версальскай сістэмы міжнародных адносін. Разам з тым, яны прыступілі да правядзення ў жыццё сваіх варожых планаў супроць маладой савецкай дзяржавы. Ужо ўвесну 1918 года быў пакладзен пачатак узброенай інтэрвенцыі. Румынія акупіруе Бесарабію. Японія высаджвае свае войскі ў Владзівастоку. У Мурманску і Архангельску з'яўляюцца англійскія атрады. Чэхаславацкі корпус, які знаходзіўся раней у Расіі, аперыруе на Волзе і ў Сібіры. Антанта кідае свае войскі і на поўдзень Расіі. Саюзніцкі корпус высаджваецца ў Одэсе. Аказваецца дзейснае падтрыманне ўнутранай контррэвалюцыі. Дзенкін, Юдзеніч, Калчак і Врангель атрымліваюць грошы, узбраенне і ўсякае іншае падтрыманне ад Антанты. Апошняя нацкоўвае на савецкую краіну таксама новаўзнікшыя дзяржавы, што ўваходзілі раней у склад царскай Расіі, а іменна Латвію, Фінляндыю, Эстонію і Польшчу.

Антанце, аднак, не ўдалося задушыць Савецкую рэспубліку, не ўдалося аднавіць уладу памешчыкаў і капіталастаў, не ўдалося ператварыць у калонію нашу вялікую краіну. Савецкая рэспубліка, апіраючыся на падтрыманне працоўных усяго свету, разбіла ў адкрытым баі войскі контррэвалюцыйных генералаў і інтэрвентаў, выкінула іх па той бок граніцы. 25 кастрычніка 1922 года японцы прымушаны былі эвакуіравацца з Владзівастока. Гэта быў апошні атрад інтэрвентаў. Другія павінны былі адысці яшчэ раней. На неабсяжных прасторах нашай радзімы не засталася ніводнага замежнага салдата. Крах унутранай контррэвалюцыі і інтэрвенцыі, крах спроб задушыць нас пры дапамозе блакады (яна была адменена 16 студзеня 1920 г.) кладзе пачатак новага перыяду нашай знешняй палітыкі.

Цэлы рад урадаў ідзе на аднаўленне ў той ці іншай форме дыпламатычных адносін з савецкай дзяржавай. Першы крок у гэтым напрамку зрабілі Эстонія, Латвія, Фінляндыя і Літва, якія апасаліся страты сваёй самастойнасці ў выпадку аднаўлення капіталістычнага ладу ў Расіі. 2 лютага 1920 г. быў заключан мірны дагавор з Эстоніяй, 11 жніўня 1920 г.—з Латвіяй, 14 кастрычніка 1920 года—з Фінляндыяй і 12 ліпеня 1920 года—з Літвой. 18 сакавіка 1921 года Польш-

шча, знясіленая вайною з Совецкай рэспублікай, таксама заключае мірны дагавор. Следам за тым па шляху аднаўлення адносін з нашай краінай павінны былі пайсці і некаторыя буйныя дзяржавы Еўропы. 16 сакавіка 1921 г. было падпісана пагадненне з Англіяй, а 6 мая 1921 года часовае пагадненне з Германіяй. Па шляху Англіі і Германіі пашоў яшчэ цэлы рад краін. 25 ліпеня 1921 года быў падпісан дагавор з Італіяй, 2 верасня 1921 г.—з Нарвегіяй, 7 снежня 1921 г. з Аўстрыяй, 5 чэрвеня 1922 г.—з Чэхаславакіяй і т. д. Адначасова былі канкрэтызаваны і нашы адносіны з дзяржавамі Усходу. 26 лютага 1921 года быў заключан дагавор з Іранам, 28 лютага 1921 года—з Афганістанам і 16 сакавіка 1921 года—з Турцыяй. Гэтыя дагаворы былі заключаны на аснове прынцыпаў, дэклараваных намі ў 1918 годзе. 5 лістапада 1921 года заключаецца дагавор з Мангольскай Народнай Рэспублікай, які замацаваў цесныя прыцельскія адносіны з гэтай краінай.

Што было найбольш характэрным у гэты перыяд для тактыкі буржуазіі ў адносінах Совецкай дзяржавы? Міжнародная буржуазія пераканалася ў краху інтэрвенцыі, хоць, зразумела, інтэрвенцыянісцкія планы не былі канчаткова пакінуты. Міжнародная буржуазія разлічвала на перараджэнне савецкай улады, разлічвала на тое, што ў нас паступова будзе аднаўляцца капіталістычны лад. Лойд-Джордж 10 лютага 1920 года прама заявіў, што паколькі не ўдалося ўзброенае ўмяшанне, трэба паспрабаваць звярнуць Расію на шлях капіталізма, праз аднаўленне эканамічных адносін з ёю.

1922 год адзначан скліканнем двух буйнейшых міжнародных канферэнцый, у якіх прынялі ўдзел савецкія рэспублікі. З 10 красавіка па 19 мая ў Генуі працавала Міжнародная эканамічная канферэнцыя. З 15 сакавіка па 18 ліпеня працавала канферэнцыя экспертаў у Гаазе. Кіруючыя буржуазныя краіны Еўропы, прадстаўленыя на Генуэзскай канферэнцыі, паспрабавалі стварыць адзіны фронт супроць савецкай дэлегацыі, для таго каб прымусіць яе прыняць надзвычайна цяжкія ўмовы (зварот іншаземцам нацыяналізаванай маемасці, уплата царскіх даўгоў, непадпарадкаванне іншаземцаў на савецкай тэрыторыі савецкай юрысдыкцыі). Спроба навізаць гэтыя цяжкія ўмовы савецкай краіне была біта. Мы гэтыя ўмовы адверглі. Разам з тым савецкай дыпламатыі ўдалося прабіць значную прабіну ў адзіным фронце буржуазных краін.

6 красавіка 1922 года ў Рапала, каля Генуі, быў заключан дагавор з Германіяй. Дыпламатычныя адносіны паміж СССР і Германіяй былі адновлены, прычым абодва бакі ўзаемна адмовіліся ад эканамічных прэтэнзій. Германія пашла на гэты дагавор, імкнучыся шляхам умацавання сваіх адносін з СССР палепшыць свае пазіцыі ў адносінах да заходніх дзяржаў. Аднак і ў гэты перыяд разгорнутых адносін паміж Германіяй і нашай краінай Германія не адмовілася б прадаць гэтыя адносіны, каб-б заходнія дзяржавы запрапанавалі ей адпаведную кампенсацыю пры будучым перадазеле свету.

Мы сказалі, што крах інтэрвенцыі адкрывае новы перыяд узаемаадносін паміж савецкай дзяржавай і капіталістычнымі краінамі. Гэты перыяд супадае з трыма апошнімі гадамі першага перыяду ў развіцці агульнага крызісу капіталізма, які канчаткова завяршыўся перамогай германскай буржуазіі ў 1923 годзе. У далейшым наступае перыяд часовай і адноснай капіталістычнай стабілізацыі, накладвай, зразумела, свой адбітак і на адносіны паміж савецкай дзяржавай і буржуазнымі краінамі.

Пасля працяглага пасляваеннага крызісу, пасля перыяду ўздыму рэвалюцыйнага руху (у гады пасляваеннага крызісу), буржуазіі ўдаецца некалькі ўзняць сваю вытворчасць і гандаль, а таксама больш ці менш умацаваць палітычную ўладу. Частковая або часовая стабілізацыя капіталізма азначала, што капіталізм, крэхчучы і валізваючы свае раны, сяк-так выкарабкаўся з пасляваеннага хаосу і развалу. У гэты перыяд мае месца спад рэвалюцыйнай хвалі ў Еўропе. Пролетарыят збірае сілы для будучых рэвалюцыйных выступленняў. Часовая стабілізацыя капіталізма ў Еўропе была дасягнута пераважна з дапамогай амерыканскага капітала.

Якім быў уплыў часовай стабілізацыі капіталізма на міжнародныя адносіны?

Вычарпальнае азначэнне вынікаў часовай стабілізацыі ў галіне адносін паміж капіталістычнымі дзяржавамі было дана таварышом Сталіным *).

У гэтай галіне часовая стабілізацыя выразілася ў зговары паміж Амерыкай, Англіяй і Францыяй аб спосабах аграблення Германіі, у зговары паміж амерыканскім і японскім капіталам аб спосабах аграблення Кітая, у зговары імперыялістаў аб узаемным неўмяшанні ў справу аграблення і прыгнечання сваіх «калоній».

Зговар паміж усімі адзначанымі краінамі меў часовы характар. Наяўнасць гэтага зговару не знішчыла супярэчнасцей і барацьбы інтарэсаў паміж імперыялістамі і, у прыватнасці, паміж пераможцамі ў вайне 1914-1918 гг. Яны шалена калаціліся з-за долі ў грабляжы—кожны хацеў урваць сабе пабольш. Стабілізацыя часова ўзмацніла капітал. Але яна, разам з тым, вяла да абвастрэння супярэчнасцей паміж імперыялістамі розных краін. Каб пераканацца ў гэтым, даволі азнаёміцца з развіццём міжнародных адносін.

Што адбываецца ў гэтай галіне ў 1924-26 гг.?

Амерыка і Англія вядуць барацьбу за рынкі збыту, за вываз капіталаў і крыніцы сыравіны. Асабліва напружаная барацьба ідзе за аўладанне крыніцамі нафты. Амерыка адначасова вядзе напружаную барацьбу з Японіяй за панаванне на Ціхім акіяне і долю грабляжы ў Кітаі. У Еўропе разгортваецца суперніцтва паміж Францыяй, якая імкнецца замацаваць сваё панаванне ў гэтай частцы овету, і Англіяй, якая не жадае дапусціць занадта прыметнага ўзмацнення ролі Францыі. Англіійская буржуазія не хоча гэтага, бо яна ўжо на працягу многіх дзесяцігоддзяў прытрымліваецца той думкі, што аднабаковае ўзмацненне якой-небудзь краіны ў Еўропе можа прывесці да стварэння, пад кіраўніцтвам гэтай краіны, варожага Англіі ваеннага блоку еўрапейскіх дзяржаў. Суперніцтва паміж Англіяй і Францыяй не абмяжоўваецца геаграфічнымі рамкамі Еўропы. Інтэрэсы гэтых двух краін сутыкаюцца ў Афрыцы і на Блізкім Усходзе. Такім чынам, і ў перыяд частковай або часовай стабілізацыі капіталізма, барацьба інтарэсаў паміж краінамі-пераможцамі не аслаблялася.

Ужо ў 1927 годзе надзвычай ярка праявілася гніласць і няўстойлівасць стабілізацыі капіталізма. Яму ўдалося зжыць часовы пасляваенны крызіс 1920-1921 гг. Усеагульны-ж асноўны крызіс капіталізма, пачатак якому паклала сусветная вайна, працягваў паглыбляцца.

У лагеры пераможцаў у гэты перыяд растуць супярэчнасці.

У прыватнасці, Злучаныя Штаты, якія імкнуліся да панавання на

*) . В. Сталін „Да вынікаў работ XIV Канферэнцыі РКП(б)“. Доклад актываў Ма-скоўскай арганізацыі РКП(б) 9 мая 1925 г. „Пытанні ленінізма“, стар. 139.

азіяцкіх рынках, сутыкаюцца з больш старэйшымі капіталістычнымі краінамі, у асобе Англіі, сутыкаюцца разам з тым з Японіяй.

Злучаныя Штаты па Версальскаму міру не атрымалі якіх-небудзь каланіяльных уладанняў. У далейшым амерыканскі сенат зусім адмаўляецца зацвердзіць Версальскі дагавор. Злучаныя Штаты не згаджаюцца ўступіць у Лігу нацый, статут якой з'яўляецца часткаю Версальскага дагавора.

Прычына адмаўлення Амерыкі ад уступлення ў Лігу нацый яшчэ мала асветлена ў нашай гістарычнай літаратуры. На першы погляд пазіцыя Амерыкі здаецца супярэчлівай. Бо-ж Амерыка, у асобе свайго прэзідэнта Вільсона, адыгрывала вельмі відную ролю на парыжскай мірнай канферэнцыі і прымала чынны ўдзел у выпрацоўцы Версальскага дагавора і стварэнні Лігі нацый. Больш таго, Вільсон бясспрэчна імкнуўся зрабіць Лігу нацый паслужмяным выканаўцаю волі амерыканскага капіталу. Тут, аднак, ёсць толькі ўяўныя супярэчнасці. Вільсон сапраўды імкнуўся стварыць такую Лігу нацый, якая была-б магутнаю зброяй у руках амерыканскага капіталу. Але, як паказала пазнейшае адмаўленне сената зацвердзіць Версальскі дагавор, Вільсон выражаў імкненні толькі часткі амерыканскай буйнейшай буржуазіі, іменна той яе часткі, якая выступала ў якасці крэдытара Еўропы ў час імперыялістычнай вайны і лічыла ўжо своечасовым памерацца сіламі ў Еўропе і калоніях са старэйшымі капіталістычнымі краінамі. Разам з тым, палітыка Вільсона сустрэла супраціўленне з боку тых групавак амерыканскай буржуазіі, якія імкнуліся ў першую чаргу выкарыстаць магчымасць захопу рынкаў і крыніц сыравіны ў рэспубліках цэнтральнай і паўднёвай Амерыкі, тых групавак, якія лічылі неабходным надаць яшчэ больш размаху амерыканскаму наступленню ў суседнія лацінскія краіны. Пры ўсім тым, трэба мець на ўвазе, што і ў Амерыцы масы адчувалі стомленасць ад вайны. З гэтымі настроямі таксама прыходзілася ў пэўнай меры лічыцца. Амерыканская буржуазія ўрачыста заяўляе, што яна «выходзіць» з Еўропы, дзе насіваюць канфлікты, якія могуць прывесці да новых ваенных сутычак.

Але «выхад» Амерыкі з Еўропы ні мала не садзейнічаў згуртаванню лагера пераможцаў. Наогул «выхад» Амерыкі насіў фармальны характар. Злучаныя Штаты Амерыкі ніколі не былі адгароджаны кітайскай сцяною ад еўрапейскіх спраў. Амерыка пасля свайго «выходу» змяшчае велізарныя капіталы заганіцай, вядзе заядлую барацьбу з еўрапейскімі краінамі за рынкі збыту, за крыніцы сыравіны, за вываз капіталу.

У апісваемы намі перыяд—1927 год—амерыканская буржуазія заяўляе прэтэнзіі на панаванне над усім астатнім светам.

Даволі востры характар у гэты перыяд носяць і супярэчнасці паміж капіталістычнымі краінамі ў Еўропе.

Так, напрыклад, Італія заяўляе, што яна незадаволена Версальскім раздзелам свету, бо не атрымала абяцаных ей зямель у Еўропе, Афрыцы і Азіі. Італьянская буржуазія імкнулася к таму, каб Адрыятычнае мора стала «Марэ нострум»—«Нашым морам», інакш кажучы, Італія хацела заўладаць усходнім узбярэжжам Адрыятычнага мора і потым пашырыць свой уплыў на паўднёвым усходзе Еўропы, дзе распаложаны надзвычай прывабныя з пункту погляду італьянскай буржуазіі рынкі і крыніцы сыравіны. Аднак, усе абяцаныя Італіі (як узнагарода за ўдзел у вайне на баку Англіі, Францыі і царскай Расіі) у гэтай частцы Еўропы землі дасталіся новаўзнікшай дзяржаве Юга-

славіі, якая з'яўляецца саюзніцай Францыі. Італія на гэтай глебе варажы ставілася да Францыі і нічога не мела супроць таго, каб абатперціся на Германію ў сваёй барацьбе супроць перавагі Францыі ў Еўропе.

А гэта не магло, вядома, не расхістваць версальскай сістэмы.

Італія вышла на арэну міжнароднай палітыкі ў той перыяд, калі калоніі ўжо былі падзелены паміж старэйшымі і большасільнымі капіталістычнымі краінамі. Удзел у вайне быў для Італіі спосабам атрымання калоній у Афрыцы і Азіі. Але і гэтых зямель Італія не атрымала, што яшчэ больш павялічыла незадаволенасць Італіі версальскім раздзелам свету.

* * *

Калі звярнуцца цяпер да адносін паміж краінамі Антанты і Германіяй у перыяд адноснай стабілізацыі, то мы атрымаем наступны малюнак.

Пераможцы імкнуліся ўшчымаць эканамічную магутнасць Германіі, але яны не знішчылі, зразумела, прамыслова-тэхнічнай базы германскага капіталізма. Больш таго, краіны-пераможцы пры пераходзе к перыяду адноснай стабілізацыі пазычалі германскай буржуазіі грошы, апасаючыся, што ў Германіі можа перамагчы пролетарская рэвалюцыя, якая ўдарыла б па ўсяму будынку капіталізма. На гэтыя грошы Германія ў перыяд адноснай стабілізацыі рэканструявала сваю прамысловасць. Усё гэта ўзмацніла пагоню германскай буржуазіі за знешнімі рынкамі і крыніцамі таннай сыравіны. Адначасова ўсё настойлівей і настойлівей ставілася пытанне спачатку аб пераглядзе, а ў апошні перыяд і аб поўнай адмене тых артыкулаў Версальскага дагавора, якія абмяжоўвалі ўзбраенні Германіі. Ва ўзбраеннях германская буржуазія бачыць рашаючы сродак для захопу новых рынкаў, калоній, крыніц сыравіны і т. д.

Да 1924 года ў справе атрымання з Германіі рэпарацыйных плацяжоў пераважалі спосабы прымянення прамога непрыкрытага прымусу, старонніцай якога ў той час была Францыя. Вышэйшае выражэнне гэтых спосабы знайшлі ў заняцці французскімі войскамі Рурскага вугальнага басейна ў студзені 1923 года.

У перыяд адноснай стабілізацыі такога роду палітыка церпіць крах. Францыя сустрэла супраціўленне з боку іншых капіталістычных краін і ў першую чаргу з боку Англіі. Апошняя ў час сусветнай вайны імкнулася разам з Францыяй знішчыць Германію ў якасці магутнага канкурэнта на сусветных рынках. Але Англія не была зацікаўлена ў поўным знясільванні Германіі, бо ў гэтым выпадку адзінай рашаючай сілай у Заходняй Еўропе заставалася Францыя. А Англія заўсёды змагалася супроць аднабаковага ўзмацнення і перавагі якой-небудзь краіны ў Еўропе. Такая краіна, па думцы англійскай буржуазіі, магла б згуртаваць асноўныя еўрапейскія краіны і пачаць барацьбу супроць Англіі. Усё гэта не значыць, аднак, што Англія прама і адкрыта выступала супроць захопу Францыяй Рурскага вугальнага басейна. Праматай і адкрытасцю буржуазная дыпламатыя (і асабліва англійская) наогул не блішчыць, а ў даным выпадку англійскія дыпламаты дзейнічалі так, што збілі з панталыку многіх, нават вельмі праніклівых і ведаючых, даследцаў міжнароднай палітыкі.

У снежні 1922 года—студзені 1923 года ў англійскіх газетах спягдаліва (аднак, не надта акрэслена) адзываліся аб палітыцы Францыі

і, у прыватнасці, аб захопе Рурскага басейна. Германская дыпламатыя лічыла, што Англія супраціўляецца ўводу французскіх войск у Рур. Аднак, нямецкія палітыкі, відавочна, памыляліся. Параўнанне раду апублікаваных успамінаў англійскіх палітычных дзеячоў і дакументаў дае падставу меркаваць, што англійская дыпламатыя за кулісамі штурхала Францыю на захоп Рура. Англія спадзявалася, што адпраўка Францыяй войск у Рур выкліча надта вялікае ўзрушэнне ў Еўропе і што Францыя, у выніку гэтага, прымушана будзе адмовіцца ад спосабаў прымянення непрыкрытага прымусу да Германіі. Так яно і выйшла ў сапраўднасці.

У 1924 годзе французская сістэма замяняецца больш гібкай англа-амерыканскай сістэмай выкалчвання рэпарацыйнай даніны з Германіі. Гэта сістэма знашла сваё выражэнне ў планах Дауэса (1924 год) і Юнга (1929 год), устанавіўшых новыя спосабы ўплаты Германіяй рэпарацый і новы размер апошніх. Германія атрымала ад амерыканскіх банкіраў, шукаўшых прымянення для сваіх капіталаў, буйнейшыя пазыкі.

* * *

Як развіваліся ўзаемаадносіны паміж СССР і буржуазнымі краінамі ў перыяд адноснай стабілізацыі?

Спачатку мае месца цэлы рад правакацый, варожых выступленняў і т. д. У маі 1923 года ў Лазанне быў забіты паўпрэд СССР у Італіі тав. Вароўскі. У той-жа перыяд Англія прад'яўляе СССР ультыматум (ультыматум Керзона), патрабуючы вырашэння ў духу англійскіх дамаганняў раду пытанняў, звязаных з рыбаю лоўляй у савецкіх тэрытарыяльных водах, патрабуючы спынення прапаганды, якая нібыта мае месца ў Індыі, Персіі і Афганістане, патрабуючы ўплаты кампенсацый некаторым англійскім грамадзянам, якія займаліся ў СССР шпёнскай дзейнасцю і пацярпелі ў сувязі з гэтым.

Савецкі ўрад не паддаўся гэтым правакацыям і, дзякуючы нашай умелай палітыцы, тактыка нашых праціўнікаў аказалася бітай. Пытанні, звязаныя з рыбаю лоўляй пакінуты адкрытымі да вырашэння іх міжнароднай канферэнцыяй. Пытанне аб прапагандзе было вырашана шляхам пашырэння ўзаемных абавязацельстваў.

Пасля гэтага перыяду пагроз і правакацый ва ўзаемаадносінах СССР з замежнымі дзяржавамі наступае лэўны зрух. Расце сіла нашай краіны. Цэлы рад краін улічвае гэту акалічнасць. У 1924 годзе СССР устанаўляе нармальныя дыпламатычныя адносіны з Англіяй, Італіяй, Нарвегіяй, Грэцыяй, Даніяй, Швецыяй, Данцыгам, Мексікай і Францыяй, а ў 1925 годзе—з Японіяй.

Германія ў апісваемы нам перыяд працягвае падтрымліваць разгорнутыя адносіны з СССР. У 1925 годзе былі заключаны лакарніскія пагадненні, а ў 1926 годзе Германія ўступіла ў Лігу нацый. Умацаванне адносін з заходнімі дзяржавамі Германія, аднак, уроўнаважыла двума дагаворамі з Савецкім Саюзам—гандлёвым дагаворам ад 12 кастрычніка 1925 года і палітычным дагаворам ад 26 красавіка 1926 года. Аднак, паўтараем, у сучасны момант можна з бяспрэчнасцю сцвярджаць, што Германія і ў той перыяд не адмовілася б прадаць за адпаведную кампенсацыю свае адносіны з Савецкім Саюзам.

Не трэба, аднак, думаць, што перыяд адноснай стабілізацыі быў перыядам безупыннага палепшання адносін СССР з капіталістычнымі краінамі. У канцы гэтага перыяду мае месца новая хваля правакацый

супроць СССР. 6 красавіка 1927 года мае месца налёт на савецкае паўпрэдства ў Пекіне. 10 мая 1927 года робіцца налёт на гандлёвае прадстаўніцтва ў Англіі. 7 чэрвеня 1927 г. быў забіты савецкі пасол у Варшаве тав. Войкаў.

* * *

У 1929 годзе на капіталістычныя краіны абрушваюцца першыя ўдары сусветнага эканамічнага крызісу. Прамысловы крызіс пачынаецца раней за ўсё ў Польшчы, Румыніі і на Балканах. У другой палове 1929 года прыпыняецца ўздым прамысловай вытворчасці ў Амерыцы, паля чаго пачынаецца нястрымнае развіццё прамысловага крызісу. У далейшым крызіс наймацней паражэе іменна Злучаныя Штаты Амерыкі, якія з'яўляюцца галоўнай краінай капіталізма. Сусветны эканамічны крызіс развіўся на аснове агульнага крызісу капіталізма. (Пачатак агульнаму крызісу паклала сусветная вайна. Гэта вайна і яе вынікі, — як сказаў таварыш Сталін на XVII партыйным з'ездзе, — ўзмацнілі загібаванне капіталізма і падарвалі яго роўнавагу. Капіталізм перастаў быць адзінай і ўсеахапляючай сістэмай сусветнай гаспадаркі. Загібаючай капіталістычнай сістэме процістаіць растучая і прэўспяваючая сацыялістычная сістэма). Ахапіўшы галоўныя капіталістычныя краіны, прамысловы крызіс пераплёўся з аграрным крызісам сельскагаспадарчых краін. Усё гэта садзейнічала паглыбленню крызісу ў цэлым.

Які ўплыў меў крызіс на міжнародныя адносіны?

Важнейшым вынікам сусветнага эканамічнага крызісу з'яўлялася абвостранне супярэчнасцей паміж буйнейшымі імперыялістычнымі краінамі, паміж пераможцамі і пераможанымі, паміж імперыялістычнымі дзяржавамі і калоніямі, паміж пролетарыятам і буржуазіяй. У прыватнасці, краіны-пераможцы ўзмацняюць барацьбу паміж сабой за рынкі збыту, сыравіну і вываз капіталу. А гэта акалічнасць у агромнай меры садзейнічала паглыбленню крызісу версальскай сістэмы, паколькі ўмовай яе недатыкальнасці было захаванне саюза краін, пераможных Германію ў час сусветнай вайны.

Сусветны эканамічны крызіс узняў супярэчнасці версальскай сістэмы на новую ступень. Часовай стабілізацыі капіталізма прышоў канец. Суадносіны сіл паміж капіталістычнымі дзяржавамі змяніліся. Іх не задавальняе ўжо перадзел свету, праведзены ў выніку вайны 1914—1918 гг. Многія капіталістычныя дзяржавы ставяць пытанне аб неабходнасці новага перадзелу свету ў адпаведнасці са змяніўшыміся суадносінамі сіл. Імперыялісты рыхтуюць новую вайну за перадзел рышкаў, крыніц сыравіны і т. д. Амерыка незадаволена тым, што версальскі мір не даў ёй зямель, на якіх можна было-б распалажыць базы для ваеннага флота. У канкурэнтаў Амерыкі Англіі і Японіі становішча ў гэтых адносінах значна больш выгоднае (англійскія ваенна-морскія базы раскіданы па ўсяму свету, японскі флот, у выпадку вайны, можа дзейнічаць паблізу сваіх асноўных баз). Супернікі Англіі незадаволены тым, што, у выніку версальскага міру, лівінная доля каланіяльнай здабычы дасталася Англіі. Італія, якая лічыць сябе абдзеленай пры версальскім раздзеле свету, дамагаецца перакройкі граніц у сваю карысць. У 1935—1936 гг. яна вядзе вайну ў Афрыцы. Японія ўжо ў 1931 г. пачала ўзброеную барацьбу на Далёкім Усходзе за новы перадзел свету. Германія ўзмоцнена падрыхтоўвае вайну ў Еўропе.

Капіталістычны свет зноў, як і 22 гады назад, стаіць на парозе вайны, вайны больш крывавай, больш зруйнавальнай, чым папярэднія войны. Асабліва трэба спыніцца на палітыцы Германіі ў апісваемы перыяд. Пад уплывам крызісу рухнула сістэма рэпарацый, якія з'яўляліся адным з істотнейшых элементаў версальскай сістэмы. Рэпарацыі або плацяжы ў рахунак страт, прычынёных Германіяй у час вайны грамадзянскаму насельніцтву краін-пераможцаў, прадстаўлялі сабой у руках пераможцаў магутны сродак даўлення на Германію. У выпадку няўплаты Германіяй рэпарацыйных плацяжоў пераможцы мелі права прымяняць у адносінах да Германіі меры прымусу. Згодна § 18, дадатку 2-га да 8 артыкулу (прысвечанага рэпарацыям) Версальскага дагавора, Германія абавязалася «не разглядаць як варожыя дзеянні гэтыя меры» Апошнія «могуць заключацца ў актах эканамічнай і фінансавай забарон і рэпрэсалій і наогул у такіх іншых мерах, якія адпаведныя ўрады палічаць як вымушаныя акалічнасцямі».

Больш гібкая англа-амерыканская сістэма выплачвання рэпарацый, устаноўленая ў 1929 г., была змецена крызісам. Спачатку краіны-пераможцы, пад націскам амерыканскіх банкіраў, павінны былі даць Германіі адтэрміноўку плацяжоў. Прымуовае спагнанне іх ва ўмовах крызісу немінуча прывяло-б да банкруцтва Германіі, а гэта было-б роўнасьмяна страце грошай, пазычаных амерыканскай буржуазіяй Германіі. На канферэнцыі ў Лазанне (1932 год) было прынята рашэнне прадаставіць Германіі адтэрміноўку, пры ўмове, калі будучы прыпынены плацяжы па міжсаюзніцкім даўгам (у першую чаргу па даўгам Францыі і Англіі Амерыцы) У далейшым краінам-пераможцам прыйшлося зусім адмовіцца ад атрымання рэпарацыйных плацяжоў.

Уплыў крызісу на лёс версальскай сістэмы і палітыку Германіі сказаўся, зразумела, не толькі ў фактычнай адмене рэпарацый. У абстаноўцы безупыннага росту абурэння мас супроць панавання капіталу, у абстаноўцы нарастання рэвалюцыйнага крызісу, германская буржуазія ўстанавіла адкрытую фашысцкую дыктатуру. Прыход к уладзе фашызма ў Германіі азначаў, што расце рэвалюцыйны крызіс, што пры дапамозе старых спосабаў кіраўніцтва германская буржуазія ўжо не ў сілах утрымаць сваё панаванне.

Неабходна падкрэсліць, што паміж унутранай і знешняй палітыкай германскага фашызма ёсць цяснейшая сувязь і ўзаемная залежнасць. І для ўнутранай палітыкі, асноўнай задачай якое з'яўляецца барацьба супроць пролетарыята, і для знешняй палітыкі, асноўнай задачай якое з'яўляецца падрыхтоўка да вайны за новы перадзел свету ў карысць Германіі, старыя спосабы кіраўніцтва сталі перашкодай.

Германская буржуазія і да прыходу к уладзе ўрада Гітлера, які ажыццяўляе фашысцкую дыктатуру, жорстка прыгнятала германскі рабочы клас і працоўных. Але пасля прыходу к уладзе ўрада Гітлера германская буржуазія ў нязмерна большай ступені стала прымяняць голы, непрыкрыты прымус.

Да ўстанаўлення адкрытай фашысцкай дыктатуры, Германія імкнулася не даць краінам-пераможцам магчымасці пагоршыць умовы Версальскага дагавора і паступова падрыхтоўвала выступленне супроць паасобных звенняў версальскай сістэмы. Пасля прыходу к уладзе ўрада Гітлера германская буржуазія адкрыта ставіць у парадак дня влом версальскай сістэмы ў цэлым, прычым гвалтоўныя метады, зразумела, высоўваюцца на першы план.

Германская буржуазія заяўляе, што яна змагаецца супроць вер-

сальскай сістэмы. Неабходна, аднак, даць сабе адказ у тым, што азначае лозунг барацьбы супроць Версаля ў вуснах германскіх фашыстаў.

а) «Мірны» перагляд версальскай сістэмы немагчым. Немагчым хоць-бы па той простае прычыне, што выйграўшыя ў выніку версальскага міру дзяржавы са зброяй у руках будуць абараняць свае заваевы. Гэта вельмі добра разумею і германская буржуазія. На працягу апошніх год патрабаванне перагляду Версальскага дагавора выстаўляецца адначасова з патрабаваннем «роўнапраўя ва ўзбраеннях». Патрабуючы, каб ёй дазволілі дагнаць у адносінах узбраенняў іншыя капіталістычныя краіны, Германія тым самым пацвярджала, што яна лічыць узбраенне тою рэальнаю сілай, ад якой будзе залежаць вырашэнне міжнародных пытанняў і, у прыватнасці, пытанне аб лёсе версальскай сістэмы. Не атрымаўшы ад краін-пераможцаў згоды на павелічэнне ўзбраенняў, Германія выходзіць з Лігі нацый і ў явным парадку прыступае да ўзмоцненай падрыхтоўкі вайны за новы перадзел свету. Гэта імкненне да новага, выгаднага для Германіі, перадзелу і скрытаецца за лозунгам перагляду Версальскага дагавора. Увесну 1935 г. Германія адкрыта разрывае ўсе часткі Версальскага дагавора, якія абмяжоўвалі германскае ўзбраенне. Урад Гітлера стварае двухмільённую армію, будзе буйны паветраны, морскі і падводны флоты, яўна прызначаныя для вялікай знешняй вайны.

б) Барацьба Германіі супроць Версаля мае сваёй мэтай не толькі звярнуць адабраныя ў Германіі землі (Эльзас-Латарынгію, Эйпен, Мальмеды, Марэнэ, Паўночны Шлезвіг, часткі Ўсходняй і Заходняй Прусіі, Данцыг, Мемель, Верхнюю Сілезію, калоніі ў Афрыцы і на Далёкім усходзе). Германская буржуазія будзе спрабаваць ажыццявіць як на Захадзе, так і на Ўсходзе, тую захватніцкую праграму, якая пацярпела крушэнне ў ходзе сусветнай вайны.

в) Германскі фашызм надзвычай актыўна рыхтуецца вырашыць супярэчнасці версальскай сістэмы за кошт СССР. Мэтай германскага фашызма з'яўляецца захоп Украіны, Данецкага басейна, Каўказа, Закаўказзя, а некаторыя найбольш заўзятыя фашысцкія палітыкі гавораць нават аб неабходнасці захопу савецкіх сярэдне-азіяцкіх рэспублік. Палітыка Германіі ў Еўропе пераклікаецца з захватніцкай палітыкай імперыялістаў на Далёкім Усходзе. Германія і Японія ўстанаўляюць вельмі цесныя адносіны. Замежны друк не раз сцвярджаў нават, што ёсць аформлены германа-японскі саюз. Што агульнага ў гэтых двух краін? І Германія і Японія не ў сілах расправіцца з рэвалюцыйным рухам унутры краіны, як і не ў сілах вырашыць эканамічныя пытанні. Няўдачы ва ўнутранай палітыцы ўсё больш і больш штурхаюць як Германію, так і Японію, да пошукаў выхаду з тупіка шляхам знешняй вайны. (Вашынгтонскае пагадненне фактычна не дзейнічае. Японія пачала ўжо вайну за новы перадзел свету, уторгнуўшыся ў верасні 1931 года ў Кітай). Абодва ўрады выкарыстоўваюць аднолькавыя сродкі. Яны распальваюць шавіністычныя і нацыяналістычныя настроі, спрабуюць пасеяць у масах нянавісць да іншых народаў. Абодва ўрады распрацоўваюць план новага перадзелу свету за кошт Савецкага Саюза.

Ітак, той перадзел свету, які быў завершан 16 год таму назад, не здавальняе ўжо цэлы рад капіталістычных краін. Справа яўна ідзе да вайны за новы перадзел свету.

У апісваемым намі перыяд меў месца цэлы рад антысавецкіх права-

кацый. Міжнародная буржуазія пераконваецца ў тым, што надзеі на перараджэнне нашай дзяржавы дарэмны. Міжнародная буржуазія спрабуе падтрымаць зацятае супраціўленне гінучых капіталістычных элементаў унутры нашай краіны. У 1929 годзе арганізуецца цэлы рад антысавецкіх кампаній («крыжовы паход», «прымусовая праца», «дэмпінг»). У тым жа 1929 годзе кітайскія імперыялісты захватваюць Кітайска-усходнюю чыгунку. Гэта правакацыя не ўдаецца, дзякуючы магутнаму адпору, які атрымалі ад нас мілітарысты. Цэлы рад правакацыі меў месца з боку Японіі. Частка японскай ваеншчыны адкрыта выступае за развязванне антысавецкай вайны. Шматлікія варожыя выступленні мелі месца і з боку германскага друку і паасобных прадстаўнікоў германскага ўрада. Савецкі Саюз не даў сябе справакаваць. Савецкі ўрад, даючы дастойны адказ на ўсе гэтыя правакацыі, працягваў няўхільна праводзіць палітыку міру.

На працягу апісванага часу партыя дала рашучы адпор тым, хто спрабаваў спіхнуць нас з правільнага шляху ў галіне унутранай і знешняй палітыкі. Для апошняй мела велізарнае значэнне тое, што партыя разбіла прыхватлівых, якія хацелі абязброіць нас перад тэарэтычным імперыялізмам. Партыя разбіла контррэвалюцыйны трацкізм, які спрабаваў уцягнуць нас у знешне-палітычныя авантуры, а зараз выступае, як прамая агентура фашызма.

Асабліва неабходна падкрэсліць надзвычайны рост міжнародных сіл і значэння Савецкага Саюза. У выніку перамогі генеральнай лямі Партыі і разгрому яе ворагаў, у выніку пераможнага выкавання пяцігодкі, росту добрабыту, перамог у прамысловасці, у сельскай гаспадарцы, міжнародная магутнасць нашай краіны надзвычай узрасла. Гэта акалічнасць сказваецца ў тым, што, побач з усімі апісанымі правакацыямі, цэлы рад капіталістычных краін развівае свае адносіны з СССР, улічваючы магутнасць нашай краіны, улічваючы тыя выгады, якія можна атрымаць пры развіцці эканамічных адносін з намі.

Неабходна адначасова адзначыць грандыёзны рост сімпатый пролетарыята і працоўных усяго свету да краіны Саветаў. Некаторыя краіны Еўропы, якім лагражае агрэсія германскага імперыялізма, устаўляюць з СССР нармальныя дыпламатычныя адносіны, улічваючы яго магутнасць і яго палітыку міру (Чэхаславакія, Румынія).

Пачынаючы з 1917 года, савецкі ўрад нязменна і паслядоўна праводзіць палітыку міру. У абстаноўцы росту ваеннай небяспекі, савецкі ўрад высунуў цэлы рад новых сродкаў забяспечання міру ў дадатак да таго, што ўжо рабілася раней (савецкія прапановы аб раззбраенні, савецкія пакты аб ненападзе і т. п.).

Савецкая дыпламатыя ўлічвае, што ў сучасны момант не ўсе без выключэння капіталістычныя краіны імкнуцца да вайны і непасрэдна яе падрыхтоўваюць у бліжэйшым будучым. Савецкая дыпламатыя, кіруючыся той думкаю, што зараз «побач з краінамі, якія ўжо замянілі дыпламатыю ваеннымі аперацыямі, або яшчэ, будучы да гэтага непадрыхтаванымі, збіраюцца гэта зрабіць у недалёкім будучым, ёсць такія, якія пакуль яшчэ падобных задач сабе не ставяць» *).

Савецкая дыпламатыя паставіла сабе задачай згуртаванне краін, незацікаўленых у парушэнні міру. У гэтай галіне дасягнуты значныя поспехі. Заключаны пакты аб узаемадапамозе з Францыяй і Чэхаславакіяй. Гэтыя дзве краіны пашлі на збліжэнне з Савецкім Саюзам,

*) М. М. Літвінаў—Прамова на 4 сесіі ЦВК СССР 6 склікання. Апублікавана ў «Известиях» ЦВК 30 снежня 1933 г. № 316.

улічваючы новую абстаноўку ў Еўропе, улічваючы магутнасць савецкай краіны і яе палітыку міру.

Каштоўнейшымі ўкладамі СССР у справу барацьбы за мір з'яўляюцца тэзісы аб недзялімасці міру і савецкае вызначэнне агрэсара, прынятае ўжо цэлым радам краін (Турцыя, Афганістан, Іран, Польшча, Румынія, Эстонія, Латвія, Чэхаславакія, Югаславія і Літва). Савецкі ўрад, далей, падтрымаў Лігу нацый, паколькі яна адыгрывае ў сучасны момант пэўную тармозячую ролю для сіл, якія рвуцца да вайны. Факт запрашэння Савецкага Саюза ў Лігу нацый 34-ма дзяржавамі сведчыў адначасова аб велізарным росце нашай міжнароднай сілы.

Пад кіраўніцтвам правадыра народаў таварыша Сталіна мы дасягнулі значнейшых поспехаў у галіне ўмацавання міжнародных пазіцый СССР. Гэты вынік павінен быць адзначаны ў сувязі з 19 гадавінай Окцябрскай рэвалюцыі. Нашы знешне-палітычныя поспехі, аднак, ні ў якой ступені не павінны прывесці да самасупакоенасці, да аслаблення пільнасці. Сілы, якія рыхтуюць вайну, безупынна працягваюць сваю работу. Гэтым сілам Савецкая дзяржава процістаўляе палітыку згуртавання мірных краін.

Савецкая палітыка міру няўхільна будзе праводзіцца і наперад. Калі-ж імперыялісты адважацца зацэяць вайну, то ім прыдзецца мець справу не толькі з уладаючай усімі сродкамі абароны Чырвонай арміяй, але і з усёй магутнасцю вялікай 170-мільённай краіны.

Адзін з многіх^{*)}

Слаўныя бойкі за перамогу вялікай Окцябрскай рэвалюцыі, бітвы на фронтах грамадзянскай вайны нараджалі герояў. Лепшыя сыны партыі і рабочага класа з беззаветнай адданасцю, любоўю і незломнаю верай у перамогу, галодныя і абарваныя, зняважліва пазіраючы ў твар смерці, ішлі абараняць савецкую ўладу ад полчышчаў белагвардзейцаў і інтэрвентаў.

На подступах да Зімята і Царыцына, у бойках з нямецкімі захватнікамі і «усевялікім войскам данскім», пад Валачаеўкай і каля Перакопа, пад Кахоўкаю і Менскам, ля Кіева і пад Варшавай, ля Чырвонай Горкі і пад Кранштатам — усюды перамагала героіства храбрых.

Аб адным з такіх беззаветных герояў, які аддаў сваю моладасць і жыццё за справу перамогі Окцябра, за справу рабочага класа, аб Аляксандру Раманавічу Салаўю — члене камуністычнай партыі большэвікоў — мы і хочам расказаць.

■ * *

У 1891 г. у сяле Гаць, Рудабельскай воласці, Бабруйскага павету, у сям'і беднага селяніна Рамана Салаўя, паспытаўшага ўвесь цяжар памешчыцкай і кулацкай кабалы, нарадзіўся сын Аляксандр. Галеча і голад былі неадлучнымі спадарожнікамі сям'і Рамана Салаўя. Уласнай зямлі Раман ніколі не меў. Ледзь золак выходзіў ён на заробаткі то да пана Іваненка, то ў Рудабелку — да барона Врангеля, ведучы за ручку нізкарослага кволага хлопчыка свайго старшага сына Аляксандра. Змалку марыў Аляксандр вывучыцца «на агранома». Але дзіцячыя мары не збыліся. У школе правучыўся ён толькі тры гады. «У майго мужа было шмат даўгоў пану, — расказвае другая жонка Рамана, замяніўшая Аляксандру маці, якую ён згубіў яшчэ ў раннім дзяцінстве. — Аляксандру часта прыходзілася хадзіць з бацькам батрачыць да кулакоў, пасвіць кароў, араць зямлю. Аляксандр вельмі любіў вучыцца. Бывала, сам сабе задае ўрокі і адказвае».

З 1912 па 1917 год Аляксандр Салавей служыць у царскай арміі. Грозная здань муштры, зверскія адносіны да салдата, провады ў армію, як на смерць усё гэта выклікала ў Аляксандра агіду да «царскай службы». Дый каго ён павінен быў абараняць, за што змагацца? За сваю струхнелую поўраскіданую хатку?

^{*)} Па матэрыялах Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП(б)Б.

У вільготных акопах пад ураганым агнём праціўніка, змерзлым і галодным, без патрона і знарадаў, ўзначаленыя трэслівым і прадным камандваннем царскай арміі, многія салдаты задумаліся над мэтай вайны і сталі шукаць выхаду. У арміі Александр ўпершыню спаткаўся з большэвікамі, прадстаўнікамі адзінай рэволюцыйнай партыі. Толькі большэвікі ўказвалі сапраўдны выхад з жахаў вайны. Александр, які прагнуў адшукаць гэты выхад, знайшоў яго ў большэвікоў. З дому да Александра ішлі кепскія чуткі: паведамлялі, што бацьку ледзь не забілі панскія гайдукі за тое, што ён клікаў сялян дзяліць панскую зямлю; паведамлялі, што пан Іваненка за даўгі выганяе старых з хаткі... Гэтыя весткі далі толькі лішні штуршок фармаванню большэвіцкага светапогляду Александра. У лютым сакавіку 1917 года Салавей ўступае ў партыю большэвікоў і хутка становіцца на чале адной з партыйных арганізацыяў сваёй часці.

У Рудабелку Салавей вярнуўся большэвіком і адразу стаў у цэнтры барацьбы з эсэрамі і іх групай, якую складалі: Сакалоўскі, Мухомов, Шыкаловіч, Данілевіч, Меркало, Ермалінскі і інш. У барацьбе з эсэрамі Салавей скалаціў групу з найбольш энергічных і адданных савецкай уладзе таварышоў: Леуківа, Одзінцова, Уса Максіма (*), матроса Зіновія Рагоўча (**), і інш. Гэтыя людзі склалі асноўнае ядро партыйнай арганізацыі і баявых атрадаў Рудабелкі.

Стаўшы на чале сялян-паўстанцаў, група пачала першыя сутычкі з легіянерамі польскага корпуса Даўбор-Мусніцкага, распаложанага ў трыкутніку Бабруйск—Рагачоў—Магілёў.

Пасля вялікай пролетарскай рэволюцыі корпус Даўбор-Мусніцкага не падначаліўся загаду савецкай улады і заняўся аховай мас-масці польскіх паноў, з нечуванай лютасцю распраўляючыся з сялянамі, якія спрабавалі ўзяць памешчыцкую зямлю. Корпус знаходзіўся на ўтрыманні польскіх паноў Патоцкіх, Чапскіх, Ваньковічаў, Радзівілаў. Варожа настроены супроць савецкай улады корпус Даўбор-Мусніцкага прадстаўляў адкрытую пагрозу існаванню савецкай улады ў занятым ім раёне. Улічваючы гэта, бабруйскі камітэт партыі большэвікоў рыхтаваўся даць адпор контррэволюцыйнаму выступленню польскіх легіёнаў. Але ў ноч з 20 на 21 студзеня 1918 года легіянеры акружылі памяшканне Савета, раззброілі ахову і, арыштаваўшы ўсіх членаў Савета, адправілі іх у турму.

Атрымаўшы першыя весткі аб контррэволюцыйным паўстанні польскіх легіёнаў у Бабруйску, ваенна-рэволюцыйны камітэт сталі арганізоўваць па валасцях баявыя атрады з батракоў, бяднейшых сялян і салдат, якія вярнуліся са старой арміі. Перад пагрозай захвату воласці Даўбор-Мусніцкім, які нес з сабою ўладу паноў, бяднейшае сялянства бралася за зброю. Рудабельская воласць рыхтавала дастойную сустрэчу няпрошаным гасцям. Арганізоўваліся чырвоная гвардыя атрады, расстаўляліся пасты і заставы, з патайных куткоў выцягвалася прывезеная з фронту рознастайная зброя, у ход пашлі як навейшыя вінтоўкі, так і навостраныя косы.

Арганізатарам гэтай справы быў Александр Салавей. Рудабельскі ваенна-рэволюцыйны камітэт прызначыў яго начальнікам атрада, які павінен быў прыкрываць ад легіёнаў Рагачоўскую чыгуначную ветку — важнейшы шлях да Рудабелкі. Салавей сам жыў у Озем-

*) Забыты ў 1920 годзе беларусамі.

**) Забыты ў 1920 годзе беларусамі.

лі, а ў Ратміравічах у яго заўсёды стаяў пост з узброеных чырвонагвардзейцаў. Аднойчы сяляне паведамылі, што па Ратміравіцкай вёсцы едуць легіянеры. Салавей на чале атрада ў 8-10 чырвонагвардзейцаў устроіў засаду на ст. Ратміравічы. Калі цягнік з легіянерамі прыбыў на станцыю, чырвонагвардзейцы выскачылі з засады і, страляючы залпамі, з крыкамі «ура» кінуліся на іх. Палякі, у колькасці 40 чатавек, ахопленыя панікван ад нечаканага нападу, здаіся ў палон атраду Салаўя. Гэта перамога ўзняла настрой банцоў, умацавала упэўненасць у сваіх сілах, надзею на перамогу. Захопленыя трафікі былі якраз дарэчы, бо зброі нехапала. Рэўком, які адначасова з'яўляўся штабам па фармаванні чырвонай гвардыі, не мог забяспечыць аружжам усіх жадаючых уступіць у атрад. У яго распараджэнні было ўсяго каля 100 вінтовак, і кожны завербаваны ў атрад са зброяй цаніўся на вагу золата. Ведаючы вострую патрэбнасць у зброі, беднякі даставалі старыя заржавелыя вінтоўкі, рэвалверы, патроны і здавалі іх ваенна-рэвалюцыйнаму камітэту. Канфіскавалі зброю ў мясцовых кулакоў і панцоў. Так, напрыклад, адабрана была зброя ў пана Перагуда, у кулака Ермалінскага і іншых. Спроба атрымаць зброю з Менска не ўдалася, бо ён ужо быў заняты нямецкімі акупантамі.

Цяга працоўных сялян у баявыя атрады была велізарнай. Страх расправы за адабраную ў пана маемасць, прагнасць вольнага жыцця і кіроўвалі сялян на адзіны шлях — у чырвонагвардзейскія атрады. Кожны ўступіўшы ў атрад жыў у сябе дома, выходзячы па запатрабаванню рэўкома або яго ўпаўнаважанага для выканання абавязкаў байца. Калі ў вёсцы налічвалася 50 чырвонагвардзейцаў, то яны падзяляліся на 3 аддзяленні, складаўшыя ўзвод з камандзірам на чале. Узводы некалькіх весак злучаліся ў роты, а роты ў батальён. Адным з такіх батальёнаў камандаваў Салавей. Гэты батальён быў найбольш арганізаваным, падначальваўся непасрэдна штабу і з'яўляўся яго апорай.

Не гледзячы на ўпартае супраціўленне чырвонагвардзейцаў, рэвалюцыйныя часці легіянераў захапілі Рудабельскую воласць. Корпус Даўбор-Мусніцкага пачаў карныя экспедыцыі. Арыштамі і расстрэламі ён стараўся аднавіць былыя панскія правы. У загадзе гаварылася: «Усе жыхары павінны безадкладна звярнуць уласнікам усю забраную самавольна маемасць, лес, жывёлу і іншае. Асобы, якія добраахвотна не звернуць паграбленага, будуць арыштаваны і адасланы ў Бабруйскую крэпасць для аддання ваенна-палявому суду». У Горкаўскай воласці камандант раёна Лавандоўскі прапанаваў безадкладна ўнесці ўсе нядоімкі казенных і грамадскіх збораў за мінулыя гады, пагражаючы неплацельшчыкам карнымі экспедыцыямі. Выступаючы ў Бабруйску на земскім сходзе, Даўбор-Мусніцкі заявіў, што за кожнага забітага легіянера будзе забіта 10 сялян, за кожны папсаваны тэлефонны кабель будзе спалена вёска.

У кожную воласць былі прызначаны каманданты, якія бескантрольна тварылі суд і расправу над працоўнымі, сялянамі. Людзей расстрэльвалі без суда. Яркая ілюстрацыя гэтаму служыць загад ад 9 сакавіка 1918 года польскага каманданта м. Урэчча: «З прычыны перапахнення крэпасці рознымі злачыннымі элементамі, атрыман загад распаўсюдзіць з падобнымі тыпамі на месцы. У сувязі з гэтым папярэджваю, што за ўсякія самавольныя захваты чужой маемасці, рэчункі, парубку чужога лесу і невыкананне маіх распараджэнняў

вінаватыя будуць расстраляны на месцы злачынства^{*)}. Да тага спадлілі легіянеры вёску Бортнікі. У мястэчку Парычах расстралялі гр. Дубоўскага, абвінавачанага ў спачувачы савецкай уладзе. А ротмістр Гоц, сагнаўшы ў пажарнае дэпо ўсю юрэйскую моладзь, загадаў ёй скакаць усю ноч, абяцаючы раніцой усё павесіць. Здэтам легіянераў над працоўным насельніцтвам не было кашта.

Ваенна-рэвалюцыйнаму камітэту і чырвонагвардзейцам прыйшлося ісці ў падполле. Партыйная арганізацыя Рудабелкі складалася тады з чатырох чалавек. Але польскае камандванне, загнаўшы гэту маленькую групу людзей у падполле, не змагло пахіснуць яе рашымасці змагацца з захватчыкамі, рабаўнікамі, забойцамі, не здолела знішчыць яе. Наадварот, за час падполля партарганізацыя Рудабелкі вырасла і умацавалася, ахаплючы сваім уплывам усё большыя і большыя масы працоўных сялян, што ў значнай меры з'яўлялася заслугай Салаўя-самага актыўнага і падрыхтаванага работніка.

У Салаўя таварышы Рудабэльскай партыйнай арганізацыі і партызанскіх атрадаў вучыліся дысцыпліне і рэвалюцыйнай вытрымцы. Салавей быў палкім прамоўцай. Усе з захапленнем слухалі яго выступленні і вучыліся ў яго, як трэба гаварыць з масамі сялян.

Сяляне слухалі выступленні Салаўя з вялікім давер'ем, бо бачылі ў ім свайго чалавека з Гаці, які не абмане.

Салавей да кожнай справы падыходзіў партыйна. У падполлі ён прапанаваў узяцца за рэфарміраванне членаў партыі найбольш актыўных і адданных таварышоў з кіраўнікоў партызанскага руху.

Падабраўшы групу надзейных таварышоў, Салавей азнаёміў іх са статутам, праграмай і арганізацыйнымі прынцыпамі будовы партыі ботышэвікоў. Даручаючы маладому партыйцу якое-небудзь заданне, Салавей заўсёды сам правяраў, як яно выконваецца. Трымаючы цесную сувязь з сялянствам суседніх вясцей, партыйная арганізацыя Рудабелкі хутка вырасла да 30—40 чалавек, галоўным чынам з лепшых людзей з баявых атрадаў.

Польскія легіянеры пратрымаліся нядоўга і былі дэмабілізаваны германскім камандваннем. Большасць распадалася ў раздроб панам для аховы маёнткаў.

Але там, дзе нядаўна лютавалі польскія легіянеры, ўстанавілася не менш зверская ўлада германскіх акупантаў. Нямецкае камандванне парашыла адразу расправіцца з бунтаўшчыкамі і навесці строгі парадак, неабходны для бесперабойнага снабжэння галадаючай Германіі дармовым хлебам, мясам, маслам і іншымі прадуктамі з беларускіх вёсак. Велізарныя кантрыбucыі і падаткі канчаткова знісілі сялянскія гаспадаркі. Цэны на прадукты харчавання з кожным днём павышаліся, а заробочная плата рабочых увесь час зніжалася.

У цяжкіх умовах акупацыі выбухаюць забастовкі рабочых, з якімі нямецкае камандванне бязлітасна распраўляецца. Турмы перапаўняюцца арыштаванымі большэвікамі і партызанамі.

Абурэнне шырокіх народных мас, выкліканае рабаўнічай палітыкай нямецкіх акупантаў, расстройвала планы нямецкага камандвання. Працоўнае насельніцтва акупаваных абласцей Беларусі пасылаў

^{*)} АОР БССР, справа Горкаўскай земскай управы з распараджэннямі і загадамі польскай ваеннай улады.

ў Маскву цэнтральным органам савецкай ўлады заявы з просьбай выгнаць нямецкае войска з занятай ім тэрыторыі. Ярым таму прыкладам служыць наступны дакумент:

П Р А Т А К О Л

агульнага сходу 26 чэрвеня 1918 года

Мы, што ніжэй падпісаліся, грамадзяне Клясціцкай воласці, Дрысенскага павета, Віцебскай губерні, вёсак: Сідаронкі, Полічы, Дзмітраўка, Марачкова і Вавоніца, сабраліся сёння ў колькасці 260 чалавек, каб абмеркаваць пытанне аб нежаданні заставацца далей пад нямецкаю ўладаю. Пасля абмеркавання гэтага мы аднагалосна паставілі: звярнуцца з належным хаданніцтвам да ваенных улад Расійскай Савецкай Федэрацыйнай Рэспублікі аб вызваленні нас ад дэспатычнага нямецкага ярма, бо мы не маем мажлівасці і не жадаем быць пад іхняй уладай і падначальвацца іх законам.

З гэтай прычыны просім накіраваць наш пратакол вышэйшым ваенным уладам для належнага распараджэння ў самы кароткі час. У чым і падпісваемся» *).

Большэвіцкім арганізацыям прыходзілася весці ўпартую барацьбу супроць стыхійнасці і неарганізаванасці, супроць эсэраўскіх атрадаў, якія імкнуліся правакацыйнымі выступленнямі сарваць заключаны савецкай уладай Брэсцкі дагавор.

Упартую работу веў Салавей у перыяд нямецкай акупацыі. Скатчваў у Рудабелцы партыйную арганізацыю, з кожным новым яе членам гутарыў па некалькі раз, ўзважваючы яго каштоўнасць і адданасць.

К жніўню 1918 года Рудабельская большэвіцкая арганізацыя значна павялічылася. У партызанскім атрадзе было больш 400 чалавек. Атрадам гэтым кіравала партыйная арганізацыя Рудабелкі. Партыйны камітэт часта збіраў падпольныя сходы ў гайку каля Гацускай дачы, дзе кожны месяц у маладзкія папы наладжвалі малебны.

Адночы раніцою ў гайку сабралася 15-20 найбольш надзейных людзей. Згаварыліся так: перад тым, як адкрыць агульны сход, спачатку для канспірацыі арганізаваць тулянку.

Было гэта ў разгар лета. Дзень выдаўся ясны, сонечны. Зацягнутыя песні пагулялі з дзяўчатамі, а потым сталі разыходзіцца. Адшоўшы з кілометр у бок, залеглі ў хмызняку і пачалі сход. Салавей расказваў аб тым, што савецкая ўлада дала загад арганізаваць рэгулярнае савецкае войска Чырвоную армію, і што наша задача дапамагаць ёй усімі сіламі.

«Я ведаю,—гаварыў Салавей,—што ўсім вам абрыдла ваяваць. Але, калі ворагі нас абыржылі, наша справа змагацца з імі і перамагчы. Калі хто-небудзь з вас трапіць у рукі ворага, трымайцеся моцна, не выдавайце таварышоў! Вам прызенца пасылаць нагак і шампалоў, але вы павінны быць стойкімі большэвікамі і не пакідаць змагання, пакуль не прагонім ворагаў са сваёй зямлі».

Прыкладна, у чэрвені 1918 года рудабельская арганізацыя наладжвае сувязь з бабруйскім падпольным камітэтам. У Бабруйск па-

*) Цэнтр. архіў Окцябрскай рэвалюцыі, с. № 451, л. 84.

ехалі Салавей і Драпеза. Там яны расказалі аб рабоце сваёй арганізацыі, атрымалі нелегальную літаратуру, указанні аб далейшай рабоце.

Завязаўшы сувязь з Бабруйскім, рудабельская партыйная арганізацыя атрымала магчымасць шырэй разгарнуць работу па забеспячэнню сялян большэвіцкай нелегальнай літаратурай, а таксама і зброяй. Была створана цэлая сетка кааператывных арганізацыяў, якія служылі поўлегальным каналам для даставкі літаратуры і зброі. Сярод солі, цвікоў, цукру і розных іншых падобных рэчаў былі зіхаваны большэвіцкія пракламацыі, газеты для нямецкіх салдат, патроны, рэвальверы, гранаты. Пры данамозе сваіх людзей, якія працавалі у кааператывах, гэты транспарт разыходзіўся па валасцях і вёсках, а адтуль накіроўваўся ў партыйныя ячэйкі і партызанскія атрады. Харчовая управа і не здагадвалася аб тым, якую вялікую паслугу яна аказвае рудабельскай партыйнай арганізацыі.

Вельмі часта пад выглядам праўлення кааператыву збіраўся партыйны камітэт. Аднойчы на такі сход наскочылі немцы. А сабралася тады ўся галоўка арганізацыі. У выпадку вобшыку немцы маглі б знайсці пратаколы камітэта, нелегальную літаратуру, і, вядома, арышт усім быў-бы забяспечан. Аднак Салавей не замяшаўся і працягнуў немцам дазвол на паседжанне праўлення кааператыва. Салдат прачытаў, заківаў галавой—«гут, гут», прысеў і разгаварыўся. «За што вы ваюеце?»—запытаў Салавей, які крыху гаварыў па-нямецку.

Немцы засядзеліся доўга і рассталіся прыцелямі, абяцаўшы Салавею даставіць зброю. Сваё абяцанне яны хутка выканалі. Праз гэтых салдат партыйная арганізацыя Рудабелкі пачала завязваць сувязі з іншымі нямецкімі салдатамі, купляла ў іх зброю, рыхтуючыся да сакрушальнага ўдару. Бывалі выпадкі, калі распрапагандаваныя салдаты прыносілі зброю і аддавалі яе задарма.

Партыйная арганізацыя Рудабелкі пашырала сярод салдат нямецкіх газеты «Ротэ фанэ» і «Ротэ зольдат», пракламацыі і лістоўкі з заклікам канчаць вайну і скінучь панаванне капіталістаў у Германіі. Гэта літаратура карысталася сярод нямецкіх салдат вялікай папулярнасцю. Нярэдка былі выпадкі адкрытага братання партызан з нямецкімі салдатамі.

Нелегальную літаратуру ў Рудабелку даставляў бабруйскі падпольны камітэт. Выдзеленая для гэтага група таварышоў наладзіла рэгулярны транспарт літаратуры са Смаленска праз Оршу.

Пасажырская станцыя і горад Орша былі савецкімі. Таварыш стаў і знаходзілася ў руках акупантаў. Аднойчы т. Катловіч, які адпраўляў вялікі кошык з нелегальнай літаратурай і бомбамі з вёскі немцаў праз Жлобін у Бабруйск, арыштаваў, калі ён стаў у чаргу за білетам. Нямецкая камендатура зрабіла ў яго вобшыку але нічога не знашла, бо тав. Катловіч, каб не выдаць партыйную арганізацыю, з'еў багату квітанцыю. Допадаў не акажыцца, і багаж быў адпраўлены ў Жлобін. Тав. Серабракоў, чалавек гэты багаж, паслаў у Жлобін спецыяльнага чалавека з даручэннем прывезці літаратуру ў Бабруйск. Прашло з поўмесяца. Аднойчы ўвечары пасланы таварыш з'явіўся: «Давайце падвод. Багаж - прыбыў». На пытанне, як яму ўдалося атрымаць багаж, ён адказаў, што даў начальніку пакгаўза ўзятку. Гэты факт яскрава гаворыць аб прадажнасці нямецкіх чыноўнікаў. Прыкладна такім-жа чынам былі выратаваны і скрынкі, напоўненыя гранатамі.

Тт. Серабракоў і Пільман праз чайную, якая служыла ў Бабруйску месцам партыйнай яўкі, размярковалі літаратуру і гранаты па валасных арганізацыях.

*
—

Непасрэдным кіраўніком рудабельскай арганізацыі большэвікоў быў бабруйскі камітэт партыі. Пачаўшы сваю работу ў глыбокім падполлі ў сакавіку 1918 года, ён арганізаваў у 22 валасцях партыйныя ячэйкі, цесна звязаўся з партыйнымі арганізацыямі Менска, Рагачова, Глуска, Жлобіна і камітэтам РКП(б) паўночна-заходняй абласці. Бабруйскі камітэт меў у сваім распараджэнні кнігарню, чайную, склад падпольнай літаратуры і зброю.

Асабліваю увагу ўдзяляў камітэт рабоце ў валасцях. Гэта відзі з яго наступнай пастановы. «Неабходна больш дзейсная работа па непасрэднаму кіраўніцтву найбольш дробнымі арганізацыямі, для чаго накіраваць на месцы таварышоў Расўскага і Грышчука ў арганізацыі: Рагачоў, Жлобін, Цялуша, Анімовічы, Віктароўка, Рудабелка, Гарадок, Ясень, Крэнін». Заслухоўваючы 4 кастрычніка на сваім паседжанні справаздачу таварышоў аб пездцы па паведамленні камітэт азначае добрую работу «у Анімовічах, Віктароўцы» і асабліва ў Рудабелцы, дзе арганізацыя развіта вельмі моцна і патрабуе падтрымання ўсемагчымымі сродкамі»^{*}).

Бабруйскі камітэт вёў напружаную барацьбу з эсэрамі і іх падатэскамі, якія наладжвалі правакацарскія ўзброеныя сутычкі. У выніку гэтых сутычкі ў Парычах было забіта 30 нямецкіх салдат і захоплены 4 куляметы. Эсэры спадзяваліся саюза з гэтым Брэсцкім мір, але справа не ўдалася, бо масы ўсё больш заваёўваліся большэвікамі.

Лістападаўская рэвалюцыя ў Германіі, з энтузіязмам падхопленая нямецкімі салдатамі, вырвана ўладу з рук нямецкага камандавання, давяршыла разлажэнне арміі, ліквідавала Брэсцкі дагавор.

Рудабельскі партыйны камітэт рашэнне пры дапамозе партызанскіх атрадаў паскорыць адыход немцаў. З гэтаю мэтай ён выпусціў адозву, у якой, вітаючы нямецкіх салдат з рэвалюцыяй у Германіі, прасіў камандаванне вывесці войскі з Рудабельскай воласці. Паколькі немцы з адыходам не спяшаліся, падпольны камітэт напісаў пачорненыя пагражэнні аб безадкладным аслабленні Рудабельскай воласці, пагражаючы ў праціўным выпадку пачаць ваенныя дзеянні.

Сабраўшыся ноччу ў вёску Кавалі, партыйны камітэт на чале з Салавем стаў абмяркоўваць план захопу ўлады. Усе сілы былі размеркаваны на 4 атрады. Першаму атраду пад кіраўніцтвам тав. Лёкува было даручана заняць раён Карпілаўкі, другому, на чале з тав. Азімцовым, даручана было ўзяць раён Ляска, а трэцюю групу ўзначальваў тав. Званковіч, раён яго дзейнасці быў Дубрэва. Сам Салавей з атрадам Драпезы павінен быў узяць мясткі «Рудабелку» і «Парэчча».

За агульны атраду сабрацца а 2 гадзіне ўночы на хутары Шэйка, Салавей з Драпезам накіраваліся ў вёску Ламовічы, каб забраць вінтоўкі, бо зброі было недастаткова. З Ламовічаў, аб'яднаўшыся з атрадам, увазілі ў Рудабелку. На дарозе разбіроўкі прыстава Мніча, забраўшы ў яго вінтоўку, рэвальвер і шашку. У Ру-

^{*} АОР БССР ф. 82, с. 2. Пратаколы паседжанняў Бабруйскага камітэта (большэвікоў) за 1918 г.

дабелках немцы пачулі небяспек і рыхтаваліся да паспешнага адыходу: кулямёты былі пагружаны на двуколкі, спяшаючыся выводзілі жывёлу. Убачыўшы партызан, немцы (а іх было дзве добра ўзброеныя пяхотныя роты) кінуліся да кулямётаў і падрыхтаваліся адкрыць агонь. У атрадзе Салаўя налічвалася каля 40 абыяк узброеных партызан. Уступач у бой з немцамі было неразумна. Таму Салавей сказаў — «Сіраляць у вас мы не будзем, калі вы безадкладна выедзеце адгэтут. Усю маемасць пакіньце тут». Немцы падпарадкаваліся.

Маёнтак «Парэчча» быў узят без бою.

У гэтую-ж ноч быў створан ваенна-рэвалюцыйны камітэт пад старшынствам Александра Раманавіча Салаўя, абвешчана «Рудабельская Федэрацыйная Рэспубліка», забраны ўсе справы земскай управы і ў дзяржаўным астраўку ўстанавілася савецкая ўлада. Пасля цяжкіх дзён боёў і нямецкай акупацыі сяляне нарэшце маглі вольна ўздыхнуць у гэтым невялікім пакуль савецкім раёне.

* * *

З некалькі дзён да адыходу нямецкіх войск з Бабруйска, падпольны камітэт парашыў стварыць спецыяльны ўзброены атрад з 400 байцоў, які, пад выглядам самаабароны і падтрымання парадку ў горадзе, процідзейнічаў бы вывазу немцамі маемасці.

З валасцей і вёсак Віктараўкі, Бортнік, Гарадка былі сцягнуты ў горад ўзброеныя партызанскія атрады. Буйны атрад быў прыведзены з Рудабелкі пад камандай Салаўя. Разам у Бабруйск было сцягнута каля чатырох тысяч узброеных людзей.

28 лістапада Рэўваенсаюзам паведамляў Цэнтральнаму выканаўчаму камітэту:

«Сёння немцы павінны ачысціць Бабруйск. Наша камісія працягнула патрабаванні: першае, каб у горадзе не раскідалася маемасць, зброя і харчовыя склады, бо там у рэчаіснасці адбываецца раскідванне вышэйназначанага, другое — безадкладна аслабіць палітычных арыштаваных; трэцяе — не разбіраць шляхоў зносін; чацвёртае — не вывозіць тэлеграфнаў і тэлефонаў. На ўсе патрабаванні атрымана згода. Грамадзянская ўлада ў горадзе перададзена гарадскому самакіраванству, якое арганізавала часовую ахову горада і маемасці. Тут у вашай 250 куністаў».

29 лістапада савецкія войскі увайшлі ў Бабруйск. Іх з захапленнем віталі працоўныя масы горада. Прызначаны камітэтам рэўком іверда ўзяў уладу ў свае рукі. Вялікую дапамогу ў рабоце аказалі яму гг. Менжынскі і Мануільскі, якія ў гэты час знаходзіліся ў Гомелі. 22 снежня была склікана павятовая партыйная канферэнцыя, на якой прысутнічала 83 дэлегаты ад 400 членаў партыі. Ва ўсіх валасцях Бабруйскага павета былі абраны рэўкомы.

На рашэнню бабруйскага партыйнага камітэта тав. Салавей быў ацалікан з Рудабелкі і стаў фармаваць другі бабруйскі караульны батальён. Шмат сілы паклаў Салавей на гэту справу. Прывеў у парадак і абсталяваў зусім разваленыя казармы, падрыхтаваў камандны склад. Атрад Салаўя складаўся выключна з добраахвотнікаў Бабруйскага, Ігуменскага і іншых паветаў. У батальён увайшлі розныя дробныя ваісковыя спалучэнні, што засталіся ў Бабруйску. Батальён з поўным правам называлі інтэрнацыянальным, бо там былі

беларусы, украінцы, немцы, мад'яры, лагішы, кітайцы. Аснову і гонар батальёна складала рота беларусаў-комуністаў, створаная спецыяльным рашэннем рэўкома. Батальён налічваў 700 чалавек і з'яўляўся галоўнаю сілай рэўкома ў барацьбе з контррэвалюцыяй і бандытызмам.

Сфармаваўшы батальён, Салавей застаўся яго камандзірам. Выхоўваючы з чырвонаарменцаў стойкіх салдат рэвалюцыі, ён усталяваў цвёрдую ваенную дыцыпліну і ў цяжкія минуты асабістым прыкладам узнімаў дух байцоў. Ён быў не толькі камандзірам, але лепшым другам і настаўнікам. Дні і ночы праводзіў ён з байцамі, чытаў ім газеты, хадзіў на кухню правяраць, чым іх кормяць. Калі даводзілася яму спаткаць засмучонага чырвонаармейца, ён дапытваўся, што з ім, можа чым незадаволены, што пішучы з дому? Каб быць бліжэй да байцоў, Салавей перабраўся жыць у казармы, тут-жа і абедваў. Для асабістага жыцця ў яго не заставаўся часу. Калі таварышы клікалі пагуляць, ён заўсёды адказваў: «Не дарэчы ты гаворыш. Вось калі Гушы бандыты з'явіліся, ды шляхта з кулаччом хлеб не здае. Цяпер яма калі займацца глупствам. Прыдзе час «свае возьмем». Сярадняга росту, з мяккім адкрытым ветлым тварам, надзвычайна жыццерадасны, заўсёды падцігнуты, з добрай ваеннай выпраўкай Салавей карыстаўся шырокай папулярнасцю і любоўю сярод чырвонаармейцаў.

Контррэвалюцыя ў гэты цяжкі год, натхнёная наступленнем Кітчака, усюды ўзнімала галаву. 24 сакавіка 1919 года афіцэр царскай арміі Стрэкапытаў з двума здрадніцкімі палкамі ўзначаліў мяцеж у Гомелі. Вестка аб контррэвалюцыйным паўстанні Стрэкапытава была атрымана ў Бабруйску 25 сакавіка а 4 гадзіне раніцы. На экстраным паседжанні павятовага камітэта рашылі стварыць узброены атрад у 400—500 чалавек з часцей караўльных батальёнаў, ЧК і мабілізаваных комуністаў і безадкладна выступіць супроць мяцежнікаў. Камандзіру 2 бабруйскага караўльнага батальёна тав. Салаўю было даручана выбраць 200—250 найбольш моцных і надзейных байцоў. Дзве роты былі ўзяты з 1 караўльнага батальёна Газета «Бабруйскі комуніст» змясціла заклік да ўсіх працоўных Бабруйска аб ўступленні ў атрад, які ішоў на дапамогу гомельскаму пратэтарыту. На працягу цэлага дня прыходзілі ў камітэт добраахвотнікі. Сярод іх былі нават старыкі і дзеці. За некалькі минут да адыходу эшалона прыбег малады хлопец і настойліва прасіў ўзяць яго з сабой. На пытанне: «Ці страляу ты калі-небудзь з вінтаўкі?»—ён адказаў: «На дарозе ў Гомель мяне навучаць, і я буду змагацца не горш іншых».

25 сакавіка а 8 гадзіне ўвечары наспех скачучага і ўзброенага атрада накіраваўся эшалонам у Гомель. 26 раніцою ён прыбыў на станцыю Уза. Злучыўшыся тут са школай магільскіх кавалерстаў і іншымі першым батальёнам, бабруйскі атрад выстаў рэзэрв у краі Касцюкоўкі.

У адной з бліжэйшых вёсак разведчыкі зашлі да настаўніка, каб даведацца ці не было тут стрэкапытаўцаў. У гэты час за гэтым раздзіся стрэла. Байцы і са школы разведчыкі ў ачапе трох стрэкапытаўцаў, якія пасіліся на іх. На дарозе калі пераходзілі два трупы двух разведчыкаў. Чырвонаарменцы забілі тут-жа двух стрэкапытаўцаў, а трэцяга захапілі ў палон і павялі на станцыю. Цяпер забітых разведчыкаў першыя афіцэры барацьбы са стрэкапытаўцамі былі ўрачыста пахаваны на станцыі Уза. Ад латон-

нага ўдалося даведацца аб колькасці сіл непрыяцеля і аб тым, што на ўчастак Уза Касцюкоўка рыхтуецца напад з удзелам бронепоезда. які прычыняў бабрыйскаму атраду не мала непрыемнасцей. Ва што-б там ні стала трэба было захапіць бронепоезд. Выкананне гэтай задачы патрабавала ад байцоў вялікай адвагі, асяржонасці і дакладнага разліку сіл. Хто-ж мог лепш выканаць гэту задачу, як не Салавей. Узяўшы дзве роты байцоў, Салавей пад прыкрыццём ночы рушыў асяж чыгункі ў тыл ворагу. Выбраўшы лагчынку каля сінні, ён загадаў сваім байцам падрыхтавацца да разборкі пугі. У напружанні цішыні чакаў атрад прыходу бронепоезда. Нарэшце пачуўся цяжкі прукат. Ашчэрышыся дуламі гармат і кулямётаў, не ведаючы аб небяспецы павольна праплыла грозная злавесная машына. Ледзь толькі скрыўся яе агні, бясшумна ўскочыў Салавей з-за пакрыцця, а за ім і ўсе байцы. Ключамі вывінчвалі гайкі, вырывалі кастылі, расцягвалі рэжкі і праз гадзін у шлях быў адрэзан. Схаваўшыся зноў абапал пугі, байцы злорадасна чакалі, калі бронепоезд пойдзе назад. Зноў бліснулі агні і нібы ў недаўменні спыніліся калі разбуранага участка. Але зараз-жа, як-бы стараючыся сарваць злосць, заграшчалі куляметы. У адказ раздаліся ружэйныя стрэлы, выбухі гранат. Калі рассеяўся дым, Салавей убачыў, што паравоз асеў на адзін бок. З крыкам «Хлопцы, наперад!»—ён кінуўся да поезда, а за ім падняліся і байцы. Бронепоезд быў узяты без адзінай страты. Ачысціўшы раён Касцюкоўка—Уза ад стрэкапытаўцаў, бабрыйскі атрад атрымаў магчымасць параўнаўча свабоднага руху да Гомеля і зачыніў непрыяцелю выхад на Жлобін. К гэтаму часу вярнулася дэлегацыя, пасланая да Стрэкапытава з прапановаю здацца. Стрэкапытаў адказаў пісьмова: «Пашлі вы к... мацеры, сукіны дзеці. Я сам знаю, што мне рабіць».

28 сакавіка па загаду камандвання пачалося агульнае наступленне на Гомель. Магілёўская школа курсантаў наступала па праваму боку чыгуначнага палацка, бабрыйскі атрад на чале з Салавём—па леваму. Асабліва цяжка прыходзілася магілёўскай школе курсантаў, бо асноўны агонь непрыяцель накіраваў на правы ўчастак.

Салавей са сваім атрадам заняў маентак «Прудок», які знаходзіўся недалёка ад горада, і выслаў наперад разведку. Разведка вярнулася з трафёямі: палоннымі, зброяй, коньмі, што надзвычайна ўзрадавала Салавёя. Даведаўшыся ад палоннага, што стрэкапытаўцы збіраюцца раніцою адступіць па лані Гомель. Рэчыца і падрыхтавалі для гэтага «шалюны». Салавей раптым паскорыў рух. А ён усе яшчэ працягваўся. Ужо 4 гадзіны паліваў непрыяцель куляметным агнём наступваючых чырвонаармейцаў, абараняючы уваход у горад, каб забяспечыць адступленне асноўным сваім сілам. Салавей азнаёміў камандзіра Жлобінскага баваго участка са сваім глэннем дзеяння і адбраў сабе 10—12 байцоў-добраахвотнікаў. Забралі іх граматамі і ператранушымі, наколькі было магчыма, у сялянскую адзежу. Салавей пакідаўся ў горад на вакзал, у тым стрэкапытаўцам. Такія-ж гурткі людзей накіраваліся ў горад па лшых шляхах. Задача заключалася ў тым, каб, праікнуўшы ў тыл непрыяцеля, падняцтам палік і палечыць наступленне і захват горада. Прабраўшыся ў горад і на вакзал, Салавей расставіў сваіх людзей у розных месцах і палав знак. Адначасова раздаліся аднапальны выбухі гранат. Стрэкапытаўцы страшэнна замяшаліся, думаючы, што яны абкружаны з усіх бакоў і што ў горад уваходзіць чырвоныя войскі.

З эшалона, які стаяў напалатове, павыскаквалі напалоханыя п'яныя салдаты «1-й рускай арміі» і, хаваючыся пад вагонамі, кідалі награвленыя рэчы.

Праз некалькі минут машыніст, чуючы, што ў вісок яму наведзена дула рэвальвера, павёў эшалон са стрэкапытаўцамі ў Рэчыцу. Кулямёжныя каманды рассыпаліся хто куды, пакідаючы кулямёты ўваходзячым у горад чырвонаармейцам, для якіх выбухі гранат былі сігналам да атакі.

«Кінутшыся на станцыю,—расказвае адзін з удзельнікаў падаўлення стрэкапытаўскага паўстання,—атрад Салаўя з дапамогаю астатніх разведчыкаў захапіў тэлеграф, станцыйнае памяшканне, і, выставіўшы там пасты, накіраваўся да гарадской турмы, бо атрымаў папэдамленне, што у турме рыхтуюцца расстрэльваць камуністаў. Падарозе каля гасцініцы «Савой» атрад Салаўя злучыўся з асноўнымі сіламі, уступіўшымі ў Гомель.

Усе часці і атрады, што сабраліся ў Гомелі, загадам па арміі былі падначалены камандванню дывізіі, прыбыўшаму ў горад а 2 гадзіне дня 29 сакавіка.

Гасцініца «Савой» гэта цытадэль гомельскіх камуністаў, ва ўпор абстрагаваная ў цяжкія дні разгону бандытаў,—яшчэ дымілася. У калідорах і пачмаках ляжалі трупы яе гераічных абаронцаў. Падпаленыя знарадамі непрыяцеля, палаў былы палац князя Паскевіча.

* * *

З аблабаненнем Гомеля барацьба са Стрэкапытавым яшчэ не скончылася. Трэба было разбіць банды Стрэкапытава да канца. З Буды-Кашалевача прыгнали ў Гомель эшалоны, з Масквы прышоў бронепоезд і а 5 гадзіне ўвечары бабрыйскі атрад разам з іншымі атрадамі, якім камандванне дывізіі даручыла праследванне Стрэкапытава, выехаў у кірунку Рэчыцы.

Стрэкапытаўцы адступалі ў паніцы. Асноўныя сілы іх былі разгромлены, узяты ў палон, многія самі перашлі на бок чырвоных, многі разбіліся. Увесь шлях да Рэчыцы быў усеян зверскімі пакаленнямі групамі. Жахлівыя сляды зварынай расправы стрэкапытаўца над савецкім працоўным народам гарачай нянавісцю запальвалі вочы чырвонаармейцаў. Салавей, які не мала перанёс на сваім вяку, чэ змог стрымаць слез. Пад'язджаючы да Рэчыцы, бронепоезд адкрыў агонь, але стрэкапытаўцы паспелі ўцячы. Пакінуўшы на станцыі ахову, бронепоезд рушыў з эшалонамі на Васілевічы. Каб спыніць нагою, стрэкапытаўцы ўзарвалі за сабою мост, але ўзрыў быў неўдачай і пашкодзіў толькі адну лінію. Бабрыйскі атрад шчасліва зламаў мост і на станцыі Васілевічы нагнаў ворага. Бронепоезд адкрыў агонь, пад прыкрыццём якога атрад Салаўя пашоў у наступленне. Стрэкапытаўцы не вытрымалі і пачалі адступаць на Хойнікі, кінутшы ўсю сваю маемасць. Стрэкапытаву з усеі світай удалося скрыцца ў лесе і перайсці граніцу.

Такая бясслаўная заколчылася белавардзенская авантура, вырваўшая з радю гомельскай арганізацыі яе лепшых сыноў. Бабрыйскі атрад, не глядзячы на паасобныя промахі, кепскае ўзброенне і нявопытнасць большасці байцоў, не глядзячы на разлагаючую работу падак аніх шпіёнаў, адыграў значную ролю у справе падаўлення стрэкапытаўскага паўстання. Салавей, як ваенны кіраўнік і камандзір атрада, прачыну асабістую адвагу, ўменне кіраваць і з гонарам выканаў ускладзеную на яго задачу.

Стракапытаўскае паўстанне не было ізаляваным. Яно было звязана з выступленнем петлюраўцаў. Кулацка-эсэраўскія паўстанні пачаліся і ў Бараніянскім павеце Чарнігаўскай губерніі, і Салавей атрымаў заданне падавіць іх. Хоць людзі былі стомлены, але выехалі на наступны дзень. У Макошыне атрымалі весткі, што занята станцыя Доч, а другая шляху на Баранію няма. Рашылі развезаць, якімі сіламі ўладае непрыяцель. Пераапрунушыся чыгуначнікам, Салавей разам з камандзірам сёў на гормаз поезда і прыехаў на станцыю Доч. Развезаўшы, што бандытаў тут яшчэ не было, Салавей вярнуўся ў Макошына і з атрадам рушыў на ст. Доч, а адтуль—на Шапавалаўку, дзе быў цэнтр паўстання.

Ноччу ўзялі Шапавалаўку і пашлі на Баранію,—расказваюць удзельнікі атрада. Ледзь развіднята, калі атрад пачаў падступаць к Баранію. Пшлі ланцугом. Падпусціўшы атрад на блізкую адлегласць, кулакі адкрылі куляметы агонь. У адказ ахнула граната, затрашчалі кулеметы. У бараніянскіх цэрквах залілася званы. Гэта пачаўся абстрэл. Так і ўступілі чырвоныя ў Баранію паз гуд званю. Пад агоньным смех сцягвалі баішныя шчырыя служак бога са званом. У паспешным адступленні бандыты кинулі прыгатаваныя абед, у коім шчыра ўзрадаваліся згадаўшыся баішны бабруйскага атрада.

У Бараніі вызвалі арыштаваных камуністаў і ўстанавілі савецкую ўладу.

Так сама ліквідавана было паўстанне і ў сяле Высокім.

Пакончыўшы з кулацкімі паўстаннямі, атрад Салаўя вярнуўся ў Бабруйск. Баішны навучаліся тут ваеннай справе, неслі караулы, разгарнулі партыйна-выхаваўчую работу. Але стаяць прышлося нядоўга.

Вясной 1919 года Антанта пачала свой першы паход на Савецкую рэспубліку.

«Паход гэты быў камбінаваным, бо ен меў на ўвазе сумесны напад Калчака, Дзенікіна, Польшчы, Юдзеніча і змешаных англійскіх атрадаў у Туркестане і ў Архангельску, прычым цэнтр цяжару паходу ляжаў у раёне Калчака.

...У гэты перыяд Расія перажывала крытычную мінуту, бо яна, адрэзаная ад хлебных раёнаў (Сібір, Украіна, Паўночны Каўказ) і ад апалу (Данецкі басейн, Грозны, Баку), вымушана была змагацца на шасці фронтах» *).

Асноўныя сілы Чырвонай арміі ў гэты час былі сканцэнтраваны на усходнім фронце супраць Калчака. Партыя дала жорсткі адпор намерам трацістаў аслабіць усходні фронт.

Скарыстаўшы з малакасі войска Чырвонай арміі на заходнім фронце, легіёны польскага імперыялізма паслухмяныя вопіс светнай буржуазіі, у красавіку 1919 г. пачынаюць наступленне на Украіну і Беларусь. 19-21 красавіка, падаўшы гераічнае супраціўленне невялікіх камуністычных атрадаў, яны захапілі горад Вільню і пачалі прапашацца углыб Беларусі, нагрожваючы Менску.

Перад савецкай уладай паўстала задача ва што-б там ні стала заарыентаваць наступленне беларускай, стабілізаваць лінію, заходняга

*) І. В. Сталін. Новы паход Антанты на Расію.

фронту, каб канцэнтравалі свае сілы і прывесці ў выкананне распрацаваны таварышом Сталіным план разгрому Дзенікіна.

Выкананне гэтай цяжкай задачы партыя даручыла геніяльнаму пролетарскаму стратэгу таварышу Сталіну, які пасля разгрому Юдзеніча пераехаў разам са штабам заходняга фронту ў канцы чэрвеня 1919 года ў Смаленск.

У якасці члена Рэўваенсавета заходняга фронту таварыш Сталін узяў на сябе аперацыйную работу штаба, асабіста выязджаў на фронт, распрацоўваў планы абароны, унікаў ва ўсе дэталі і правёў веназарную работу па аднаўленню боездольнасці войск на заходнім фронце. Хутка стваралася пералом. На абарону Менска былі мабілізаваны ўсе сілы.

Менская гарадская арганізацыя камуністычнай партыі Літвы і Беларусі ў гэты перыяд мабілізавала на фронт 400 камуністаў. Слуцкая павятовая арганізацыя дала 130 камуністаў, Бабрыйская, Барысавская, Ігуменская арганізацыі мабілізавалі па 50 проц. свайго складу. Совет Абароны Рэспублікі, засідаючы на сваім паседжанні ад 19 мая даклад аб абароне Менска, паставіў мабілізаваць членаў ЦВК і Менскага савета для работы на фронце. На фронт накіраваліся «І менскі рабочы полк», арганізаваны партыяй з менскіх рабочых. Партыя рашыла да апошняга магчымага абараняць сталіцу Беларусі.

У Менск быў накіраван і батальён Салаўя Байцы сур'ёзна рыхтаваўся да сустрэчы з ворагам. Тав. Салавей спецыяльна сабраў камандзіраў рот і ўзводаў і растлумачыў ім розніцу паміж бандытамі Стрэкапытава і рэгулярнымі белапольскімі часцямі. Перад адпраўкай на фронт Салавей выступіў на мітынгу чырвонаармійцаў, заклікаючы іх чэсна выканаць доўг перад радзімай, абараніць сваю ўладу, сваю зямлю, сваіх дзяцей ад наступаючых польскіх панюў. У сярэдзіне ліпеня батальён выехаў у Менск і паступіў у распараджэнне Штаба абароны.

Некалькі дзён батальён Салаўя нес караульную службу ў горадзе, а потым заняў пазіцыю паміж мястэчкамі Ракаў і Койданава. Салавей сам ездзіў правяраць караулы, паказваў, дзе трэба рыць акопы, як рабіць умацаванні. Ён сам ездзіў у разведку і аднойчы захапіў 5 белапольскіх коннікаў. Падбядзёрваў байцоў, большасць якіх яшчэ ніколі не была ў баях. Белапалікі наступалі, да іх падыходзілі ўсе левыя часці. Пахіснуўся фронт у раёне Астрашыцкага гарадка, і Салавей з двума ротамі быў перакінуты туды. Хоць палякі мелі а надзею, але ён некалькі дзён утрымліваў фронт. 8 ліпеня ад 8 гадзін раніцы Салавей выклікаў да сябе камандзіраў рот і сказаў: «Рухаюцца рашучыя націсненне паяхаў. Усім сілам абараняйце Менск». Батальён, замаскаваўшыся на пад'ёмах к гораду, боку раўнін і палях нарыхтаваўся к бою. Чаканьне белапалікаў прыйшлося нядоўга. Хутка пачаліся вострыя артылерыйскія агонь, а пяхота наступала густымі калонамі. Гадзіны чатыры адважна біліся чырвоныя байцы, але, панёшы вялікія страты, пачалі знясільвацца. У гэты час сілы палякаў ўсё павялічваліся і ў некаторых месцах ужо завяліся ружэпашныя бойкі. У гэтых умовах батальён Салаўя панёс многа страт.

У гэты час разведка данесла, што станцыя ўжо занята белапалікамі. З-за гэта, што трэмава крэн фронт, батальён Салаўя быў перакинуў у горад. Белапалікі, чакаўшы ў горадзе, пачалі ўжо заняці Менск. Адступаць разам з часцю з'явіліся не магло, і батальён пра-

бірацца лясамі наперарэз, каб паспець злучыцца са сваім батальёнам. Следам за абозамі адступалі і абедзве роты батальёна. Ішлі лютыя баі за кожны кзаргал, за кожную складку мясцовасці. З гераічнай самаафірнасцю біліся часці Чырвонай арміі, рабочыя дружны, атрады камуністаў. Многа адвагі праявілі чырвоныя курсанты польскай школы каманднага складу. З баямі адыходзіла 52-я стралковая дывізія, адстойваючы кожную пядзю савецкай зямлі. К 6 гадзіне ўвечары 8 жніўня часці Чырвонай арміі пакінулі Менск. Апошнія эшалоны чырвоных адыходзілі пад абстрэлам белапаллякаў.

Упартая гераічная абарона Менска і ўсяго заходняга фронту пазначанымі часцямі Чырвонай арміі, атрадамі камуністаў і рабочых дала магчымасць савецкай уладзе накіраваць свае асноўныя сілы супроць Дзенікіна.

Дзве трэці байцоў з батальёна Салаўя былі забіты, паранены, узяты ў палон. Не верачы яшчэ ў тое, што пачалося адступленне, Салавей прыкладаў усе намаганні, каб сабраць свой батальён і акапацца, але пад вялікім націскам ворага яму прыйшлося адступаць да мястэчка Лёшыцы. А восьмай гадзіне ўвечары прыбылі ў Лёшыцу, дзе з батальёна далучылася частка 3-й роты. Даручышы аднаму з камандзіраў часткі батальёна да Бабруйска, Салавей паехаў арганізаванаць новыя часткі. Але спроба гэта не ўдалася, і Салавей адправіўся ў Бабруйск. Там рыхтаваліся да эвакуацыі. На паседжанні партыйнага камітэта абмяркоўвалася пытанне аб падрыхтоўцы да пераходу ў падполле. Абралі падпольны камітэт, вызначылі яўкі, размеркавалі сілы. Падпольны камітэт прапанаваў Салаўю застацца ў падполлі, але ён заявіў: «Я лепш найду ў рэгулярныя часткі Чырвонай арміі, і я там болей прынясу карысці». Добра ведаючы Салаўя і яго даўнія мары аб службе ў Чырвонай арміі, яго ўменне кіраваць чырвонаармейцамі і разбірацца ў складанай баявой абстаноўцы, яго смеласць і адвагу, партыйны камітэт рашыў задаволіць жаданне Аляксандра Раманавіча і накіраваў яго ў Смаленск, у распараджэнне Штаба заходняга фронту.

* * *

У кастрычніку 1919 года ў Смаленску фармаваўся полк чырвоных комунараў з 200 камуністаў і комсамольцаў. Салавей быў прызначан камандзірам 1-га батальёна гэтага палка.

Полк чырвоных комунараў быў інтэрнацыянальным. У батальёне Салаўя была рота латышоў, рота кітайцаў, немцы, мад'яры, велікарусы і беларусы. Рота латышоў падабралася ў большасці з камуністаў і комсамольцаў, пабываўшых у розных перапалках, бясстрашных і спаяных моцным таварыствам.

У сярэдзіне снежня 1919 года полк чырвоных комунараў, яшчэ не закончышы фармавання, выступіў на латвійскі фронт пад г. Рэжыцу і адразу трапіў у варожэе кальцо, абойдзены часцямі белай латышскай арміі.

Чырвонаармейцы парашылі ва шго-3 там ні стала прарвацца і выбіць белых, якія заселі ў вёскі. Гэта заданне даручана было батальёну Салаўя. Распалажыўшы дзве роты абпал дарогі, Салавей з трэцяй ротай, карыстаючыся цемнёю ночы і страшэннай завірухай, зняў белых часавых і ўдарыў непрыяцеля ў лоб. Абстрэліны кулямённым агнём і гранатамі, вораг у паніцы кінуўся наўцёкі. Вырваўшыся з кальца, полк адыходзіў з упартымі баямі. Дрэнна апрагнутыя байцы пакутвалі ад сільных марозаў, якія дасягалі 30 гра-

дусаў. Параненыя і абморожаныя гаварышы не давалі ніяку магчымасці хутка маневраваць. У марозныя ночы, калі снегам замятала часавых, полк гераічна адбіваў наступленне белай арміі. Адрэзанаму ад сваіх часцей батальён Салаўя ўдалося вывесці з акружэння чырвоны бронепоезд, у якога адна платформа зыццла з рэек, не даючы поезду магчымасці крануцца з месца. На вырўтку пашоў 1-ы батальён. Адбіваючы наступленне непрыяцеля, платформу скінулі пад адкос, і бронепоезд здолеў адыйсці. Трое сутак з боем вырываўся полк з акружэння белых, пакуль не далучыўся да часцей Чырвонай арміі на ст. Рэзінаўскай. Адных толькі абморожаных полк здаў 360 чалавек, не лічачы параненых і хворых тыфам.

Нарэшце влікія страты, полк чырвоных комунараў быў знішчаны з 476 палком 53 дыззі.

У 1920 годзе, расправіўшыся з Калчаком і Дзенікіным, савецкая ўлада атрымала магчымасць перакінуць на Заходні фронт супроць беларусаў значныя сілы. 5 чэрвеня, зрабіўшы 100-верстны пераход, 1-я конная прарвала фронт беларусаў на паўднёва-заходнім фронце і гэта быў рашучы прарыв. Пад ударамі Чырвонай арміі беларускі хутка адкаваліся з акупаванай мясцовасці. 4—6 ліпеня чырвоныя войскі на заходнім фронце пад кіраўніцтвам галаўкома гав. Тухачэўскага пераішлі ў наступленне, фарсіраваўшы раку Бярэзіну. 11 ліпеня часці 27 і 17 стражковых дывізій з баямі ўзялі Менск. Праследуемая Чырвонай арміяй беларускі адступалі па ўсяму фронту.

Думаючы ўтрымацца, беларускі заляглі ў старых нямецкіх акопах. Але ні бетанаваныя акопы, ні 20 разоў калючага дроту не змаглі стрымаць пераможны наступ Чырвонай арміі. Усе планы польскага камандвання былі развезены ў пыл яе імпульсным націскам.

Пераправіўшыся праз раку Буг, Чырвоная армія з цяжкімі баямі заняла Слонім, Брэст-Літоўск і падыйшла да Варшавы. Неімаверная радасць ахапляла Салаўя ў дні пераможнага шэсця Чырвонай арміі. Ён увесь час жаргаваў, падбадзерваў змучаных цяжкімі пераходамі байцоў, абяцаючы ім заслужаны адпачынак пасля перамогі. Гледзячы на любімага камандзіра, чырвонаармейцы забывалі пра стомленасць, пра дзіравыя боты, пра недахоп знарадаў, якіх своечасова немагчыма было даставіць на знясіленых конях.

Атрымаўшы падмацаванне ад імперыялістаў Захада, польскае камандванне ліхаманкава збірала рэшткі сваіх сіл на абарону Варшавы. Нарэшце яму ўдалося прарваць фронт у расне распалажэння эскадрона кавалерыі мазырскай групы і адцягнуць нашыя войскі да нямецкай граніцы. 476-полк атрымаў загад адступаць да г. Млава і далей. Пазбаўлены знарадаў і патронаў полк цяпеў цяжкія паражэнні. Батальён Салаўя не мог рухацца хутка, бо атрымаў загад абараняць абозы, каб яны не дасталіся ворагу. Калі сямі байцоў не стала, Салавей прыняў на сябе найбольш трудную частку задачы. З дзесяткам чырвонаармейцаў ён застаўся ў тылавой заставе і прыкрыў адступленне асноўных сіл батальёна. Аднак была гэта жменька герояў з напаўдзіўнымі беларускімі. Ні адзін стрэл не прапаў дарма.

Да апошніх мінуты не здаваўся Аляксандр Раманавіч Салавей. Да апошніх мінуты падаваў ён прыклад адвагі і стойкасці. Апошнімі патронамі зарадзілі байцы вытоўк, адцягнулі ў бок параненых і падрыхтаваліся да бою, не маючы нават магчымасці сесці на коней.

бо ўсе коні былі заняты ў абозе. Адзін толькі Салавей меў каня, але ён хутчэй даў-бы сябе разрэзаць на кавалкі, чым у цяжкую мінуту кінуць сваіх таварышоў, з якімі дзяліўся апошнім, перажываў разам цяжар адступлення і радасць перамогі. Акружаныя з усіх бакоў белапольскай каталерыяй, усе чырвонаармейцы былі перабіты, а Салаўя і яго каня белапалыкі парубілі на кавалкі. Так загінуў камандзір 1-га батальёна 176 стралковага палка—Александр Раманавіч Салавей.

Яго памяць будучы шанаваць працоўныя Беларусі, у барацьбе за радаснае і свабоднае жыццё якой ён загінуў.

Пры брацкай дапамозе усіх народаў СССР, пад кіраўніцтвам большэвіцкай партыі і яе правадыра таварыша Сталіна, працоўныя Беларусі прагналі са сваёй зямлі полчышчы акупантаў і дабіліся вялікіх пераходаў у барацьбе за перамогу сацыялізма. Мінула 16 год. Беларусь ператварылася ў квітнеючую ордэнаносную рэспубліку, у магутны фарпост Савецкага Саюза на яго заходнім рубяжы.

Няухільна і няслыдаўна вядзе савецкая ўлада барацьбу за мір. Але калі фашысцкія падпатышчыкі вайны пасмеюць на нас напаць, мільёны працоўных устануць на абарону сваёй радзімы і здоліюць адстаяць свяшчэнныя граніцы сацыялістычнай дзяржавы.

Ф. Вайновіч

Сакратар Полацкага акругома КП(б)Б

Полацкая акруговая партарганізацыя пасля абмену партдакументаў

Большасць камуністаў полацкай акруговай партарганізацыі працуе непасрэдна ў калгасах, саўгасах і сельскіх установах.

Праверка партыйных дакументаў паказала, што ў радзе райкомаў і пераважных арганізацый была запушчана партыйная гаспадарка, пасабныя звенні былі засмечаны чуждымі і варожымі элементамі. У Лёвельскім і Расонскім раёнах выяўлены выпадкі арганізацыйнай распушчанасці і недyscyплінаванасці пасабных членаў і кандыдатаў партыі. Сярод камуністаў-адзіночак, якія складалі каля 25 % партарганізацыі, не праводзілася амаль ніякай работы. На вельмі нізкім узроўні знаходзілася партпраца і палітвучоба. Да праверкі партдакументаў зусім не было прыёму ў спачувачыя.

Новастворанаму акруговому камітэту партыі разам з райкомамі і пераважнымі арганізацыямі прыйшлося прарабіць вялікую арганізацыйную работу: прывесці ў парадак партыйную гаспадарку, ачысціць партарганізацыі ад ворагаў і выпадкова трапіўшых у рады партыі тудзені, аживіць усю ўнутрыпартыйную, арганізацыйную і выхавальную работу.

У аснову былі паложаны ўказанні ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)Б, а таксама асабіста тав. Гікало аб тым, што праверка і абмен партдакументаў у пагранічных раёнах набываюць асаблівае значэнне, бо класавы вораг імкнецца ў рады пагранічнай арганізацыі для сваёй контррэвалюцыйнай і шпіёнскай работы.

Разгортваючы большэвіцкую крытыку і самакрытыку, павышаючы рэвалюцыйную пільнасць, партарганізацыя ўскрыла і выявіла са сваіх радоў двох вялікую групу людзей, якія не мелі нічога агульнага з партыяй. Гэта—акрытыя або скрытыя ворагі партыі, трацкіска-эноўска-я паследышны, шпіёны, белавардзейцы і інш., якія стараліся пранікнуць на адказныя участкі—у зямельныя органы, школы, друк і нават у партыйны апарат для здрадніцкай, контррэвалюцыйнай работы.

У працэсе праверкі і абмену партдакументаў павысіўся ідэйна-палітычны ўзровень, узнялася актыўнасць камуністаў у палітычным жыцці. Партарганізацыя стала больш боездольнай, палепшылася кіраванства і сувязь з масамі, аживілася палітвыхавальная работа сярод камуністаў. Наладжан улік членаў і кандыдатаў партыі, прыведзена ў парадак партыйная гаспадарка.

Праверка і абмен партдакументаў паказалі, што галоўнай прычынай недахопаў з'яўляецца нізкі палітычны узровень парторгаў, іх частая змяняемасць, неразуменне імі сваёй кіруючай ролі, няўменне арганізаваць работу пярвiчнай арганізацыі так, каб у цэнтры ўвагі стаў ксмуніст.

Раённыя камітэты партыі ўлічылі гэтыя недахопы і сталі канкрэтна дапамагаць парторгу. 1—2 разы ў месяц склікаюцца спецыяльныя семінары і нарады парторгаў па пытаннях: як скласці план работы, як арганізаваць і правесці партыйны сход, як працаваць са спачуваючымі і беспартыйным актывам, як наладзіць палітмасавую работу сярод працоўных і т. п. На семінарах прапрацоўваюць і важнейшыя пытанні бягучай міжнароднай і ўнутранай палітыкі: праект новай Канстытуцыі, падзеі ў Іспаніі, апошнія рашэнні партыі і ўрада. Семінарам і нарадамі парторгаў кіруюць асабіста сакратары райкомаў.

Акруговы камітэт выпісаў кожнаму парторгу бібліятэчку, у якую ўваходзіць аднатомнік «Ленін—Сталін», падручнік Кнорына па гісторыі партыі, статут і праграма ВКП(б) і Комінтэрна, «Пытанні ленынізма» Сталіна, журналы «Партстройтельство» і «Спутник агитатора». Пры полацкім партгабінеце для парторгаў падабрана кіруючая палітычная літаратура, мастацкія творы, наглядныя дапаможнікі—карты, дыяграмы, ёсць энцыклапедыі, слоўнікі і інш. Габінет стаў прыцягваць парторгаў да самастойнай работы, арганізаваў кансультацыі і падбор патрэбнай літаратуры.

Рэгулярна праводзяцца партыйныя сходы, у падрыхтоўку якіх уцягваюцца ўсе ксмуністы. На агульным сходзе ставяцца самасправаздачы членаў партыі. У выніку палепшылася работа партарганізацыі, вырасла даволі значная група новага партактыва. За час праверкі і абмену партдакументаў вылучана па акрузе на кіруючую работу 78 членаў і кандыдатаў партыі, 91 чалавек знаходзіцца ў рэзерве.

Тав. Шаваленка раней працавала старшынею сельпо, а зараз вылучана інструктарам расонскага райкома і паказала сябе здольным работнікам.

Тав. Картэль Фекла—кандыдат партыі расонскай арганізацыі, прапавала ў калгасе імя Карла Маркса радавой калгасніцай, а зараз вылучана старшынею калгаса. У калгасе яна добра арганізавала работу і вывела яго з адстаючых у рады перадавых.

Тав. Шыманская Софія—кандыдат партыі дрысенскай арганізацыі, з радавой калгасніцы вылучана ў загадчыцы МТФ калгаса «Новы быт». Дабілася высокіх удояў. Кожная карова фермы дае ў сярэднім па 3000 літраў малака ў год.

Вырасла авангардная роля многіх членаў і кандыдатаў партыі як у палітычным жыцці, так і на вытворчасці. Раней пасіўныя члены партыі вейрынскай арганізацыі тт. Локшына і Васюк пры канкрэтнай дапамозе партарганізацыі сталі актыўнымі, выступаюць на сходах, з'яўляюцца стаханаўцамі на вытворчасці.

Тав. Ехілеўскі—работчы арцелі «15 гадавіна Окцябра», Полацкага раёна, лічыўся пасіўным ксмуністам. Пасля таго, як пярвiчная арганізацыя заслухала яго самасправаздачу і ўказала на недахопы, тав. Ехілеўскі пачаў наведваць палітшколу і стаў актыўным у партыйным жыцці.

Тэрытарыяльная пярвiчная партарганізацыя Клясціцкага сельсовета Расонскага раёна паўтара года таму назад прапавала дрэнна. Парторгі часта знімаліся з работы. Цяпер парторгам працуе старшыня сельсовета тав. Нікалаёнак. Партарганізацыя налічвае 4 члены і 4 кандыдаты

партыі, працуе па плану, усе камуністы маюць партыйную нагрузку і адчытваюцца на агульным сходзе, які праводзіцца два разы ў месяц. Бесперабойна працуе партыйная школа. Створан беспартыйны актыў з 30 чалавек. Сямёра лепшых калгаснікаў-стаханаўцаў прычаты ў групу спачуваючых. Беспартыйны актыў і спачуваючыя ўцягнуты ў школы палітграматы. Прымацаваныя камуністы праводзяць сходы і гутаркі ў калгасах, выпускаюць насценгазеты. У выніку добрай работы пераходнай партарганізацыі сельсовет з адстаючага стаў перадавым, датэрмінова выканаў план сельскагаспадарчых работ. Тав. Нікалаёнак, як лепшы парторг, абрана на райпартсходзе членам ранкома.

Ажыўленню і актывізацыі работы многа дапамагаюць раённыя партсходы. За апошні год такія сходы адбываюцца, як правіла, кожныя два-тры месяцы.

У чэрвені адбыўся райпартсход у Асвеі па пытанню аб падрыхтоўцы да прыёму ў партыю. Сходам выяўлена, што паасобныя партарганізацыі, як сухарукаўская, саўгаса «Асвея», пры прыёме ў групу спачуваючых дапусцілі грубыя палітычныя памылкі: у пратаколе агульнага сходу запісвалі толькі прозвішча і імя прымаемага, а хто ён такі, хто за яго паручаўся — гэтага ў пратаколе не ўказвалася. Пры такім падыходзе да справы стваралася магчымасць прайкнення ў рады спачуваючых класава-варожых людзей. На гэтым сходзе партарганізацыя зразумела, чаму асвеіскі райком з 47 чалавек, прынятых пераходнымі партарганізацыямі ў групу спачуваючых, зацвердзіў толькі 37.

Акруговая партарганізацыя дабілася значных поспехаў у галіне партыйнай вучобы. Зараз усе камуністы ахоплены той ці іншай формай вучобы, партыйныя школы працуюць рэгулярна круглы год. 90 чалавек з 260 завочнікаў БІМЗО здалі залікі за поўны курс гісторыі ВКП(б) і перашлі на вывучэнне курсу ленінізма.

Акруговы камітэт і райкомы партыі многа папрацавалі над падборам і выхаваннем прапагандысцкіх кадраў. Кожны прапагандыст быў правяран спецыяльнай камісіяй і зацверджан бюро раённага і акруговага камітэтаў. Праз трохмесячныя курсы ў пачатку года прапушчана 20 прапагандыстаў, к 10-му кастрычніка выпускаецца яшчэ 16 чалавек. Большасць падрыхтаваных на курсах прапагандыстаў нядрэнна кіруе партыйнымі школамі і гурткамі. Выпускнікам і ўсё астатнім прапагандыстам акруговы камітэт выдаў партыйныя бібліятэчкі агульным коштам 5 тыс. рублёў. Раней адказныя работнікі раёна не кіравалі школамі, а цяпер увесць кіруючы склад прыцягнут да прапагандысцкай работы. У прыватнасці сакратары райкомаў кіруюць семінарам прапагандыстаў.

Кожны райком мае свой партгэбінет. Узорна абсталяваны і прыкладна працуе партгэбінет у Полацку. Полацкі і дрысенскі партгэбінеты маюць поўныя зборы твораў Маркса, Энгельса, Леніна, Сталіна; філасофскую, гістарычную і эканамічную літаратуру, карты, дыяграмы, плакаты, выстаўкі рознай палітычнай і мастацкай літаратуры, радыёаўдыторыю на 30 чал.

Акруговая партарганізацыя перабудавала і агітацыйную работу ў масах. Раней у гэтай рабоце не было сістэмы, ніхто за яе не нес адказнасці, для дакладаў у калгасы і на рабочыя сходы пасылаліся людзі непадрыхтаваныя. Цяпер агітатар райкома, выезджаючы рабіць даклад, атрымлівае пуцеўку і адчытваецца перад культпроям аб праведзенай рабоце.

У кожным раене створаны калектывы нізавых агітатараў, куды уваходзяць старшыні калгасаў, парторгі, комсоргі і інш. У план работы агітатара уваходзяць такія пытанні, як прапрацоўка праекта новай сталінскай Канстытуцыі, іспанскія падзеі і інш. Полацкі райком пачаў практыкаваць па пытанню новай савецкай Канстытуцыі спецыяльныя семінары, на якіх заслухоўвае справаздачы агітатараў аб праведзеных імі ў калгасах і на прадпрыемствах дакладах і гутарках.

Некаторае палепшанне дасягнута і ў рабоце са спачувальнымі. За час правэркі і абмену партдакументаў у групы спачувальных прынята 235 чалавек: па полацкай арганізацыі—50, па дрысенскай 32, па асвейскай—37, па расонскай—43 і па ветрынскай—73 чал. Аднак гэта колькасць нас не здавальняе. Наша задача—узмацніць уцягненне перадавых, правяральных людзей у групы спачувальных.

Пярвічныя партарганізацыі ўсё яшчэ не вядуць глыбокай сістэматычнай работы з прынятымі ў спачувальныя, прымацоўваюць да школ не заўсёды ў адпаведнасці з узроўнем развіцця, што не дае належнага эфекту ў вучобе. Не ўсе спачувальныя ўцягнуты ў практычную работу партарганізацыі. Горш за ўсё работа са спачувальнымі пастаўлена ў дрысенскай арганізацыі.

Па акрузе налічваецца звыш 3 тысяч чалавек беспартыйнага актыва з рабочых і калгаснікаў, у большасці падрыхтаваных да ўступлення ў групы спачувальных. Тым часам у 85 пярвічных арганізацыях акругі зусім няма груп спачувальных. Некаторыя члены партыі не ведаюць, як працаваць і вывучаць беспартыйны актыў, за каго можна паручыцца. Ветрынскі райком склікаў спецыяльную нараду для растлумачэння членам партыі, якія працуюць на весцы, як і каго трэба прымаць у групы спачувальных, пры якіх умовах і каму можна даць паручыцельства. Гэтая нарада зрабіла вялікі зрух. Па ветрынскай арганізацыі прынята ў спачувальныя больш чым па іншых, прычым не дапушчана такіх памылак, як у асвейскай арганізацыі, якая да справы падыходзіла шаблонна.

Значна дапамог райкомам і пярвічным арганізацыям інструктарскі апарат акруговага камітэта партыі. Інструктары працавалі ў пярвічных арганізацыях па паўтара тыдні. Яны вучылі парторгаў як трэба паставіць партыйную работу, дапамаглі скласці план работы, арганізаваць партдзень, працаваць з кожным камуністам, праводзіць палітмасавую работу сярод калгаснікаў. Інструктары дапамаглі ўлічыць беспартыйны актыў, арганізаваць для яго палітшколы, школы па ліквідацыі няграматнасці; расставіць партыйныя сілы, правярыць выкананне рашэнняў пярвічнай арганізацыі. Члены акруговага камітэта асабістым прыкладам паказалі інструктарам райкомаў, як трэба дапамагаць парторгу і пярвічнай арганізацыі.

На сямідзённых курсах-семінарах, якімі кіравалі сакратары акругкома, з інструктарамі райкомаў прапрацаваны рашэнні XVII партз'езда, пастановы ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)Б аб партыйна-арганізацыйнай і прапагандысцкай рабоце, пытанні практычнай работы інструктараў, аб арганізацыі партыйнага дня, правядзенні палітагітацыі ў масах, выпуску насценгазет і інш.

У працэсе правэркі і абмену партыйных дакументаў значна ажывілася ўнутрыпартыйная работа, павысілася рэвалюцыйная пільнасць камуністаў. Аднак яшчэ не ва ўсіх партыйных арганізацыях яны стаяць на патрэбнай вышыні. Найбольш слабое звяно—дрысенская арганізацыя. Сакратары райкома, тав. Кацельнікаў і Фрыдзон не ўзя-

ліся сур'ёзна за партыйную работу, дапусцілі многа неарганізаванасці і бессістэмнасці. Акруговы камітэт павінен канкрэтна дапамагчы ім паставіць работу на ўзровень запатрабаванняў партыі.

Вузкім месцам з'яўляецца ў нас абаронная работа. На слабасць абароннай работы ўказаў нам і Цэнтральны камітэт партыі, калі заслухоўваў вынікі абмену партдакументаў. Партарганізацыя зрабіла неабходныя вывады з гэтага ўказання і адной з важнейшых сваіх задач зрабіла абаронную работу.

Найбольш важным нашым недахопам з'яўляецца тое, што партыйная работа яшчэ недастаткова ўвязана з вытворча-гаспадарчай. Некаторae палепшанне дасягнута ў рабоце сельскай гаспадаркі. Аднак ёсць раены (Расонскі, Асвейскі і інш.), якія яшчэ адстаюць па раду важнейшых гаспадарча-палітычных кампаній.

Задача партыйнай арганізацыі—на аснове разгортвання партыйна-масавай работы ліквідаваць гаспадарчае адставанне акругі, вывесці яе ў лідэра перадавых, як сапраўды моцны фарпост на рубяжы з капіталістычным светам. За вырашэнне гэтай задачы змагаецца ўся акруговая партыйная арганізацыя, і вырашыць яе ў бліжэйшы час.

П. Бруднер

Сакратар парткома фабрыкі імя Куйбышава

Наш вопыт работы

За час праверкі і абмену партыйных дакументаў наша партарганізацыя лепш вывучыла кадры, а лепшых таварышоў вылучыла на кіруючую партыйную, гаспадарчую, прафесіянальную, комсамольскую работу і ў партыйны рэзерв.

За апошні час на фабрыцы выраслі:

Тав. Гамер — вытрыманы, дысцыплінаваны камуніст. На фабрыцы працуе з 1924 года. Нястомны бяседчык-агітатар, адзін з інцыятараў стаханавскага руху на фабрыцы. У парадку рэалізацыі рашэнняў снежаньскага пленума ЦК ВКП(б) тав. Гамер унёс прапанову аб рэалізацыі працэсу вытворчасці чамаданных рам. З рэалізацыяй гэтай прапановы прадукцыйнасць працы павысілася на 350 процантаў. Рыхтуючыся да праверкі і абмену партыйных дакументаў, тав. Гамер настойліва ўзяўся за аўладанне марксісцка-ленінскай тэорыяй, сістэматычна чытае газету «Правда» і журналы «Большевик» і «Партийное строительство».

Тав. Персіц — член партыі, працуе на фабрыцы з 1931 года. Пры штодзённым кіраўніцтве партарганізацыі Персіц вышла ў рады лепшых слухачоў соўпартшколы. Як парторг футлярнага цэха, яна многа дапамагае членам сваёй партгрупы. Дзякуючы яе намаганням, значна ўзняўся палітычны ўзровень камуністаў Чэрніна і Будняцкага.

Тав. Матусевіч — член партыі з 1925 г., работніца, прафорг і агітатар закройнага цэха, добра займаецца ў школе павышанага тыпу. Сістэматычна перавыконваючы свой промфінплан, яна дапамагла работніцам Мураўскай і Асадоўскай дабіцца выканання іх планаў больш як на 200 проц.

Гэтыя таварышы з рэзерву будучь вылучаны на самастойную кіруючую партыйную работу. Партыйны камітэт арганізаваў асобны кантроль за іх вучобай. У гэтым годзе тт. Гамер, Персіц і Матусевіч прашлі месячныя курсы партыйных работнікаў з адрывам ад вытворчасці, дзе значна ўзнялі свой ідэйна-палітычны і агульна-адукацыйны ўзровень.

У ходзе праверкі і абмену партыйных дакументаў на кіруючую работу вылучана не мала здольных і правяраных людзей.

Ануфрыюк (.) М. — кандыдат партыі з 1931 года, працуе на фабрыцы 12 год, вылучана інструктарам райкома комсомола.

Бляхер З. І. — член партыі з 1932 г., вылучан на самастойную партыйную работу.

Крачкоўска-Ц. Л.—член партыі з 1929 года, вылучана партаргам трыкатажніцкай арцелі.

Унутры фабрыкі на адказныя ўчасткі партыйнай работы вылучаны:

Цырлін Я. Е.—член партыі з 1926 г.—намеснікам тэхніарука фабрыкі.

Гарэлік М. І. член партыі з 1930 г.—загадчыкам эксперыментальнага бюро, і інш.

Кожны член і кандыдат партыі з рэзерву ўцягваецца ў практычную партыйную работу ў адпаведнасці з яго асабістымі здольнасцямі. Партком уважліва правярае, як яны спраўляюцца з даручэннямі, як перамагаць труднасці ў рабоце. Такі метад дае добрыя вынікі.

Так, тав. Цырлін быў мала актыўным у партыйным жыцці. Спачатку ён атрымаў невялікае партыйнае даручэнне, праз некаторы час больш сур'езнае. У абодвух выпадках праверылі, як ён справіўся з задачай, і зрабілі практычныя заўвагі. Паступова тав. Цырлін уцягнуўся ў работу. За апошні час ён самастойна абследаў работу партгрупы чамаданнага цэха са спачувальнымі, партыйнае кіраўніцтва комсамолам і інш. і прадставіў у райком свае вывады і заўвагі.

У сучасны момант партарганізацыя асабліваю ўвагу ўдзяляе падрыхтоўцы прапагандыстаў для фабрычнай партыйнай сеткі з ліку лепшых, правяраных людзей.

* * *

Абмеркаваўшы рашэнне ЦК ВКП(б) аб становішчы палітагітацыі на Балахнінскім камбінаце, партыйны камітэт вылучыў 24 агітатары і чытчыкі з тэарэтычна найбольш падкаваных камуністаў. Гэты калектыў праводзіць сістэматычна чыткі і гутаркі ў цэхах па плану, які складаецца на дэкаду і аператыўна змяняецца ў залежнасці ад абстаноўкі. Матар'ялам служаць не толькі пытанні вытворчасці, а і важнейшыя падзеі ў нашай краіне і за рубяжом. За апошнія 2 месяцы агіткатектыў правёў наступныя гутаркі: аб большэвіцкай пільнасці, аб працэсе над трацкісцка-зіноўеўскай бандай, аб іспанскіх падзеях, Сталін і Чырвоная армія, аб сталінскай Канстытуцыі, аб дастойнай сустрэчы надзвычайнага з'езда Саветаў, аб аднаўленні прыёму ў партыю. Абмеркавалі перадавы артыкул «Правды» ад 19 верасня «За якасць прадукцыі, супроць бракаробаў» і іншыя пытанні.

Агітатары і чытчыкі ў сваёй рабоце выкарыстоўваюць геаграфічныя карты, фотогазеты і іншыя дапаможны матар'ял. Партыйны кабінет дапамагае ім кансультацыяй па ўсіх пытаннях гутарак.

Для павышэння агульна-культурнага і ідэйна-палітычнага ўзроўню агітатараў партыйны камітэт праводзіць рознастайныя даклады. У жніўні і верасні прафесар інстытута права тав. Гофман зрабіў даклад аб сталінскай Канстытуцыі, прафесар Левін—на тэму «Ад Лютага да Окцябра», выкладчык геаграфіі тав. Ліberman прачытаў лекцыю аб паўночным морскім шляху.

Агітатары тт. Гамер, Лёўшыц, Матусевіч, Гарохаў, Капілёвіч, Васілеўская і інш. прайшлі дэкадны семінар пры райкоме партыі.

Партыйны камітэт сістэматычна заслухоўвае самасправаздачы агітатараў і чытчыкаў. За апошні час зрабілі справаздачы тт. Гарохаў, Капілёвіч і Чэрняк. З папярэдняй праверкі іх работы і з саміх справаздач выяснілася, што тав. Капілёвіч слаба рыхтаваўся да гутарак, не складаў планаў, не хадзіў у партыйны кабінет на кансультацыі, і таму яго гутаркі праходзілі вяла, палітычна незавастрана. Пасля ўказанняў

парткома тав. Капілевіч мае разгорнуты канспект і план, карыстаецца вытрымкамі з мастацкай і палітычнай літаратуры, яго гутаркі цяпер праходзяць жыва і цікава.

Нядаўна партыйны камітэт сабраў усіх агітатараў і чытчыкаў для абмеркавання артыкула з журнала «Спутник агітатора»—«Палітычная агітацыя на промучастку сульфатбуда ў Архангельску». У разгорнутай дзелавой гутарцы агітатары падзяліліся вопытам сваёй работы. Прыводзім паасобныя выступленні.

Тав. Чэрнін—агітатар футлярнага цэха расказваў:

«Брыгада перчатчыкаў сістэматычна не выконвала промфінплан з-за слабога разгортвання стаханаўскага руху. Мне, як агітатару, прыйшлося моцна падумаць над тым, як вывесці брыгаду ў перадавыя. Нарэшце рашыў прапрацаваць з імі прамову таварыша Сталіна на нарадзе стаханаўцаў. Сабраліся на кватэры ў стаханаўкі Нейштат. З прамовы любімага правадыра прысутныя добра ўяснілі пастаўленыя перад імі задачы. У дадатак я прывёў канкрэтныя прыклады з работы стаханаўцаў свайго цэха, растлумачыў, што дзякуючы стаханаўскаму руху мы выпускаем прадукцыі больш і лепшай якасці, маем вялікую эканомію, а адсюль зніжэнне цэн і палепшанне добрабыту працоўных нашай радзімы. Стаханаўцы падзяліліся сваім вопытам, казалі, якім чынам дабыліся яны высокай прадукцыйнасці працы. Станоўчыя вынікі мы мелі ўжо праз некалькі дзен. Рабочыя пачалі лепш працаваць. Колькасць стаханаўцаў вырасла з 3 чалавек да 12. Тт. Беспразваная, Капусціна, Гразоўская свой план выконваюць на 180—200 проц. Праз кароткі час група ліквідавала запазычанасць перад дзяржавай. На прыкладзе гэтай брыгады відаць, што пры правільнай пастаноўцы арганізацыйнай работы можна не толькі выканаць, але і перавыканаць вытворчыя задачы».

Агітатар чамаданнага цэха тав. Ліўшыц гаворыць:

«Калі ў нашым цэху пачаў разгортвацца стаханаўскі рух, я, як агітатар, паставіў перад сабою задачу—асабістым прыкладам вучыць рабочых працаваць па-стаханаўску. Гутаркі аб разгортванні стаханаўскага руху ілюструю канкрэтнымі прыкладамі сваёй работы. Рэгулярна вяду гутаркі па пытаннях міжнароднага становішча. Часта наведваю партгабінет, бываю на кансультацыях, добра рыхтуюся, каб зрабіць гутаркі цікавей. Многія рабочыя не разумелі значэння чыткі мастацкай літаратуры. Я рашыў пагаварыць на гэту тэму. Запрасіў іх да сябе на кватэру. Літаратурны работнік дзяржаўнай бібліятэкі ў сваёй гутарцы растлумачыў рабочым важнасць чытання мастацкай літаратуры. Пасля таго многія записаліся ў бібліятэку. Работніца тав. Эдвіг прачытала «Чапаява» Фурманава, тав. Сымон прачытала «Як гартавалася сталь» Остроўскага. Лічу недахопам, што агітатараў мала збіраюць для распрацоўкі з імі паасобных мастацкіх твораў, а гэта вельмі дапамагло б у рабоце».

Агітатар закройнага цэха тав. Шырай адзначыў:

«Працуючы агітатарам, мне прыходзіцца асвятляць рабочым масу пытанняў. У апошні час я правёў гутаркі на тэмы: «Сталін і Чырвоная армія», «Аб іспанскіх падзеях», «Аб сталінскай Канстытуцыі» і інш. Свае гутаркі я заўсёды звязваю з канкрэтнай работай цэха і паасобных рабочых. Маю актыўнымі слухачамі з'яўляюцца тт. Альбух, Капілевіч, Іткін, Лазінскі, Лазоўская, Самсановіч, Энг і інш. Апіраючыся на гэты актыў, я разгортваю жывую гутарку і такім чынам уцягваю ў яе астатніх рабочых».

Пры распрацоўцы рашэнняў снежаньскага пленума ЦК ВКП(б) аб задачах прамысловасці ў сувязі са стаханаўскім рухам я напамніў рабочым аб гераічнай барацьбе пролетарыята пад кіраўніцтвам таварыша Сталіна за першую пяцігодку, аб барацьбе з контррэвалюцыйным трацкізмам і правым ухілам. Старыя рабочыя самі расказалі аб тым, як яны працавалі да першай пяцігодкі, якая тады была прадукцыйнасць працы, як яна ўзрасла цяпер і што яшчэ перашкаджае яе павышэнню. Абагульваючы выступленні, я паказаў рабочым, для чаго патрэбна высокая прадукцыйнасць працы і што ад гэтага маюць працоўныя Савецкага Саюза. У рэзультате гутаркі значна павялічылася колькасць стаханаўцаў. У закрытым цэху цяпер 60 стаханаўцаў і 12 двухсотнікаў».

Калі раней наша партарганізацыя займалася падборам агітатараў і чытчыкаў сярод лепшых камуністаў і комсамольцаў фабрыкі, то зараз асаблівая увага ўдзяляецца вырашчванню агітатараў, павышэнню іх ідэйна-палітычнага і агульна-культурнага ўзроўню.

* * *

Наша фабрыка за 8 месяцаў гэтага года выпусціла прадукцыі на 651.600 руб. звыш плана, пры палепшанні якасці. Толькі за першае паўгоддзе фабрыка дабылася эканоміі 871,6 тысячы дэцыметраў асноўных матэрыялаў — скуры і галексу. Сабекошт зніжан на 3,97 проц.

У гэтай перамозе не малую ролю адыгралі камуністы і комсамольцы фабрыкі. Яны занялі вядучую ролю на вытворчасці і паказваюць лепшыя ўзоры стаханаўскай работы. У партарганізацыі 37 камуністаў. Усе яны — стаханаўцы. Парторгі тт. Гамер, Ліушыц, Эфраімовіч, Персіц з'яўляюцца ініцыятарамі стаханаўскага руху на фабрыцы. Аб рабоце камуністаў і комсамольцаў сведчаць наступныя прыклады.

Калі ў брыгадзе Куракевіча (чамаданні цэх) быў прарыў па абшыўцы ручак, туды паслалі ў дапамогу камуніста Ліушыца 3 першага-ж дня ён павеў растлумачальную і арганізацыйную работу і асабістым прыкладам паказваў, як трэба працаваць. Свой план стаў выконваць на 200—220 проц. Гэтаму прыкладу паследвалі астатнія рабочыя, і хутка брыгада стала сцэльна стаханаўскай. Калі раней пры 8 чалавеках план не выконваўся, то цяпер сістэматычна выконваецца пры 4-х рабочых у брыгадзе.

Фабрыка многа ўвагі удзяляе ўвядзенню новых фасонаў і пашырэнню асартымента скургалантарэйных вырабаў. І ў гэтым пытанні камуністы занялі не апошняе месца. За апошнія 2 месяцы было ўведзена 7 новых фасонаў дамскіх сумак, бумажнікаў і партманэ. На чале новаарганізаваных груп былі пастаўлены камуністы, якія хутка асвоілі работу.

Група камуністкі Персіц з першага-ж дня пачала перавыконваць свой промплан. За жнівень дала 106 проц. плана і значна павысіла якасць прадукцыі, выпусціўшы толькі 4 проц. другога гатунку замест 13 проц. планавых. Персіц арганізавала работу так, што ўсе рабочыя працуюць поўныя 420 мінут без малейшага прастою.

Камуніст Будзянскі, працуючы на каблучках і парсігарах, выконвае план на 140—150 проц. пры добрай якасці прадукцыі. Разам з тым ён дапамагае рабочаму Шліонскаму асвоіць працэс.

Кандыдат партыі тав. Табарынскі працаваў раней у ахове фабрыкі. Ідэйна-палітычны ўзровень яго быў нізкі. Пасля самасправаздачы на парткоме дырэкцыя стварыла тав. Табарынскаму ўсе ўмовы, неабходныя для павышэння кваліфікацыі. Прапрацаваўшы некаторы час у эк-

сперыментальным бюро, а потым у цэху, тав. Табарынскі стаў кваліфікаваным скургалантарэйшчыкам у брыгадзе дамскіх партфеляў. Зараз ён двухсотнік, выконвае план на 200—250 проц. пры добрай якасці прадукцыі і зарабляе больш 500 руб. у месяц.

Комсамольская група закройнага цэха, дзе працуе майстрам кандыдат партыі тав. Клебанаў, абвясціла вытворчы паход імя VIII надзвычайнага зезда Советаў. На агульным сходзе цэха рабочыя ўхвалілі ініцыятыву комсамольскай групы і ўключыліся ў паход.

Жнівеньскі план комсамольская брыгада выканала 27 жніўня і з'эканоміла 13.744 дэц. скуры. За гэты час выраслі комсамольцы стаханаўцы-двухсотнікі Эйг, Сонкіна, Салавейчык, Корзін і інш. У цэху зараз 12 двухсотнікаў. У брыгадзе брусоўкі двухсотнікамі з'яўляюцца тт. Шыло, Пракаповіч, Ліпянін. Астатнія члены брыгады выконваюць свае нормы да 200 проц. Вераснёўскі план комсамольская група выканала 14 верасня пры значным палепшанні якасці крою.

Спачуваючая двухсотніца тав. Эдвіт выконвае план на 200 проц. Спачуваючая тав. Машок працуе цяпер адна на працэсе, які раней абслугоўвалі двое рабочых.

Вядучая роля камуністаў на вытворчасці і выкананне вытворчых планаў дасягнуты ўпартай работай партыйнага камітэта фабрыкі з камуністамі, комсамольцамі і спачуваючымі. Партыйная арганізацыя сур'ёзна занялася правільнай расстаноўкай партыйных кадраў на ўсіх вытворчых участках. Вытворчы адзел, адзел снабжэння, бракеражны апарат фабрыкі ўмацаваны камуністамі.

* * *

Пасля рашэння снежаньскага пленума ЦК ВКП(б) аб аднаўленні прыёму ў партыю партыйная арганізацыя нашай фабрыкі пачала праводзіць з кандыдатамі партыі і спачуваючымі сур'ёзную штодзённую палітычную работу. У першую чаргу мы ахапілі вучобай усіх кандыдатаў партыі і спачуваючых. З кожным днём яны ўзнімаюць свой ідэйна-палітычны і агульна-адукацыйны ўзровень.

Тав. Сімон не разбіралася ў элементарных палітычных пытаннях. Цяпер яна настойліва працуе над павышэннем свайго палітычнага і агульна-адукацыйнага ўзроўню, з'яўляецца адным з перадавых слухачоў палітшколы. Многа увагі удзяляе вывучэнню статута і праграмы партыі, наведвае стаханаўскі ўніверсітэт, які многа дапамагае ў яе росце.

Тав. Гарохаў мае добрую бібліятэку, сістэматычна чытае газеты і добра разбіраецца ў прачытаным. Асаблівую ўвагу ўдзяляе вывучэнню праграмы і статута партыі.

Партыйны камітэт часта склікае кандыдатаў для прапрацоўкі праграмы і статута партыі, паасобных магар'ялаў з журналаў «Партыйное строительство» і «Большевик», важнейшых рашэнняў партыі і ўрада. У выніку кандыдаты партыі тт. Капілевіч, Гарохаў, Асіновскі, Сімон і Клебанаў узнялі свой ідэйна-палітычны ўзровень і падрыхтаваліся да пераводу ў партыю.

Асаблівую увагу партыйны камітэт звярнуў на работу з групай спачуваючых, як важнейшым рэзервам папаўнення радаў партыі.

Спачуваючыя ахоплены вучобай і штодзённа працуюць над сабой. Тав. Кандрацюк за час прабывання ў групе спачуваючых пачала

сур'ёзна займацца ў палітшколе, рэгулярна чытае газеты, цікавіцца пытаннямі міжнароднага і ўнутранага становішча. З'яўляючыся дэпутатам горсовета, Кандрацюк актыўна працуе ў секцыі аховы здароўя. Раней зусім адсталая, яна настолькі вырасла, што цяпер вылучана другім работнікам фабкома. Такі-ж рост паказалі і астатнія спачуваючыя.

Нядаўна партыйны камітэт правёў нараду спачуваючых па пытанню іх ідэйнага росту.

Спачуваючы тав. **Крупальнік** заявіў: «Да ўступлення ў групу спачуваючых я быў зусім адсталым і нічым не цікавіўся. У групе спачуваючых узняўся мой палітычны ўзровень, што дапамагае мне паспяхова выконваць грамадскую работу. Цяпер я працую прафоргам цэха, а раней дрэнна разбіраўся ў элементарных палітычных пытаннях».

Тав. **Мацюк** таворыць: «Да ўступлення ў групу спачуваючых я ніколі не чытала газет. Цяпер мяне цікавяць пытанні міжнароднага становішча. Чытаю рэгулярна газеты і добра ў іх разбіраюся, заўсёды наведваю калектыўныя чыткі мастацкай літаратуры. Усё гэта дапамагло мне ўзняць свой палітычны і агульна-культурны ўзровень. Толькі цяпер я зразумела, што дасягнутае мною — далёка не ўсё, што патрабуецца ад мяне. Гэта абавязвае мяне яшчэ больш працаваць над сабой».

За апошні час партыйная арганізацыя прапрацавала са спачуваючымі праект сталінскай Канстытуцыі, пытанні аб падзеях у Іспаніі, перадавыя артыкулы «Правды» аб пільнасці, матар'ялы суда над трацкіска-зіноўеўскай бандай, статут і праграму партыі і рад іншых матар'ялаў з журналаў і газет.

Зусім нядаўна праведзены гутаркі са спачуваючымі па пытаннях, якія іх найбольш цікавяць. Спачуваючыя і беспартыйныя актыўны былі папярэджаны за 10 дзён да гутаркі, што не будзе ніякіх дакладаў, а толькі адказы на цікавячыя іх пытанні.

Спачуваючыя і беспартыйныя актыўны праявілі вялікую актыўнасць. Тав. Палазнік задала пытанне, чаму Германія і Японія асабліва шалена рыхтуюцца да новай вайны і ў першую чаргу супроць Савецкага Саюза. Тав. Кандрацюк цікавілася жыццём кітайскай чырвонай арміі. Многа пытанняў было задана аб падзеях у Іспаніі, аб адзіным народным фронце. На ўсе пытанні далі вычарпальныя адказы спецыяльна вылучаныя парткомам таварышы.

Гутарка выклікала вялікую зацікаўленасць, і спачуваючыя прасілі партком праводзіць такія гутаркі сістэматычна.

Усе спачуваючыя, рабочыя ад станка, не толькі самі з'яўляюцца стаханавцамі, але і дапамагаюць астатнім рабочым авалодваць стаханавскімі метадамі. Ініцыятарам стаханавскага руху на фабрыцы з'яўляецца спачуваючы тав. Гуртоўнік. Спачуваючыя разам з камуністамі першымі ўключыліся ў рух двухсотнікаў.

Каб лепш арганізаваць работу са спачуваючымі ў адпаведнасці з індывідуальнымі асаблівасцямі кожнага, сакратар парткома часта бывае ў іх на кватэрах, цікавіцца іх бытам і тым, як яны выкарыстоўваюць свой вольны час, дзеліцца ўражаннем аб прачытаных кнігах, газетах і інш.

Партыйны камітэт часта збірае беспартыйныя актыўны для гутарак па пытаннях вытворчасці, вучобы, бягучай палітыкі. Зусім нядаўна мы склікалі беспартыйныя актыўны разам са спачуваючымі і калектыўна прачыталі ўрываў з кнігі Барбюса «Сталін—гэта Ленін сёння». Пасля

чыткі спачуваючыя расказвалі аб сваёй вучобе і рабоце, аб удзеле ў грамадскім жыцці фабрыкі і аб тым, чым яны адрозніваюцца ад астатніх рабочых, якія працуюць побач з імі. У выніку мы маем рост спачуваючых на 7 чалавек з ліку лепшых людзей, стаханаўцаў фабрыкі.

Многа ўвагі наша партыйная арганізацыя ўдзяляе рабоце з комсамольскім актывам, з якім прапрацавалі праграму і статут партыі, шэсць асаблівасцей партыі новага тыпу, перадавы артыкул «Правды» — «Выхаваць моладзь у духу кунунізма».

Але на гэтым мы не спынімся і будзем працаваць яшчэ лепш, больш вывучаць кожнага спачуваючага, каб падрыхтаваць дастойнае папаўненне нашай партыі.

Б. Рабкін

Сакратар парткома ф-кі „Комунарка“

Падрыхтоўка да новага прыёму ў партыю

Снежаньскі і студзеньскі пленумы ЦК, падводзячы вынікі правэркі партдакументаў, паставілі перад партарганізацыямі рад неадкладных задач у галіне ўздыму ўсёй арганізацыйна-партыйнай і палітыка-выхаваўчай работы на вышэйшую ступень. Падрыхтоўка да новага прыёму ў партыю патрабуе ад усеі нашай партарганізацыі ч кожнага камуніста паасобку ўзмоцненай работы з кожным спачуваючым, комсамольскім актывістам, стаханаўцам, кандыдатам партыі.

Рашаючым рэзервам для папаўнення радоў партыі з'яўляюцца спачуваючыя і комсамольскі актыў. Партарганізацыя паставіла перад сабой задачу—вывучыць гэты рэзерв на практычнай рабоце і ў быту, прывіць яму пачуццё большэвіцкай лільнасці, нянавісьці і непрымірымасці да класавых ворагаў.

У апошні час нам удалося выявіць гвар «спачуваючага» Плоткіна, які скрыў свае выключэнне з комсамола і сяброўства з трацкістам. Зараз ён выключан з групы спачуваючых.

Усяго спачуваючых у нас 18 чалавек. Нядаўна былі прыняты ў спачуваючыя тт. Ахрамовіч, Голуб і Аляшэвіч. Усе яны працуюць на фабрыцы Сольш 7 год, з'яўляюцца стаханаўцамі і выконваюць новыя нормы на 130—140%. Да большасці спачуваючых прымацаваны члены і кандыдаты партыі для індывідуальнай дапамогі ў рабоце. Усе спачуваючыя з'яўляюцца перадавымі людзьмі на вытворчасці і прыкладнымі сярод беспартыйных, прымаюць актыўны ўдзел у грамадскім жыцці фабрыкі, займаюцца ў школах і гуртках, частка наведвае агульнаадукацыйную школу.

Значна выраслі ідэйна тт. Крэмер, Голуб, Ермілаў, Гуль, Назараў, Лісоўскі, Міцко, Хавенка, адстаюць з-за нізкай агульнай грамадскай Рапсфелд, Хейфец і Бабенкі.

Амаль усе спачуваючыя добра выконваюць партдаручэнні. Тт. Лісоўскі і Гуль з'яўляюцца агітатарамі, сістэматычна праводзяць чытку газет і гутаркі, старанна рыхтуюцца да іх. Тав. Крэмер адзін з лепшых рэдактароў штодзёнкі цукеркавага цэха.

На сходзе, праведзеным парткомам 23 верасня, выявіліся значны ідэйны рост спачуваючых.

Тав. Лісоўскі раскажаў аб тым, як ён рыхтуецца да ўступлення ў кандыдаты партыі:

«На вытворчасці працую добра, займаюся нядрэнна у палітшколе. Усвойу статут партыі, чытаю газеты, мастацкую і палітычную літэра-

туру. За апошні перыяд прачытаў: «Сталін і Хашым», «Маці» Горкага, «Як гартавалася сталь» Остроўскага і інш. Адчуваю свой ідэйны рост».

Тав. Гуль: «Новыя нормы асвоіла і выконваю іх на 115—120%. Ведаю статут партыі. Рэгулярна рыхтуюся да заняткаў. Чытаю газеты і літаратуру. Дрэнна у мяне справа з агульнай адукацыяй, але думаю падцягнуцца».

Побач з партвучобай сістэматычна праводзім гутаркі са спачувальнымі. За апошні час прапрацавалі брашўру «Сталін і Хашым», партыкулу Е. Яраслаўскага «Што патрабуе партыя ад кожнага камуніста» прапрацавалі матэрыялы працэсу над контррэвалюцыйнай трацкіска-зіноўеўскай бандай.

За апошні час партком узмацніў работу са стаханаўскім беспартыйным актывам, якому ўдзялялася вельмі мала ўвагі. Тым часам на фабрыцы працуе звыш 400 стаханаўцаў. Гэта людзі сталінскай эпохі, рэзерв для новага палаўнення радю нашай партыі. Яны патрабуюць асабліва чужых і ўважлівых адносін, безупынных клопатаў аб павышэнні іх ідэйна-палітычнага ўзроўню.

Зараз у кожным цэху створан актыў з беспартыйных стаханаўцаў і наладжана выхаваўчая работа. З лепшымі, перадавымі стаханаўцамі распрацавалі раздзел статута аб задачах групы спачувальных.

Абмен партдакументаў унёс ажыўленне ў работу з кандыдатамі партыі. Партком улічыў указанні райкома партыі аб рабоце з кандыдатамі, што дало станоўчыя вынікі. Мы пачалі збіраць кандыдатаў і гутарыць з імі. У выніку ўсе кандыдаты партыі пачалі павышаць свой ідэйна-палітычны ўзровень, лепш выконваць партдаручэнні, быць у авангардзе на вытворчасці. Кандыдаты Кугель, Бернштэйн, Гольдзін, Ананьева новыя нормы перавыконваюць. Сярод кандыдатаў няма добрых агітатараў, рэдактароў насценных газет і інш.

Значна павысілі свой ідэйна-палітычны ўзровень тт. Бернштэйн, Пташнік, Янушкевіч, пераведзеныя ў час чысткі з членаў у кандыдаты за палітычную няграмаднасць.

Да пераводу ў члены партыі ў асноўным падрыхтаваліся тт. Шэйдэр, Радкевіч, Пташнік, Гуль, Бернштэйн, Ліпман, Гольдзін, Янушкевіч, Пагірэйчык, Турэцкі. Не падрыхтаваны да пераводу кандыдаты тт. Адлванкіна, Кугель, Гантман, Ананьева. Гэтым таварышам партком павінен аказаць дапамогу.

Да прыёму ў партыю рыхтуецца група комсамольцаў-актывістаў з 15 чалавек.

Асноўным недахопам з'яўляецца тое, што партгрупы як след яшчэ не ўключыліся ў падрыхтоўку да прыёму ў партыю. У сувязі з пісьмом ЦК ВКП(б) мы рыхтуем чарговы партцэнз, прысвечаны пільнаванню аб падрыхтоўцы да ўступлення ў партыю. Гэты партцэнз павінен даць новую зарадку. Наогул мы маем усе даныя ў бліжэйшы час знішчыць недахопы ў сваёй рабоце.

ПАСТАНОВЫ ЦК ВКП(б)

Аб скажэннях некаторымі мясцовымі партыйнымі арганізацыямі пастановы ЦК ВКП(б) аб аднаўленні прыёму новых членаў у ВКП(б)

Пастанова Цэнтральнага Камітэта ВКП(б)

ЦК ВКП(б) у сваёй пастанове ад 29-га верасня 1936 года «Да ўсіх арганізацый партыі - аб аднаўленні прыёму новых членаў у ВКП(б)» строга папярэдзіў партыйныя арганізацыі аб небяспецы скажэння і лаўтарэння памылак, меўшых месца ў мінулым пры прыёме ў ВКП(б), аб небяспеках надмены ўважлівага індывідуальнага адбору ў рады ВКП(б) шкоднай для справы партыі валавой кампаніяй па прыёму ў партыю, якая прыводзіць да агульнага прыёму ў ВКП(б) і, тым самым, да вядомай засмечанасці радоў ВКП(б) чуждымі, варожымі і выпадковымі для партыі элементамі.

Не гледзячы на гэтыя папярэджанні і наперакор дакладным указанням ЦК ВКП(б), некаторыя парткомы, райкомы і гаркомы партыі яўна збіваюцца на асуджаны партыяй шлях ператварэння прыёму новых членаў у ВКП(б) ў чарговую кампанію, арганізуюць у мэтах масавай вярбоўкі ў партыю сходы і мітынгі рабочых, калтаснікаў, спачувальных. Так было, напрыклад, на швейнай фабрыцы ў гор. Бранску, дзе партком склікаў 1-га кастрычніка 1936 года двухтысячны мітынг, заклікаючы на ім рабочых і работніц ўступіць у рады ВКП(б). Практыка склікання масавых рабочых сходаў па пытанню аб прыёме ў ВКП(б) мета месца і на многіх іншых арганізацыях (Астраханская, Таганрогская, Шахцінская, Орская, Гомельская, Пензенская і інш.).

Некаторыя партыйныя арганізацыі ў парушэнне ўказанняў ЦК ВКП(б) намячаюць паскораны парадак разгляду заяў аб прыёме ў ВКП(б), складаюць для гэтай мэты спецыяльныя камісіі, вызначаюць для сябе кантрольныя лічбы і развёрстачныя заданні па прыёму ў ВКП(б), абавязваюць камуністаў у парадку партыйных даручэнняў даваць рэкамендацыі нават у тых выпадках, калі члены партыі не ведаюць падаваўшага заяву. Так, напрыклад, Кальчугінскі райком ВКП(б) Іванаўскай абласці, на сваім пленуме прадвырашыў пытанне аб агульным пераводзе з кандыдатаў у члены ВКП(б) 260 чалавек і аб прыёме ў кандыдацы партыі з ліку спачувальных 92 чалавек. Падобныя арганізацыйныя «мерапрыемствы» намячаюцца і іншымі партыйнымі арганізацыямі, не ўсвойшымі дагэтага часу, што такая практыка немінуча прывядзе да зрыву дырэктывы ЦК ВКП(б) аб строга індывідуальным парадку прыёму новых членаў у партыю.

Некаторыя газеты ствараюць вакол прыёму новых членаў у ВКП(б) атмасферу параднасці і шуміхі, змяшчаюць складзеныя ва ўрачыстых

і напышчаных тонах артыкулы і заметкі, якія ўсхваляюць намеры паасобных таварышоў уступіць у партыю, як нейкі подвiг і геройства, публікуюць у сувязі з гэтым фатаграфіі жадаючых уступіць у партыю, як гэта робяць, напрыклад, газеты «МОЛОТ»—орган Азова-Чорнаморскага крайкома, «ЗВЕЗДА»—орган Пермскага гаркома ВКП(б) і інш.

ЦК ВКП(б) катэгарычна асуджае падобную практыку, як не маючую нічога агульнага з вучэннем Леніна аб партыі.

ЦК ВКП(б) лічыць, што ў аснове такой практыкі ляжаць несур'ёзныя, лёгкадумныя адносіны раду работнікаў да важнейшай справы прыёму ў ВКП(б).

ЦК ВКП(б) лічыць, што пры наяўнасці ўсіх спрыяльных умоў для вывучэння і праверкі прымаемых у кандыдаты партыі (групы спачувалючых) і перавадзімых у члены партыі (кандыдацкі стаж), лёгкадумным і злачынным з'яўляецца валавы, агульны набор у ВКП(б), які не мінуха, як гэта паказаў вопыт, прыводзіць да засмечанасці радоў ВКП(б) чуждымі, варожымі і выпадковымі элементамі, а ў далейшым—да масавых выключэнняў з партыі пры праверках і чыстках, што не можа не наносіць шкоды аўтарытэту партыі.

ЦК ВКП(б) абавязвае абкомы, крайкомы і ЦК нацкомпартый:

а) неадкладна спыніць усякія спробы ператварыць прыём новых членаў у ВКП(б) у чарговую кампанію і парадную шуміху;

б) безумоўна забяспечыць індывідуальны парадак прыёму ў ВКП(б), уважлівую праверку кожнага прымаемага ў партыю, вывучэнне і разбор кожнай заявы аб уступленні ў рады ВКП(б), не лічачыся з тым, колькі часу патрабуецца для разгляду такіх заяў, і не робячы выключэння з гэтага парадку ні для якіх катэгорый прымаемых (рабочыя, сяляне, працоўная інтэлігенцыя);

в) асудзіць усякую спешку ў справе прыёму ў партыю і найстражэйшым чынам забараніць устанаўленне колькасных заданняў па прыёму ў партыю і якое-б там ні было спаборніцтва ў гэтай справе;

г) забяспечыць правільнае асвятленне ў друку пытанняў прыёму новых членаў у ВКП(б).

ЦК ВКП(б) абавязвае абкомы, крайкомы і ЦК нацкомпартый у адпаведнасці з данымі ўказаннямі неадкладна выправіць памылкі, дапушчаныя мясцовымі партыйнымі арганізацыямі пры правядзенні ў жыццё рашэння ЦК ВКП(б) ад 29 верасня 1936 г.

ЦК ВКП(б).

21 кастрычніка 1936 года.

Уп. Галоўлітбела № П—5014.

Тыраж 7748.

264 000 друк. зн. (5 арк.)

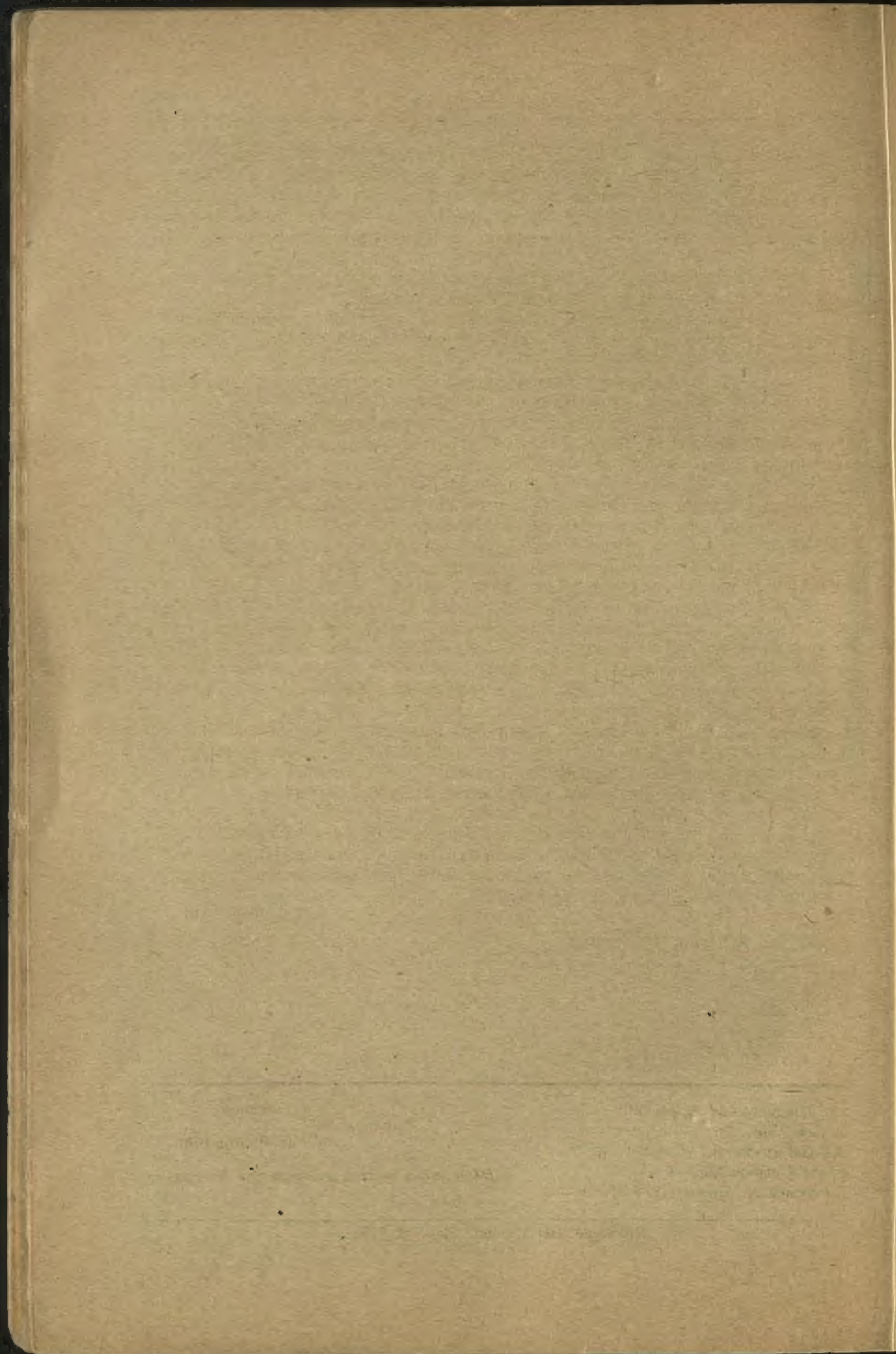
Здана ў набор 22/X-36 г.

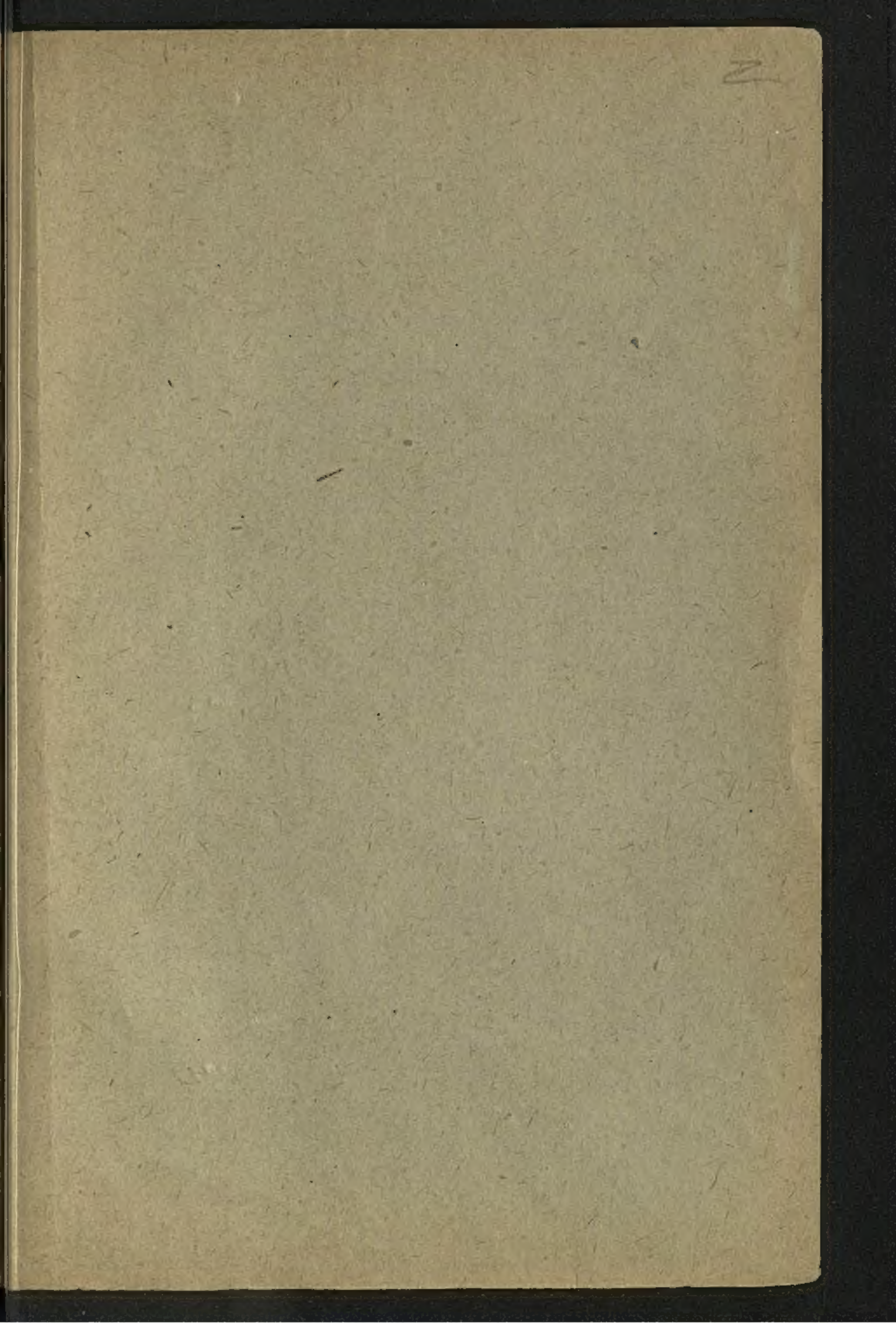
Падпісана да друку 1/XI—1936 г.

Рэдкалегія { Д. Конік
Г. Рубінштэйн

Нам. адназначнага рэдактара Стырнэ

Друкарня імя Сталіна Зак. № 1150.

959

ЦАНА 40 кап.

✓ 0000000 1988878